ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Rapport 2013:1

Konjunkturläget

Våren 2013

www.asub.ax

ÅSUB

De senaste rapporterna från ÅSUB

2011:1	Där kärnkompetens och kunskapsekonomi möts
2011:2	Konjunkturläget våren 2011
2011:3	Nordisk-baltisk sjöfart 2011. Föregångare och eftersläntrare i sjöfartspolitiken
2011:4	Utvärderarnas rapport 2010. Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland för perioden 2007-2013
2011:5	Arbetsmarknadsbarometern 2010
2011:6	Undersökning om ålänningars alkohol- och narkotikabruk samt spelvanor år 2011
2011:7	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn hösten 2011
2011:8	*The significance of duty-free sales on board ferries to the transnational transport system in the Baltic Sea Region*
2012:1	Konjunkturläget våren 2012
2012:2	Arbetsmarknadsbarometern 2012
2012:3	Utvärderarnas rapport 2011. Landsbygdsutvecklingsprogram för landskapet Åland perioden 2007-2013
2012:4	Frivilligarbetet inom det åländska föreningslivet -samhällsekonomiska och kvalitativa effekter
2012:5	Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn. Hösten 2012
2012:6	Små företags kapitalförsörjning på Åland. Behövs offentligt riskkapital?
2012:7	Uppföljning av landskapsandelsreformen 2008
2012:8	Medborgarundersökning: Mariehamn 2012

ISSN 1455–1977

Förord

ÅSUB utarbetar på uppdrag av Ålands landskapsregering en konjunkturrapport per år för hela den åländska ekonomin. Föreliggande konjunkturrapport gäller den åländska ekonomin som helhet och syftet är framför allt att förse landskapsregeringen med aktuellt ekonomiskt underlag för pågående och kommande budgetarbete. Ett annat syfte är att förse övriga delar av den offentliga sektorn, näringslivet och allmänheten med utfalls- och prognosdata över den makroekonomiska och branschspecifika utvecklingen och annan kvalificerad information om det dagsaktuella läget inom den åländska ekonomin.

Bedömningen inleds med en kortfattad genomgång av det internationella konjunkturläget inklusive en utförligare analys av Ålands närmarknader i Sverige och Finland. Analysen baseras i huvudsak på nationella och internationella konjunkturbedömningar och ekonomiska data som publicerats under årets första kvartal.

Analysen av läget inom den åländska ekonomin har sammanställts på basen av en under februari-mars besvarad konjunkturenkät som skickades ut till ett stort antal representativt utvalda företag. Enkäten gäller företagens syn på sin egen situation och det allmänna konjunkturläget fram till början av 2014.

Förutom enkätsvaren utnyttjas även uppgifter från mervärdeskatteregistret om näringslivets omsättning och löneutbetalningar som underlag för tidsserieanalyser och som indikationer på konjunkturlägets genomslag inom det åländska näringslivet. Övriga indikatorer såsom valutakurser, räntenivåer och inflationen har också studerats. Arbetsmarknadsläget behandlas endast översiktligt i denna rapport. Istället ges en särskild prognos för hela den åländska arbetsmarknaden i rapporten *Arbetsmarknadsbarometern 2013*, som beräknas utkomma i början av juni 2013.

Oron i den globala ekonomin sedan sommaren 2011 och den osäkerhet om de närmaste årens utveckling som kvarstår, medför extra osäkerhetsfaktorer i underlaget för ÅSUB:s bedömning. Det är därför viktigt att klargöra för läsaren att bedömningen i huvudsak inte sträcker sig längre fram i tiden än till början av nästa år.

I arbetet har företrädare för näringslivet och dess organisationer samt berörda avdelningar inom landskapsregeringen även bistått med branschspecifik konjunkturinformation och annan värdefull hjälp.

ÅSUB:s utredare *Richard Palmer* har ansvarat för det övergripande arbetet med denna konjunkturöversikt, liksom produktionen och utformningen av föreliggande rapport. Ekonom-

statistiker *Jouko Kinnunen* har bidragit med grundberäkningarna för BNP-prognoserna. Utredare *Maria Rundberg* har bidragit med avsnittet om den offentliga sektorns ekonomi.

Bedömningen är i huvudsak gjord under mars i år, och bygger på information tillgänglig till och med slutet av denna månad. Det innebär att vi exempelvis inte har haft tillgång till de uppgifter som publiceras i det finländska finansministeriets kommande prognos, som brukar offentliggöras kring månadsskiftet mars-april.

Mariehamn i mars 2013

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord ... **3**

Figurförteckning ... **7**

Tabellförteckning ... **9**

1 Sammanfattning ... **13**

2 Återhämtning i sikte ... **17**

2.1 Paniken har lagt sig - botten kan vara nådd ... 17

2.2 Olje-, råvaru- och matpriserna ... 20

2.3 Inflation och räntor ... 23

2.4 Den internationella sjöfarten ... 24

2.5 Något bättre i USA ... 27

2.6 Fortsatt osäkerhet inom Euroområdet ... 29

2.7 Asien, Latinamerika, Ryssland och Baltikum ... 31

3 Utsikterna för Finland och Sverige ... **34**

3.1 Utsikterna för den finländska ekonomin ... 34

3.2 Den svenska ekonomin ... 36

4 Den åländska ekonomin ... **39**

4.1 BNP-tillväxten ... 39

4.2 Arbetslösheten ... 42

4.3 Befolkningen ... 44

4.4 Inflationen ... 46

4.5 Hushållen ... 46

4.6 Byggsektorns konjunktur i ett längre perspektiv ... 48

4.7 Sjöfarten ... 49

4.8 Den offentliga sektorns ekonomi ... 51

5 Framtidsutsikterna inom det privata näringslivet ... **56**

5.1 Näringslivet som helhet ... 56

5.2 Jordbruket och fiskerinäringen ... 60

5.3 Framtidsutsikterna inom primärnäringarna ... 61

5.4 Livsmedelsindustrin ... 63

5.5 Övrig industri ... 64

5.6 Vatten och el ... 66
5.7 Byggsektorn ... 68
5.8 Handeln ... 69
5.9 Hotell- och restaurang ... 71
5.10 Transportsektorn ... 73
5.11 Finans och försäkring ... 75
5.12 Företagstjänster ... 78
5.13 Personliga tjänster ... 80
Källor och referenser ... 83
Bilaga 1: Konjunkturenkäten 2013 ... 85

Figurförteckning

Figur 1. Arbetslöshetsgraden i Euroområdet, Spanien, Grekland, Finland och Sverige. Januari 2007-januari 2013 ... 19

Figur 2. Råoljepriset (Brent) januari 2010-mars 2013. Prognos till mars 2015 (USD per fat) ... 21

Figur 3. Genomsnittligt årligt pris på Brentolja i tre fall, 1980-2040 (2011 års USD) ... 22

Figur 4. USA:s, Euroområdets, och Sveriges centralbanksräntor januari 2007-mars 2013 ... 23

Figur 5. *Baltic Dry Index* januari 2011 - mars 2013 (Index basår 1985 = 1 000) ... 25

Figur 6. Harpex-index för containerfrakt till sjöss januari 2010 - mars 2013 ... 26

Figur 7. BNP-tillväxten inom Euroområdet, USA och Japan 2008-2015 ... 27

Figur 8. Konsumentförtroendeindex (CCI) i Euroområdet och USA, januari 2010-mars 2013. Avvikelsen från respektive medelvärde för perioden 1996-2012 i procent av seriens medelvärde ... 28

Figur 9. Euriborräntor och inflation i Eurozonen januari 2008 – februari 2013 ... 30

Figur 10. BNP-tillväxten i BRIC-länderna 2008-2015 ... 32

Figur 11. BNP-tillväxten för Åland, Finland och Sverige 2007-2015 ... 35

Figur 12. Konsumenternas framtidstro i Finland och Sverige. Konsumentförtroendeindex (CCI), januari 2010 - februari 2013 ... 36

Figur 13. Valutakurser: EUR/SEK och EUR/USD, januari 2010 – jan 2015 ... 37

Figur 14. BNP-utvecklingen 2000-2015 för Åland, Finland och Sverige. Volymindex, år 2000=100 ... 40

Figur 15. Privata och offentliga sektorns bidrag till BNP-tillväxten 2000-2014 ... 41

Figur 16. Den öppna arbetslösheten, månadsvis 2011, 2012 och januari-februari 2013 ... 42

Figur 17. Ungdomsarbetslösheten, månadsvis 2011, 2012 och januari-februari 2013 ... 42

Figur 18. Öppen arbetslöshet 1988-2012. Prognos för 2013-2015 ... 43

Figur 19. Arbetslöshet januari 2008 - februari 2013. Säsongrensad trendframskrivning till februari 2014 ... 44

Figur 20. Befolkningsutveckling för Åland, Finland och Sverige 2000-2012. Antal invånare. Index år 2008=100 ... 45

Figur 21. Befolkningsförändring för Åland 2000-2012. Antal personer ... 45

Figur 22. Inflationen på Åland januari 2009-februari 2013. Prognos till och med 2014 ... 46

Figur 23. Hushållens skuldsättningsgrad i Finland och på Åland (skulderna i procent av disponibla inkomsten) 2002-2011 ... 47

Figur 24. Hushållens disponibla inkomst, genomsnitt per hushåll, för hela Finland, Nyland och Åland 2002-2011. Index 2002 = 100 (fasta 2010 års priser) ... 47

Figur 25. Barometerutslag avseende åren 2002-2012 för byggsektorns omsättning och personalantal. Positivt utslag = bättre än föregående år. Negativt = sämre än föregående år ... 48

Figur 26. Inresande till Åland 1990-2012 ... 50

Figur 27. Utvecklingen av klumpsumman och skattegottgörelsen enligt budgetår, (EUR 1 000, löpande

priser) 2003-2014 ... 52

Figur 28. Kommunernas samlade årsbidrag, investeringar, avskrivningar samt resultat, 1 000 euro, 2003-2013 ... 54

Figur 29. Befolkningsutvecklingen per kommun 2007-2012, procent ... 55

Figur 30. Lönesummans tillväxt och konjunkturbarometerns förväntningar för hela det privata näringslivet, 2003-2013 ... 56

Figur 31. Lönernas och omsättningens tillväxt i det privata näringslivet 2002-2013 (Index, 2002=100) ... 57

Figur 32. Lönernas och omsättningens tillväxt i det privata näringslivet (löpande priser, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 58

Figur 33. Förväntningarna om utvecklingen under 2013 inom det privata näringslivet ... 59

Figur 34. Lönernas och omsättningens tillväxt inom primärnäringarna (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 62

Figur 35. Förväntningarna om de kommande 12 månaderna inom primärnäringarna ... 62

Figur 36. Lönernas och omsättningens tillväxt inom livsmedelsindustrin (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 63

Figur 37. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin ... 64

Figur 38. Lönernas och omsättningens tillväxt inom övrig industri (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 65

Figur 39. Förväntningarna inom övrig industri ... 66

Figur 40. Lönernas och omsättningens tillväxt inom vatten och el (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2009-januari 2014 ... 67

Figur 41. Förväntningarna inom vatten och el ... 67

Figur 42. Lönernas och omsättningens tillväxt inom byggsektorn (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 68

Figur 43. Förväntningarna inom byggsektorn ... 69

Figur 44. Lönernas och omsättningens tillväxt inom handeln (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 70

Figur 45. Förväntningarna inom handeln ... 71

Figur 46. Lönernas och omsättningens tillväxt inom hotell- och restaurang (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 72

Figur 47. Förväntningarna inom hotell- och restaurang ... 73

Figur 48. Lönernas och omsättningens tillväxt inom transportsektorn (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 74

Figur 49. Förväntningarna inom transport ... 75

Figur 50. Lönernas tillväxt inom finans- och försäkring (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 77

Figur 51. Förväntningarna inom finans- och försäkring ... 78

Figur 52. Lönernas och omsättningens tillväxt inom företagstjänster (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 ... 79

Figur 53. Förväntningarna inom företagstjänster 80

Figur 54. Lönernas och omsättningens tillväxt inom personliga tjänster (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014 81

Figur 55. Förväntningarna inom personliga tjänster 82

Tabellförteckning

Tabell 1. Nyckeltal för Åland i ÅSUB:s konjunkturprognos våren 2013 13

Tabell 2. Nyckeltal för Åland 2011-2015 41

Konjunkturprognosen för Åland i korthet

- Vi räknar med att den ekonomiska nedgången i eurozonen, inklusive **Finland** och även i **Sverige,** bottnar detta år. Men vi ser fortsatta risker i första hand i en svag inhemsk efterfrågeutveckling och export och inte minst i den höga arbetslösheten och den fortsatt osäkra statsfinansiella situationen i de sydeuropeiska krisländerna. Världshandeln återhämtar sig – men långsamt.
- Enligt preliminära beräkningar var Ålands **BNP-tillväxt** 2012 negativ; -2,4 procent. Vi räknar med att den årliga ekonomiska tillväxten återhämtar sig något i år och landar på 0,5 procent för att därefter stiga ytterligare till 2,6 procent år 2014.
- ***Inflationen*** (KPI) beräknas hamna på 1,8 procent i årsgenomsnitt för 2013 och hålla sig på samma nivå även 2014.
- ***Oljepriset*** ser enligt vår prognos ut att lägga sig strax under 2012 års nivå, vilket skulle motsvara USD 110/fat för Brentolja.
- ***Arbetslösheten*** väntas öka till i snitt 3,6 procent i år för att nästa år falla tillbaka något (3,4 procent).
- ***Privatkonsumtionen*** och hushållens köpkraft ökar endast svagt under året.
- ***Avräkningsbeloppet*** från den finländska statsbudgeten beräknas för 2012 uppgå till runt 205 miljoner euro. För 2013 har förskottet fastställts till 211,9 miljoner euro och enligt vår prognos stiger det därefter år 2014 till 215-220 miljoner euro.
- ***Skattegottgörelsen*** förväntas uppgå till 7,5 miljoner euro för år 2012 och långsamt minska för åren 2013 och 2014
- ***Kommunernas*** skattefinansiering beräknas minska med 0,6 procent år 2013.
- En övervägande del av **det privata *näringslivet*** förutspår förbättrade konjunkturutsikter under året. Man är försiktigt positiv vad gäller möjligheterna att expandera, om omsättningens och lönsamhetens utveckling och om personalstyrkans och investeringarnas utveckling.
- ***Färje- och passagerarrederierna*** kan få marginellt lägre bunkerkostnader i förhållande till fjolåret. Svenska kronan håller sin starka ställning, vilket gynnar färjerederiernas intjäning. Momshöjningen som trädde i kraft i år kan genom fördyringen av konsumtionen i Finland och på Åland delvis dämpa tillväxten av färjeresenärer och inresande västerifrån. Sänkt företagsskatt och höjda acciser på alkohol och tobak gynnar näringen och ombordförsäljningen från och med nästa år.
- Den internationella sjöfarten befinner sig fortfarande i ett mycket ansträngt läge, men ledande index antyder att en svag återhämtning kan vara på gång. Den åländska ***torrlastsjöfarten*** förväntar sig oförändrade eller något bättre verksamhetsförutsättningar under året. Fraktraterna för ***maritima oljetransporter*** stiger marginellt under 2013 och US-dollarn förstärks mot euron vilket gynnar tankerverksamheten. Företagen inom ***landtransportsektorn*** förväntar sig en försvagad konjunktur under året.
- Den del av ***primärnäringarna*** som bedrivs i bolagsform förväntar sig en förbättrad 12-månadersperiod framöver.
- Inom ***livsmedelsindustrin*** förväntar man sig att omsättning och investeringar om ett år kommer att vara bättre än idag, men man tror att personalen kan komma att minska. Den ***övriga tillverkningsindustrin*** tror på förbättrade utsikter överlag under 2013.
- ***Byggbranschen*** förväntar sig mest försämrade verksamhetsförutsättningar under den närmaste 12-månadersperioden. Det gäller i synnerhet omsättningen som förväntas mattas av under innevarande år.
- ***Handeln*** förväntar sig en försvagad omsättning och lönsamhet under innevarande år, men också ökande investeringar.
- ***Hotell- och restaurangbranschen*** förväntar sig små förändringar i omsättning och lönsamhet, men trots det kan man komma att behöva utöka på personalsidan under året.
- ***Bankerna*** får räkna med ett fortsatt lågt räntenetto och svag tillväxt av kreditefterfrågan under innevarande år. **Försäkringsbolagen** har drabbats av sänkta försäkringsvärden och höjda återförsäkringskostnader. Finansbranschen som helhet tror på närmast oförändrade utsikter för branschen under året, men man har ändå ett litet hopp om att kunna expandera det egna företaget.
- Företagen inom branschen ***företagstjänster,*** inklusive IKT-företag, är sammanvägda återhållsamma angående konjunkturen under 2013. Omsättningstillväxten och lönsamheten ser ut att bli svag under året.
- Liksom för ett år sedan råder en positiv stämning i branschen ***personliga tjänster*** (som rymmer allt från tvätterier till företag inom internetspel). Vår kompletterande analys som bygger på registerdata säger att små förbättringar är att vänta när det gäller omsättnings- och personaltillväxt.

1 Sammanfattning

Paniken från förra året har lagt sig och vi ser tecken på ljusning, men oron består och det är troligt att vi får vänta ytterligare ett par år på en verklig uppgång i konjunkturen. Vi räknar med att den ekonomiska nedgången i eurozonen, inklusive Finland och även i Sverige, bottnar detta år. Men vi ser fortsatta risker i första hand i en svag inhemsk efterfrågeutveckling och export och inte minst i den höga arbetslösheten och den fortsatt osäkra statsfinansiella situationen i de sydeuropeiska krisländerna. Världshandeln ser ut att återhämta sig under året, även om det sker långsamt.

Finlands och Sveriges BNP-tillväxt repar sig något detta år. En förbättring av konjunkturen i länderna förväntas nästa år.

Vi räknar med en sänkning av **priset på råolja** från år 2012 till ett genomsnitt på USD 110 per fat i år och USD 108 för 2014 nästa år. Det skulle gynna den globala tillväxten och den för energipriser känsliga åländska ekonomin.

Inflationen på Åland sjönk från 3,6 procent år 2011 till 2,3 procent 2012. Vi räknar med en fortsatt gradvis minskning av inflationen under de kommande åren. Effekten av den i år (2013) genomförda momshöjningen motverkas av ett något lägre oljepris och vi förväntar oss att den allmänna prishöjningen stannar på 1,8 procent och håller sig på samma nivå nästa år (*Tabell 1*).

Tabell 1. Nyckeltal för Åland i ÅSUB:s konjunkturprognos våren 2013

	2011*	2012*	2013P	2014P	2015P
BNP, årlig procentuell tillväxt	-4,9	-2,4	0,5	2,6	..
Arbetslöshet, (öppen, procent)	2,8	3,1	3,6	3,4	3,1
Inflation (KPI, årlig procentuell förändring)	3,6	2,3	1,8	1,8	1,7

*) Preliminära uppgifter för BNP-tillväxten P) Prognoser

Enligt ÅSUB:s prognos kommer **BNP-tillväxten** detta år (2013) att ligga på 0,5 procent (*Tabell 1*). Därefter räknar vi med att en fortsatt låg inflation, inflaggning av färjetonnage och gynnsammare företagsbeskattning bidrar till en ökning av tillväxten till 2,6 procent nästa år (*Tabell 1*).

Situationen på arbetsmarknaden ser ut att fortsätta att försämras i förhållande till fjolåret. **Arbetslösheten** förväntas öka till 3,6 procent i år, för att därefter sjunka tillbaka något under de följande två åren.

Hushållens köpkraft försvagas under innevarande vilket dämpar konsumtionen och vi räknar ändå med att hushållen fortsätter att vara återhållsamma med de privata investeringarna. En något avmattad tillväxt av krediterna till hushållen och företagen förväntas under året.

Den **internationella sjöfarten** har ännu inte tagit sig ur den kris som inleddes hösten 2008. Fraktpriserna på såväl torrlast som olja är fortfarande låga. Färje- och passagerarsjöfarten kan få sina marginaler något förbättrade under de närmaste två åren genom något sänkta bunkerkostnader, gynnsammare företagsbeskattning och höjda priser på landförsäljningen av alkohol och tobak. Vi förväntar oss också att den svenska kronan ytterligare förstärker sin ställning gentemot euron, något som gynnar intjäningen på färjorna.

När sedan de nya reglerna för rening av svavelinnehåll i fartygsbränsle träder i kraft, från och med 2015, blir kostnadsutvecklingen mycket svår att förutse.

En analys av våra registeruppgifter ger vid handen att den prognostiserade omsättningstillväxten inom **det privata näringslivet** för innevarande år (2013) fortsätter att ligga något över trend (kring 5 procent nominellt), medan lönetillväxten fortsätter att ligga under trend (mindre än 1 procent).

Vår konjunkturbarometer som bygger på uppgifter om förväntningarna som 250 företag lämnat till oss ger en något ljusare bild av utvecklingen under 2013. Förväntningarna inom det privata näringslivet är något mer positiva än de var för ett år sedan. Man tror sammantaget på något mer gynnsamma möjligheter för den egna branschen och man är positiv vad gäller möjligheterna att expandera sin egen verksamhet under året. Dessutom är man positiv när det gäller omsättningens och lönsamhetens utveckling, men mer återhållsam beträffande möjligheterna att investera och utöka personalstyrkan.

Här bör dock noteras att de två mest konjunkturkänsliga branscherna bygg och handel skiljer sig från de övriga i sina förväntningar under 2013. Dessa två branscher förväntar sig överlag sämre omsättning, lönsamhet och personalutveckling under året.

Branschföretagen inom **transportsektorn** där sjöfarten dominerar förväntar sig inför den kommande 12-månadersperioden förbättrade utsikter för branschen och det egna företaget, men man förväntar sig att investeringarna och personalstyrkan kommer att

minska jämfört med fjolåret.

Finans- och försäkringssektorn sammantagen är mycket återhållsam i sin bedömning av utvecklingen under året. Överlag förväntar man sig endast marginella förbättringar i förhållande till fjolåret. Bankerna räknar sammantagna med att tillväxten i kreditefterfrågan från hushållen kommer att vara blygsam under året och man räknar även med ett fortsatt lågt räntenetto.

Den internationella lågkonjunkturen inom shipping påverkar premieinkomsterna negativt och flera händelser av katastrofkaraktär som inträffat under 2012 har ökat återförsäkringskostnaderna. Viss kompensation har sektorn skapat genom expansion på nya marknader. Sammantagna ser inkomsterna från sak-, liv- och pensionsförsäkringar ut att komma att ligga nära fjolårets nivå.

Förväntningarna hos företagen inom branschen **företagstjänster**, inklusive IKT-företag, är överlag att utvecklingen under 2013 skall bli mer gynnsam jämfört med situationen för ett år sedan. Vår analys av registerdata pekar snarare mot en omsättningstillväxt i paritet eller något under fjolårets.

Branschen **personliga tjänster** som till stor del består av enskilda näringsidkare har i våra tidigare konjunkturenkäter visat sig vara den mest optimistiskt lagda av alla branscher och även i år förväntar sig företagen sammanvägda att innevarande år blir affärsmässigt gynnsammare än fjolåret.

Omsättningens tillväxt i branschen ser ut att kunna bli klart positiv i år. Man tror liksom för ett år sedan på möjligheterna att expandera det egna företaget under året och man förväntar sig bättre omsättning och lönsamhet 2013 än 2012. Dessutom förväntar man sig kunna expandera på personalsidan. Efter en granskning av hur branschens samlade lönesumma utvecklats under kvartal 3 och 4 förra året bedömer vi dock att någon desto större expansion av personalstyrkan inte är sannolik.

Omsättningstillväxten i den konjunkturkänsliga **handelsbranschen** har gradvis avtagit under de två senaste åren enligt våra preliminära registerbaserade uppgifter. Utvecklingen ser också enligt samma prognos ut att bli fortsatt svag under 2013.

Enligt svaren på vår konjunkturenkät är utsikterna för handeln blandade. En viss optimism finns hos handelsföretagen angående det egna företagets verksamhet men i övrigt överväger de pessimistiska utsikterna. Eftersom vi i vår enkät bara kan fråga befintliga företag som redan haft verksamhet under 2012 och vi vet att det detta år tillkommer ett helt nytt köpcentrum, finns en risk att utsikterna inte helt speglar dessa

offensiva satsningar. Vi utesluter inte en ”Maxinge-effekt” där det nya köpcentret utanför Mariehamn kan leda till en sammantagen marknadsexpansion för den åländska handeln, bland annat genom att en del av ålänningarnas konsumtion som hitintills försiggått i Sverige kan återbördas till hemmamarknaden.

Förväntningarna inom **byggbranschen** inför året är överlag negativa när det gäller branschen som helhet. Från bankhåll bekräftas att byggmarknaden är mättad för tillfället och att inga nya större projekt ser ut att påbörjas under året.

Sammantagna förväntar sig företagen inom **hotell- och restaurang** en förbättrad konjunktur för branschen som helhet och man är försiktigt positiv när det gäller möjligheterna att expandera det egna företagets verksamhet under året. Antalet inresande till Åland från Sverige minskade ifjol. Effekten av en fortsatt stark svensk kronkurs gentemot euron förtas delvis av årets momshöjning.

Företagen inom **livsmedels- och övrig industri** förutspår att omsättningen förväntas blir bättre i år än den var i fjol.

Inom den del av **primärnäringarna** som drivs i bolagsform, slutligen, är stämningen optimistisk när det gäller möjligheterna att öka omsättningen. Även lönsamheten förväntas bli bättre i förhållande till fjolåret.

Avräkningsbeloppet från den finländska statsbudgeten för år 2012 beräknas för första gången överstiga 200 miljoner och uppgå till 204,5 miljoner euro, för att år 2013 ytterligare stiga till drygt 210 miljoner euro. **Skattegottgörelsen** för 2011 (som tas upp i 2013 års budget) var 9,8 miljoner och beräknas enligt ÅSUB:s prognoser uppgå till cirka 7,5 miljoner euro för 2012, 7,0 miljoner 2013 och sedan minska något till 5,6 miljoner 2014.

Kommunernas skattefinansiering, d.v.s. skatteintäkterna och landskapsandelarna tillsammans, förväntas minska med 0,6 procent 2013.

Slutligen kan i denna sammafattning konstateras att **befolkningen** på Åland ökade under år 2011 med 348 personer eller med 1,2 procent, vilket var den största tillväxten på över 20 år. Den starka trenden under de senaste åren bröts förra året när befolkningstillväxten mer än halverades. Ökningen förra året stannade på 147 personer. Den relativa ökningen av befolkningen på Åland ligger ändå fortfarande något över den för hela Finland.

2 Återhämtning i sikte

2.1 Paniken har lagt sig - botten kan vara nådd

Räntan på statsobligationer anses allmänt vara ett av de bästa måtten på tillståndet i en stats ekonomi. Den 10 januari i år föll räntan på 10-åriga spanska statsobligationer för första gången på ett år under 5 procent.[1] Även räntan på italienska statspapper har sjunkit. De europeiska banker som omfattades av ECB:s räddningsfond under 2011-2012 har börjat återbetala stödlånen. Man kan också notera att institutionella investerare som pensionsfonder börjat återvända till de sydeuropeiska obligationsmarknaderna.

Betyder nu detta att krisen nått en vändpunkt? Så långt kan vi tyvärr inte sträcka oss. Till detta krävs att vi får fler nyheter om positiva investeringstrender och sjunkande arbetslöshetsgrader från de sydeuropeiska krisländerna. Vi får nöja oss med att konstatera att vi här har en ljuspunkt i ett i övrigt fortfarande rätt dystert läge.

Paniken från förra året har lagt sig och vi ser tecken på ljusning men oron består och det är troligt att vi får vänta ytterligare ett par år på en verklig uppgång i konjunkturen.

Den som letar efter orosmoln behöver nämligen inte leta länge. Tysklands ekonomi stagnerade under fjärde kvartalet 2012. Stagnation i Tyskland betyder sämre exportförutsättningar för Finland, vilket indirekt påverkar den åländska ekonomin negativt. Produktionen i de sydeuropeiska länderna förväntas sjunka under innevarande år (2013). Den politiska stabiliteten i Spanien, Portugal, Italien och i synnerhet Grekland hotas av den höga arbetslösheten.

Trots att det globala finansiella läget förbättrades under sista kvartalet 2012 visade indikatorer på industriproduktionen och handelns storlek att den globala tillväxten inte stärktes. Det tredje kvartalets uppgång i global tillväxt berodde delvis på tillfälliga faktorer.[2]

Vi får liksom för ett år sedan konstatera att även om vi ser tecken på återhämtning kommer osäkerhet och sårbarhet att prägla Europa och hela världsekonomin under det närmaste året. I nuläget är det i första hand utvecklingsländerna som står för huvuddelen av den ekonomiska tillväxten i världsekonomin, men på två eller tre års sikt kan

[1] *Economist* 19 januari 2013

[2] IMF (2013) *World Economic Outlook 2013. Update January 2013*

lättnaderna i i-ländernas åtstramningspolitik bädda för starkare tillväxt även där.[3]

Sammanfattningsvis är det så att även om den mest akuta finansiella krisen lagt sig, mycket tack vare den Europeiska Centralbankens (ECB) kraftfulla agerande och de omfattande stödinsatserna från den europiska stödfonden (*European Financial Stability Facility*) och insatserna för att stödja banksystemet med billigt långfristigt kapital efter turbulensen i maj-juni förra året (2012), så har vi ännu inte kunnat utläsa några tydliga tecken på allmän realekonomisk återhämtning i form av ökande investeringstakt och sjunkande arbetslöshet.

Förutsättningen för att de närmaste två eller tre åren skall kunna utgöra en övergångsfas från ekonomisk krishantering inom eurozonen till något slags nytt ”normaltillstånd” är att tillväxten inom området skall genereras enligt mer renodlade produktivitets- och konkurrensvillkor. Lyckas inte det framstår krisen åtminstone inom eurozonen som kronisk.

Tillväxten i världshandeln förväntas efter den kraftiga nergången i fjol (2012) återhämta sig och ligga kring 6-7 procent under innevarande och de därpå kommande två åren.[4] Även tillväxten i världens produktion förväntas återhämta sig något. Världsbanken räknar med en global BNP-tillväxt på 2,4 procent i år – en tiondel bättre än förra året – och därefter ytterligare en förstärkning till 3,1 respektive 3,3 procent år 2014-2015.[5]

Den globala tillväxten kommer liksom i fjol att i första hand att drivas av tillväxtmarknaderna i Asien, främst Kina, Indien och Indonesien. För 2012 ligger bedömningarna för den totala BNP-tillväxten i tillväxtländerna på knappt 5,1 procent.[6] Därefter förväntas tillväxten stärkas något under innevarande år (5,5 procent) och de två följande åren (5,7 respektive 5,8 procent).[7]

Med litet god vilja skulle man kunna säga att tillståndet hos Italiens och Spaniens offentliga ekonomier och skuldsättning har ljusnat något. Den uppfattade riskpremien på dessa staters statsobligationer har minskat något. Skillnaderna i obligationsräntorna i Spanien och Italien å den ena sidan och Tyskland å den andra har gradvis minskat sedan mitten av förra året.[8] De omfattande insatserna från den europiska stödfonden och ECB

[3] World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring growth over the medium term.*

[4] *Ibid.,* s. 2

[5] *Ibid.* Detta innebär ännu en av flera successiva nedrevideringar av Världsbankens tillväxtprognoser. I publikationen World Bank (2012) *Global Economic Prospects. Uncertainties and Vulnerabilities* för ett år sedan förväntade man sig för 2012 en tillväxt på 2,5 procent och en ökning till 3,1 procent för 2013.

[6] World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring Growth over the Medium Term,* s. 2

[7] *Ibid.*

[8] Sveriges riksbank (2013) Penningpolitisk rapport, februari 2013, s. 9

för att stödja banksystemet med billigt långfristigt kapital ser ut att ha gett effekt. Fortfarande är det dock svårt att se någon tydlig vändpunkt för de portugisiska och grekiska ekonomierna. I fallet Cypern är det så illa att risken om ett utträde ur eurozonen ännu i skrivande stund inte avvärjts.

Risken inom euroområdet är att den pågående finansiella krisen i allt högre grad omvandlas till en social kris som får politiska återverkningar och att legitimiteten för euron och det europeiska samarbetet i stort undergrävs. För att vi skall kunna tala om en verklig förändring till det bättre i eurozonen är det inte bara finansiella indikatorer som måste vändas.

Figur 1. Arbetslöshetsgraden i Euroområdet, Spanien, Grekland, Finland och Sverige. Januari 2007- januari 2013

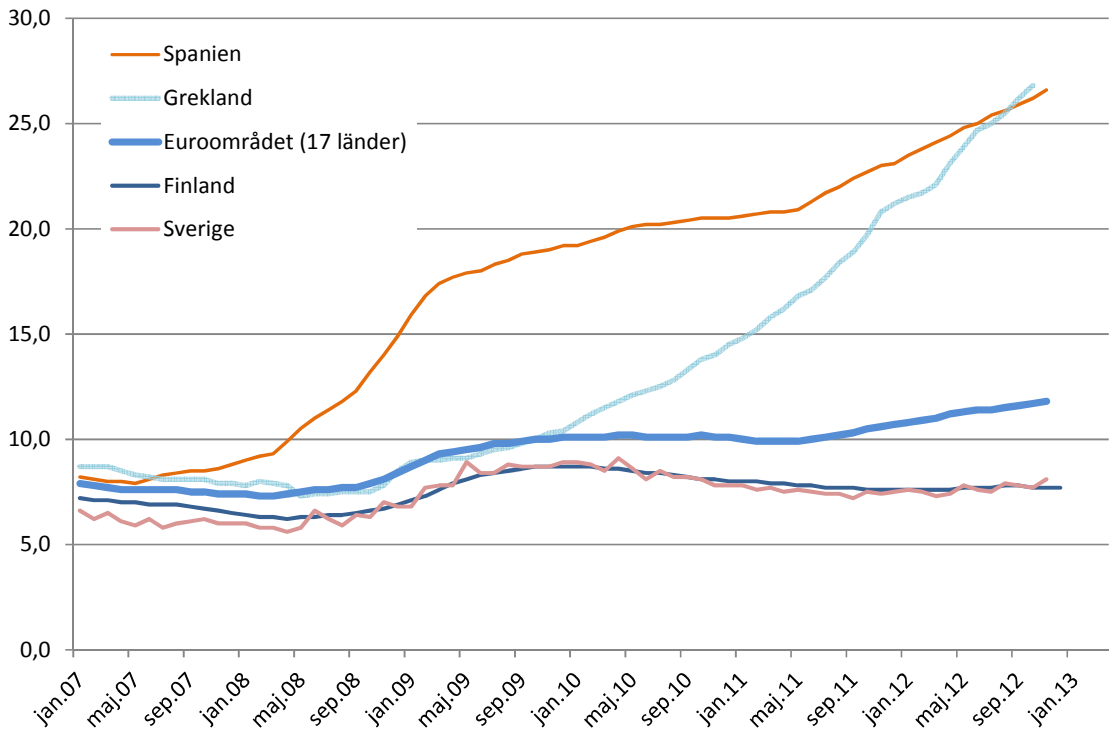

Källa: Eurostat. Egen bearbetning

Ett trendbrott i den uppåtgående arbetslöshetsgraden i krisländerna är en omfrånkomlig förutsättning för att vi på allvar skall kunna tala om en vändning. Som det nu är går utvecklingen åt andra hållet. Kurvorna i *Figur 1* bär syn för sägen. Efter finanskrisen hösten 2008 har arbetslöshetsgraden stigit brant i Spanien och Grekland.

För eurozonen som helhet ser vi att arbetslösheten steg snabbt direkt efter inledningen av finanskrisen hösten 2008, för att därefter plana ut kring 10-procentsstrecket. Sedan

två år tillbaka har arbetslösheten börjat stiga och låg i januari i år 11,9 procent. Det som också framgår av figuren är att gapet mellan arbetslöshetsnivåerna för å ena sidan Sverige och Finland och å andra sidan eurozonen totalt och Spanien och Grekland ökat.

Trots att sannolikheten för en allvarlig förtroendekris i Europa som skulle leda till en frysning av de finansiella marknaderna har minskat avsevärt, behövs insatser för övergripande lösningar för inrättandet av en bankunion och självständiga räddningsfonder.

2.2 Olje-, råvaru- och matpriserna

Den globala kartan när det gäller energiförsörjning förändras i snabb takt. USA kommer att bli världens största oljeproducent inom en dryg 10-årsperiod och Nordamerika (USA, Kanada, Mexiko) kommer att bli en nettoexportör cirka år 2030. På sikt kan detta innebära en stabilisering av oljemarknaden och ett minskat ”riskpåslag” på priset som till största delen härrör från den geopolitiska oron i Mellersta Östern.

Uppgången i oljepriset på världsmarknaden i fjol blev något mindre än väntat. Inte desto mindre kvarstår ett rejält ”riskpåslag” på oljepriset på grund av den geopolitiska instabiliteten i bland annat Nordafrika och Syrien.

Genomsnittspriset på världsmarknaden för råolja (Brent-olja) under 2010 låg på cirka USD 80 per fat och i genomsnitt på cirka USD 111 per fat 2011 (*Figur 2*). Medelpriset för 2012 i år stannade på USD 112. Priset det året fluktuerade starkt, men i genomsnitt låg det alltså ungefär på samma nivå som under 2011. Som jämförelse kan nämnas att priset på metaller minskade med cirka 15 procent och att de internationella livsmedelspriserna låg i stort sett oförändrade.

De långsiktiga förändringarna i oljepriset bestäms i första hand av fyra faktorer: utbudet från icke-OPEC-länder, OPEC:s beslut om produktion och investeringar, priset på övriga energiformer och den globala efterfrågan.

Trots att utbud och efterfrågan balanserades under fjolåret har världsmarknadspriset på råolja legat över USD 110 per fat och förväntas ligga kvar kring, eller strax under den nivån under ett par år för att därefter trendmässigt stiga enligt referenslinjen i *Figur 3*.

Nedåttryck på de internationella priserna kommer från att nya utvinningsområden upptäcks och nya utvinningstekniker tas i bruk. Den ökade produktionen av skiffergas i

USA sätter nedåtpress på priserna.[9] Naturgasen bidrar också till en mer balanserad prisbildning på råoljemarknaden.

På lång sikt är det också sannolikt att ny batteriteknik indirekt minskar oljeberoendet. I ett längre perspektiv kommer ny batteriteknik och utökad användning av naturgas att gradvis inverka på prisbildningen. Ändå kommer det att finnas ett ökande tryck neråt på priserna när det internationella naturgasnätet byggs ut. Å andra sidan förväntas ett tryck uppåt på priserna av de ökande miljökostnader som den nya utvinningen innebär.

Figur 2. Råoljepriset (Brent) januari 2010-mars 2013. Prognos till mars 2015 (USD per fat)

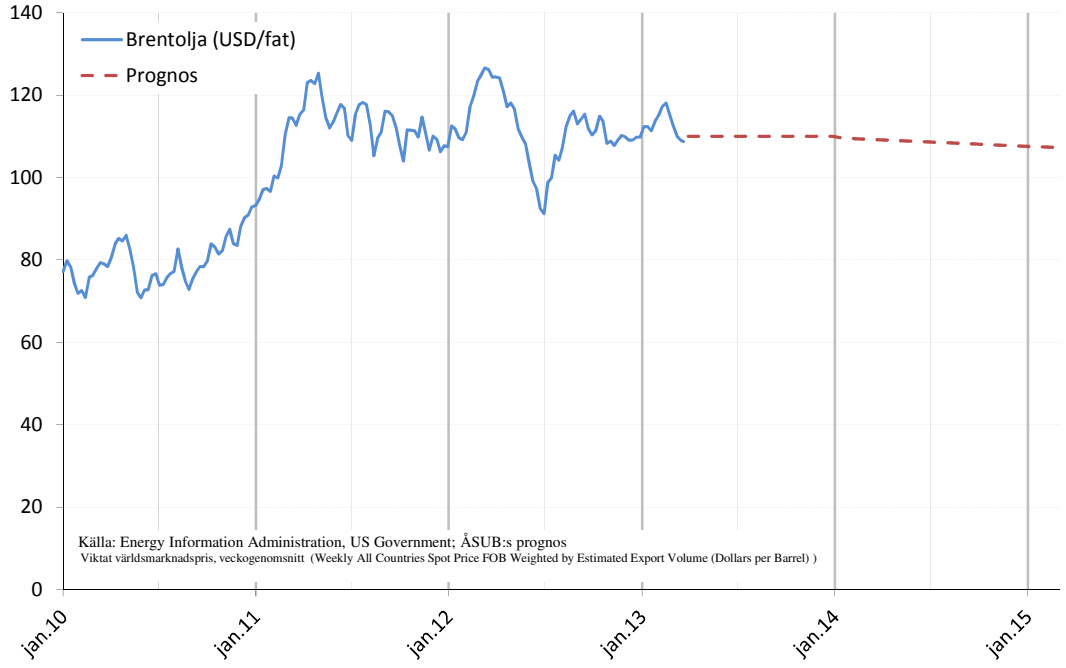

Det amerikanska *Energy Information Agency* (EIA) förutspådde i mitten av mars i en företrädesvis utbudsorienterad analys att råoljepriset (Brent) innevarande år kommer att falla från ett genomsnitt på USD 112 per fat år 2012 till ett genomsnitt på USD 108 i år och USD 100 för 2014, avspeglande ett ökande utbud från icke-OPEC-länder.[10] Analytiker på annat håll som fokuserar mer på efterfrågesidan tror snarare på ett oförändrat oljepris i år i förhållande till fjolåret och ett något stigande pris nästa år.[11]

[9] Nordea (2013) Nordeas oljeanalytiker: USA kan bli självförsörjande på energi. Pressmeddelande 7 mars 2013.

[10] US Energy Information Administration (2013) *Short-Term Energy Outlook* (STEO) March 2013

[11] Nordea (2013) Ekonomiska utsikter mars 2013

Figur 3 visar tre långtidsscenarier som IEA (*International Energy Agency*) nyligen publicerade. Den väldigt stora spridningen på priset enligt de tre olika scenarierna i *Figur 3* illustrerar den stora osäkerheten i framtidsprojektioner av oljeprisets utveckling. En osäkerhet som också påverkar möjligheterna att förutse utvecklingen av kostnadsläget på Åland och då i synnerhet bunkerkostnaderna som påverkar färjesjöfartens lönsamhet.

Figur 3. Genomsnittligt årligt pris på Brentolja i tre fall, 1980-2040 (2011 års USD)

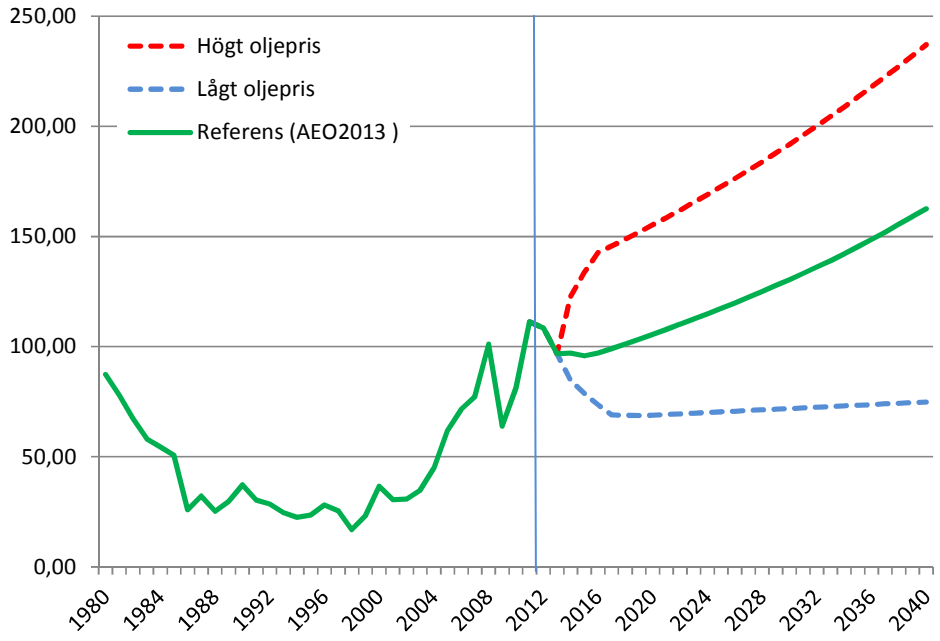

Källa: International Energy Agency; U.S. Energy Information Administration

Enligt vår bedömning (som ligger i den nedre delen av skalan) kan oljepriset under året, förutsatt att det inte inträffar några dramatiska störningar, komma att hålla sig under priset under årets första tre månader, och i år hamna på ett medelpris motsvarande USD 110 per fat för Brentolja, vilket skulle vara snäppet under fjolårets nivå. Ökad produktion i USA och Saudiarabien och stora lager begränsar prishöjningen, medan ett utdraget inbördeskrig i Syrien och instabilitet i Nordafrika innebär ett fortsatt högt riskpåslag på priset. Vi räknar med att råoljepriset under nästa år vid ett gynnsamt geopolitiskt klimat kan komma att sjunka ytterligare något (*Tabell 2*). Medelpriset för Brentolja under 2014 skulle då hamna kring ett årsmedeltal på USD 108 per fat. Prisutvecklingen beror förstås även på konjunkturutvecklingen. Om konjunkturen, som många väntar, förbättras under nästa år kommer en ökad efterfrågan att sätta press uppåt på priserna.

I fjolårets konjunkturöversikt kunde vi visa att förändringar i olje- och energipriserna påverkar Åland mer än de påverkar övriga finländska landskap.[12] Höjningar av energipriserna påverkar den samlade regionala produktionen, befolkningstillväxten, lönerna, hushållsinkomsterna, med mera, på Åland jämförelsevis starkt.

Den långsiktiga utvecklingen av energipriserna å ena sidan och växlingen till billigare och förnyelsebar energi och ett minskat oljeberoende å den andra, är med andra ord av stor betydelse för den framtida åländska ekonomiska utvecklingen. Energieffektivisering blir säkert ett politiskt och företagsekonomiskt lösenord framöver.

2.3 Inflation och räntor

Den svaga tillväxten, höga arbetslösheten, lågt resursutnyttjande, samt lägre ökningar av livsmedels- och energipriserna håller tillbaka inflationen i Eurozonen under prognosperioden, medan en upplåning av länder med statsfinansiella problem fortsätter att hålla uppe de långa räntorna.

Figur 4. USA:s, Euroområdets, och Sveriges centralbanksräntor januari 2007-mars 2013

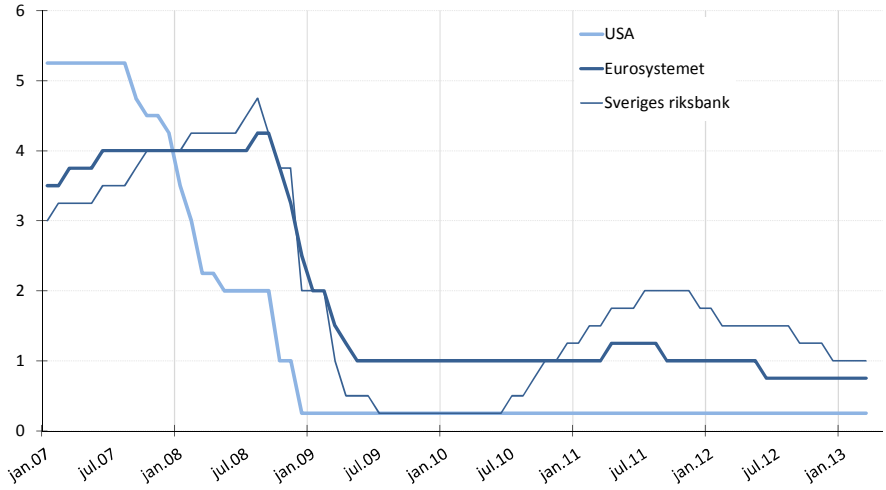

Källa: World Interest Rate Tables (http://fxstreet.com)

Skulle ECB tvingas till ytterligare stödköp av statsobligationer, innebär det i praktiken en ökning av penningmängden i eurosystemet, vilket skulle innebära ett ökat inflationstryck i området.

Inflationen är fortsättningsvis låg i OECD-länderna i historisk jämförelse och förväntas förbli så under det kommande året. FED i USA har låtit sin styrränta ligga kvar på 0,25

[12] ÅSUB Rapport 2012:1, Konjunkturläget våren 2012

procent; den lägsta nivån under efterkrigstiden och har inte höjt den sedan december 2008. Med största sannolikhet kommer räntan att ligga kvar på denna nivå under den kommande 12-månadersperioden. Även i eurozonen har vi haft relativt stabila centralbanksräntor under de senaste fyra åren (*Figur 4*). Den europeiska centralbanken (ECB) sänkte styrräntan från 1,0 procent till 0,75 i maj 2012. Vi räknar med en oförändrad räntebana under 2013.

2.4 Den internationella sjöfarten

FN-organet UNCTAD konstaterar i sin senaste stora översikt över den internationella sjöfarten, *Review of Maritime Transport 2012*, att den globala handelsflottan fortsatte att växa efter finanskrisen 2008, med 37 procent fram till början av 2012.[13] Den globala fraktkapaciteten kommer under 2013 att fortsätta att växa snabbare än världshandeln. Dessutom kan vi se att utvecklingsländerna fortsätter att öka sin marknadsandel i olika maritima sektorer som skeppsbyggnad, ägande, register, och drift. Sjöfarten är med andra ord inne i en långsiktig omstruktureringsprocess.

Den internationella sjöfarten är tvungen att under flera år framöver hantera den överkapacitet som härrör från att det under den ekonomiska uppgången innan 2008-09 års recession beställdes mycket nytt tonnage. Kina, Japan och Sydkorea står för en överväldigande merpart av de senaste årens nybyggnation som dels handlar om att bibehålla sysselsättningen och kapaciteten inom ländernas varvsindustri men också att investera i bränslesnålare fartyg.

Detta är något som direkt eller indirekt berör den åländska sjöfarten, men kanske i första hand den åländska tankerverksamheten. Tankerrederierna har tvingats sänka farten för att optimera de fram till ifjol stigande bränslekostnaderna (*slow steaming*) och utnyttja sitt tonnage.

Nödvändigheten av att minska svavelinnehållet i fartygsbränsle och av att sänka transportkostnaderna kommer att skynda på moderniseringen av fartygsflottan. Något som också är en global angelägenhet ur miljö- och hållbarhetssynpunkt eftersom transportsektorn redan nu konsumerar mer än hälften av alla fossila bränslen och vars bränsleanvändning förväntas öka med mer än 70 procent räknat från 2010 fram till 2040.

Vi använder två index för att läsa av den internationella sjöfartens konjunktur, *Baltic Dry Index* (BDI) och *Harpex*-indexet. BDI är ett sammansatt shipping- och

[13] UNCTAD (2012) *Review of Maritime Transport 2012,* s. xiv

handelsindex skapat av det London-baserade *Baltic Exchange* som mäter förändringar i kostnaderna för att transportera råvaror som järnmalm, kol och vete till sjöss (*Figur 5*). Informationen får man direkt från skeppsmäklare. Förändringar i BDI speglar transportkostnaderna för råvaror som är ett område där spekulationsnivån är väldigt låg, och ger därigenom insikter i globala trender i utbud och efterfrågan.

Från början av december 2011 till början av februari 2012 föll BDI kraftigt (*Figur 5*) så att den nådde sin lägsta nivå på 34 år. Därefter vände indexet uppåt. BDI bottnade under året i början av februari och visade därefter en svag tendens att stärkas, för att återigen i september sjunka till i stort sett samma bottennivå.

Efter en svag uppgång under hösten föll index tillbaka, men har under början av innevarande år (2013) stigit något och ligger i skrivande stund (slutet på mars) över 900 punkter (*Figur 5*).

Eftersom förändringar i indexet till en stor del återspeglar förändringar i fraktkapaciteten kan man inte läsa den rakt av som ett mått på konjunkturen. Det avspeglar dock väl prisbilden för den internationella torrlastfrakten, och den var synbarligen inte gynnsam under det senaste året (*Figur 5*).

Figur 5. *Baltic Dry Index* januari 2011 - mars 2013 (Index basår 1985 = 1 000)

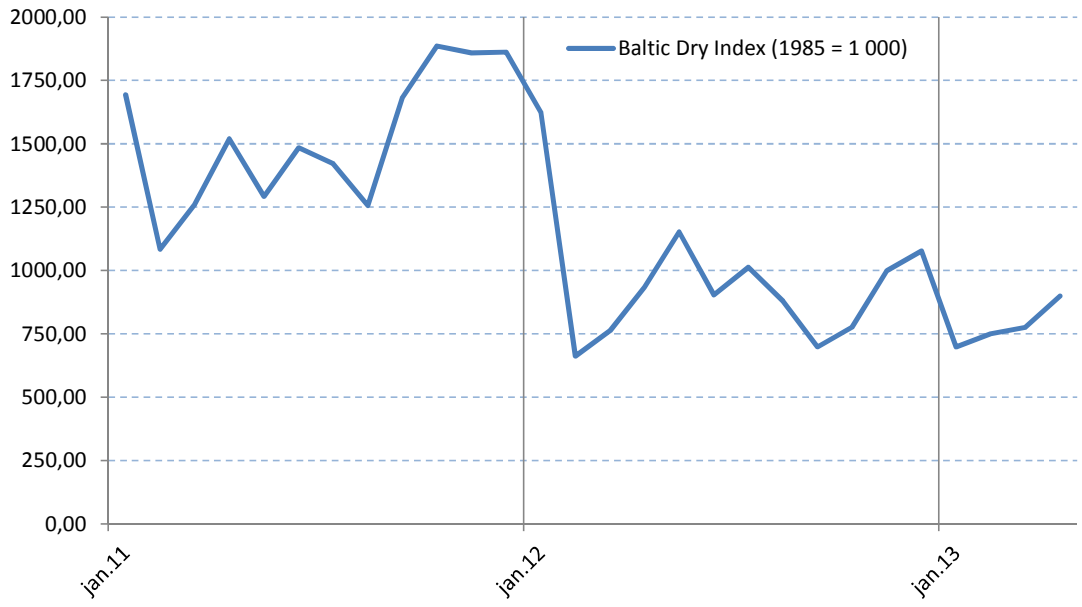

Källa: Capital Link Shipping (http://shipping.capitallink.com). Egen bearbetning

Det så kallade *Harpexindexet* (se *Figur 6*) är en indikator för priserna för att frakta containrar till sjöss. Indexet är en sammansmältning av uppgifterna per vecka om fraktraterna för åtta klasser av containerfartyg. Indexet började sammanställas 2004 och har i efterhand konstruerats tillbaka till 1995. Det anses allmänt vara en god indikator på nivån på den globala konsumentaktiviteten.

Indextalet 1 000 markerar den ungefärliga lönsamhetsgränsen för fraktrederierna inom den internationella containershippingen. Under 2000-talet har det uppnådda maximum varit 1 839 punkter (sommaren 2005) och minimum 275 punkter (hösten 2009).

Under 2011 uppnåddes ett maximum (901) redan i slutet av mars. Efter det pekade indexet stadigt nedåt och låg i slutet av året på endast 388 punkter (*Figur 6*).

I slutet av december 2012 bottnade sedan indexet och i skrivande stund (i slutet av mars 2012) har det stigit något men det ligger alltså fortfarande under toppnivån för fjolåret (*Figur 6*).

Figur 6. Harpex-index för containerfrakt till sjöss januari 2010 - mars 2013

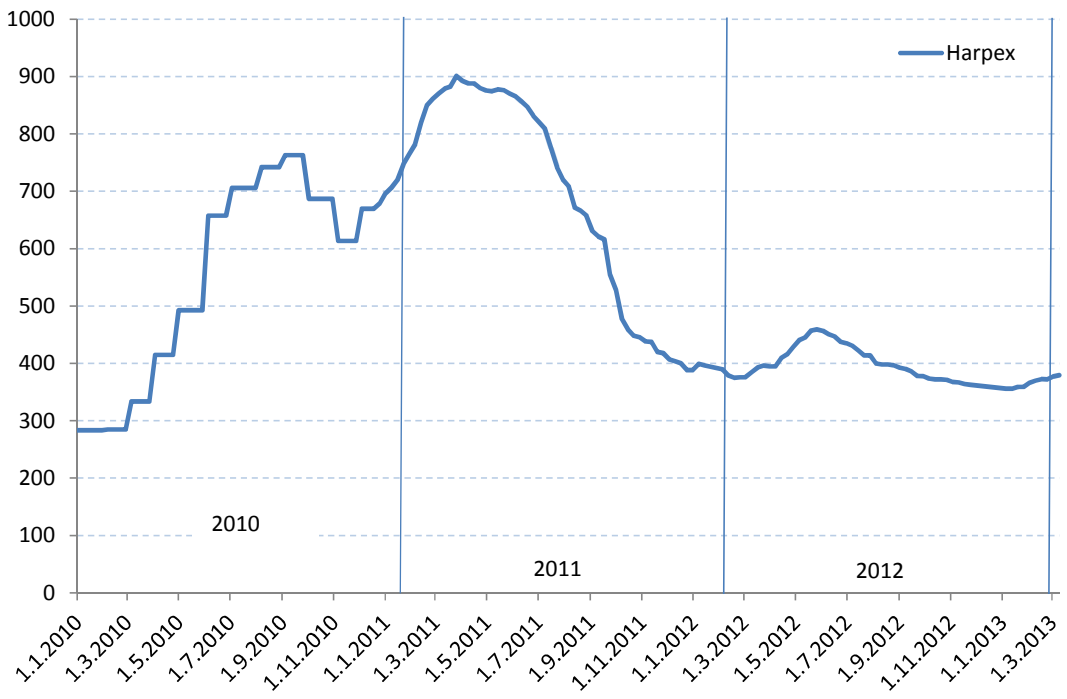

Vi kan alltså konstatera att lönsamhetsnivån (1000 punkter) enligt detta mått inte uppnåddes under 2011, att index låg långt under den nivån 2012 och att det i nuläget

finns litet som tyder på att man i alla fall under de tre första kvartalen under innevarande år kommer att nå dit.

2.5 Något bättre i USA

I USA har den senaste tidens politiska osäkerhet kring den federala budgeten dämpat tillväxten. Det förbättrade arbetsmarknadsläget är däremot ett tecken på förbättrade tillväxtförutsättningar. Mellan juni 2012 och till och med årsskiftet skapades 789 000 nya jobb och arbetslöshetsgraden föll från 8,2 till 7,7 procent. Det har underbyggt en förstärkning av hushållens konsumtionstillväxt. En vändning kan också skönjas på bostadsmarknaden.[14]

Denna utveckling borde kunna underbygga en tillväxt i investeringarna och BNP. Den internationella valutafonden (IMF) förutspår en tillväxt av den amerikanska ekonomin på 2 procent under 2013, investeringsbanken JP Morgan lägger sig något lägre, på 1,9 procent.[15]

Figur 7. BNP-tillväxten inom Euroområdet, USA och Japan 2008-2015

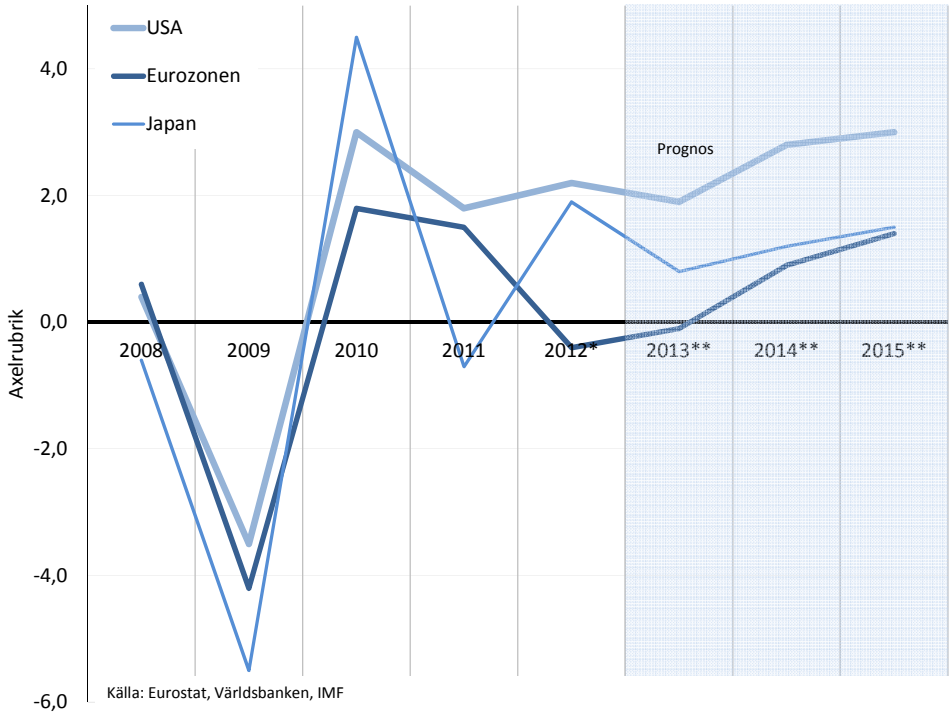

[14] Bloomberg (2013) *Housing Rebound Is Providing Bigger Boost to U.S. Labor Market* (http://www.bloomberg.com/news/2013-03-08/housing-rebound-is-providing-bigger-boost-to-u-s-labor-market.html)

[15] IMF (2013) *World Economic Outlook 2013. Update January 2013.* Dagens industri, 13 februari 2013, s.12

Tillväxten i den amerikanska ekonomin under 2011 blev 1,7 procent och hölls uppe av tillväxt i de privata investeringarna, den privata konsumtionen och exporten (*Figur 7*).[16] Ifjol var tillväxten enligt preliminära beräkningar 2,2 procent på årsbasis (*Figur 7*).[17]

Den amerikanska centralbanken (FED) fortsätter av allt att döma att stimulera ekonomin med en styrränta som legat på en kvarts procent ända sedan slutet av 2008 (*Figur 4*). De kraftiga offentliga nedskärningarna som började träda i kraft den 1 mars detta år, kan på sikt försvaga återhämtningen och om det vill sig illa utlösa en ny tillbakagång.

De **amerikanska konsumenternas framtidstro** mätt med konsumentförtroendeindex (*Consumer Confidence Index* (CCI)) har sedan början av 2008 legat under det egna långtidsmedelvärdet för perioden 1996-2012, men närmade sig det i oktober 2012.[18] Som framgår av *Figur 8* sjönk konfidensindikatorn därefter fram till januari detta år. Därefter, under februari 2013, fick vi en stärkning av de amerikanska hushållens förtroende för ekonomin.

Figur 8. Konsumentförtroendeindex (CCI) i Euroområdet och USA, januari 2010-mars 2013. Avvikelsen från respektive medelvärde för perioden 1996-2012 i procent av seriens medelvärde

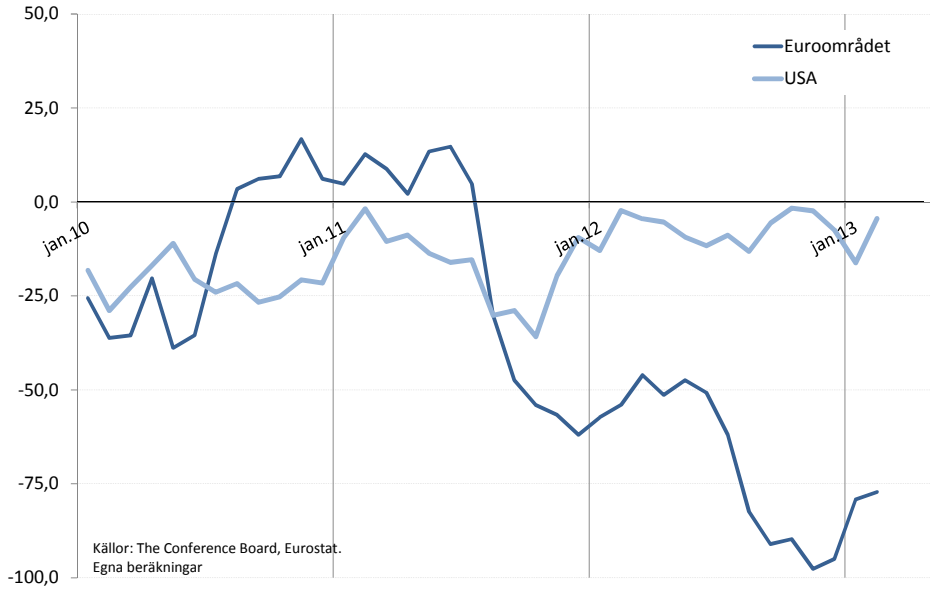

Samtidigt som vi ser en viss ljusning kan vi notera att de amerikanska hushållens medianinkomst fortfarande ligger under 2007 års nivå – nära nivån för två decennier

[16] United States Department of Commerce. Bureau of Economic Analysis (2012): *News release* 12-02.

[17] Worldbank (2012) *Global Economic Prospects. Uncertainties and Vulnerabilities*, s. 2.

[18] Långtidsmedelvärdena för konsumentförtroendeindex (CCI) var under perioden 1996-2012 CCI = 96,1 och för perioden 2000-2012 CCI = 86,7

sedan – och att ungefär 90 procent av ökningen av hushållsinkomsterna sedan inledningen av finanskrisen hösten 2008 tillfallit den rikaste 1 procenten.

2.6 Fortsatt osäkerhet inom Euroområdet

Trots vissa tecken på en ljusning i det statsfinansiella läget inom eurozonen är krisen definitivt inte löst. De massiva stödinsatserna från ECB ser i nuläget ut att ha avvärjt hotet om statsfinansiella sammanbrott i de sydeuropeiska euroländerna. Konsolideringen av statsfinanserna inom euroområdet förväntas fortsätta, men åtstramningarna kommer förmodligen att lätta, vilket skulle innebära att den negativa effekten av dessa på BNP-tillväxten minskar.[19]

Försvagningen av den ekonomiska aktiviteten i Tyskland och Frankrike i början av året visar på ömtåligheten i återhämtningen. BNP-tillväxten för 2012 i euroområdet hamnar enligt preliminära uppgifter på cirka -0,4 procent (*Figur 7*). Den årsvisa BNP-tillväxten förväntas därefter bli negativ i eurozonen under 2013. ECB förutspår en tillväxt i intervallet -0,9 till -0,1, därefter tror man på en förbättring och en svagt positiv tillväxt 2014.[20]

Det skulle innebära att vi av allt att döma får ännu ett år med betydligt långsammare tillväxt i euroområdet än i USA. Världsbanken förutspår en tillväxt på 0,9 för nästa år och därefter en förstärkning till 1,4 2015.[21]

Trenden i **hushållens förväntningar** (konsumentförtroendeindex, CCI) var svagt positiv i euroområdet under första halvåret 2011 (den mörka linjen i *Figur 8*). Under tredje och fjärde kvartalet samma år sjönk förtroendet till ett läge klart under medelvärdet för perioden 1996-2012 (*Figur 8*). Nergången berodde på nerskruvade förväntningar i samband med den allt allvarligare skuldkrisen inom området. Efter en fortsatt nergång, fick vi slutligen en liten uppgång i december förra året.

Under de första två månaderna innevarande år (2013) har CCI i eurozonen fortsatt att stiga något, men ligger fortfarande klart under sitt långtidsmedelvärde (för åren 1996-2012).

Arbetslösheten i eurozonen låg i slutet av 2012 på 11,8 procent.[22] I januari detta år hade arbetslösheten räknad på månadsbasis stigit till 11,9 procent i eurozonen. Sett över

[19] World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring growth over the medium term*
[20] European Central Bank (2013) *Monthly Bulletin, March 2013*, s. 5
[21] World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring growth over the medium term,* p. 2
[22] Eurostat

hela innevarande år kommer den förmodligen att ligga kring 12 procent, och någon ljusning syns inte än så länge före 2014.

Sedan sommaren 2009 har **inflationstrenden** i eurozonen fortsatt uppåt (*Figur 9*) så att den 2011 blev i genomsnitt 2,7 procent. Därefter, i slutet av 2011 bröts trenden och under hösten 2012 började den allmänna prisökningen avta och inflationen blev på årsbasis 2,5 procent.[23] En fortsatt hög arbetslöshet ser ut att hålla nere lönenivåerna och prisökningarna även i år, så att den hamnar kring 1,2 till 2,0 procent.[24]

Euriborräntorna följde under 2011 med eftersläpning inflationen uppåt, fram till juli det året, för att därefter vika neråt och bottna i slutet av förra året (2012) (*Figur 9*).[25] Sedan dess har vi kunnat registrera en marginell uppgång under de två första månaderna detta år. Vår bedömning i nuläget är att de korta euriborräntorna stiger endast marginellt under innevarande och något mer nästa år (2014). Detta skulle innebära att räntorna skulle ligga kring i medeltal 0,25 i år och 0,4-0,5 nästa år. Skulle FED höja räntan i USA skulle de europeiska räntorna dras med.

Figur 9. Euriborräntor och inflation i Eurozonen januari 2008 – februari 2013

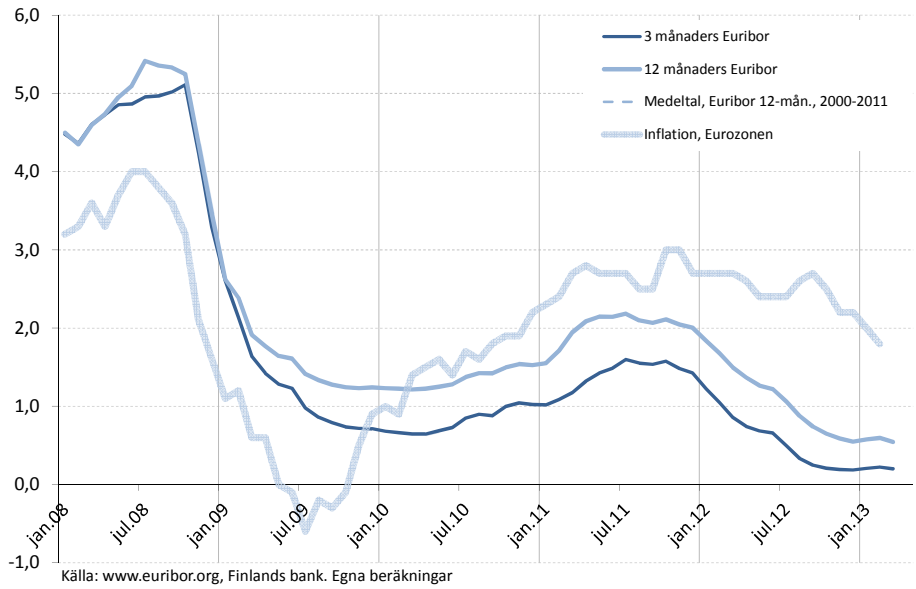

[23] Bedömningarna har emellertid en viss spridning. Nordeas analytiker tror på 2,3 procent inflation i Euroområdet i år (Nordea (2012) Ekonomiska utsikter 2012, s.6). Sveriges Riksbank (2012) Penningpolitisk Rapport februari 2012, tror på 2,1 procent och Konjunkturinstitutet (2012) Konjunkturläget mars 2012 tror på 1,9 procents inflation.

[24] European Central Bank (2013) *Monthly Bulletin, March 2013*, s. 6

[25] Euribor (*'Euro Interbank Offer Rate'*) är en riktgivande ränta som utgör en sammanvägning av de räntor till vilken ett sextiotal europeiska banker lånar från varandra.

Sedan våren 2009 höll ECB samma låga **styrränta** på 1,0 procent fram till april 2011, då man höjde med en kvarts procent. I september samma år återgick man till 1,0 procent (*Figur 4*). Då var syftet var att hålla tillbaka korträntorna och hålla nere eurons värde för att stimulera exporten. I juni förra året sänktes styrräntan med 0,25 punkter till historiskt låga 0,75 procent, vilket innebär att perioden med kraftig penningpolitisk stimulans via rekordlåga räntor fortsätter i Eurozonen.

Tysklands BNP-utveckling ger en antydan om vad Finland och Sverige har att vänta av sina exportföretag. BNP-tillväxten i Tyskland föll med 0,6 procent under fjärde kvartalet 2012 jämfört med kvartalet innan. Förutsättningarna för tillväxten under 2013 ser dock något bättre ut än för de flesta andra länder inom eurozonen. Men också den tyska industrin har en stor del av sin exportavsättning inom eurozonen (cirka 40 procent), vilket betyder att det krävs en ökad efterfrågan från de stora länderna inom området för att den tyska industrins hjul skall snurra.

2.7 Asien, Latinamerika, Ryssland och Baltikum

I **Kina** har investeringsnivån gradvis mattats av. Om den trenden skulle accelerera skulle följderna för den globala ekonomin kunna bli omfattande. Det höga importinnehållet i Kinas BNP ger vid handen att om ekonomin mattas så läcker detta ut i form av minskad import.

BNP-tillväxten i Kina mattades något under 2012, med den kommer fortsättningsvis att vara hög i internationell jämförelse under de kommande åren. I början av februari rapporterades att Kinas ekonomi gått bättre än väntat. Exporten ökade mer i januari än vad man förutspått. Uppgången var 25 procent jämfört med motsvarande månad i fjol.[26] Även importen växte mer än vad ekonomerna räknat med, och förra månadens handelsöverskott uppgick till 29,2 miljarder USA-dollar (drygt 186 miljarder kronor) jämfört med snittförväntningar på 22 miljarder dollar (drygt 140 miljarder kronor).

I **Japan,** världens tredje största ekonomi, börjar nu den tillväxtinjektion som genom återuppbyggnadseffekten som följde efter jordbävningen och kärnkraftsolyckan 2011 mattas nu av, vilket resulterade i en nergång i BNP under det sista kvartalet.[27]

Politiska spänningar mellan Japan och Kina resulterade i en kraftig nergång i den japanska exporten till Kina under förra året. Som en följd sjönk industriproduktionen i landet. Den totala japanska produktionstillväxten (BNP) för fjolåret förväntas bli endast

[26] Svenska Dagbladet 8 februari 2013

[27] World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring growth over the medium term*

1,9 procent, trots återhämtningseffekten.[28]

Under förutsättning att förhållandet till Kina förbättras under detta år, skulle tillväxten enligt Världsbankens bedömning bli kring 0,8 procent. Internationella valutafonden (IMF) gör i sin senaste prognos för 2013 en betydligt positivare bedömning för Japans BNP-tillväxt detta år. Man förväntar sig att förbättrade relationer till Kina och ett omfattande statligt stimulanspaket ger en tillväxt på 1,2 procent för innevarande år (2013).[29]

Figur 10. BNP-tillväxten i BRIC-länderna 2008-2015

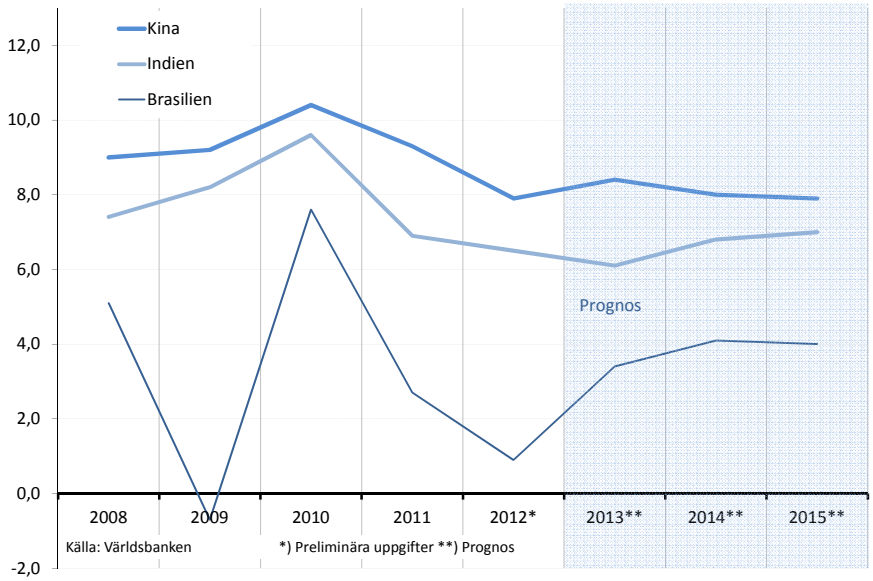

Den japanska skuldsättningen brukar ofta uppmärksammas, men det bör noteras att statskulden till skillnad från de flesta andra länders är intern; man har lånat från de egna hushållen, vilka följaktligen har en mycket hög sparkvot.

Indiens tillväxttakt ser ut att ha dämpats något under fjolåret och den ser ut att vara fortsatt relativt låg jämfört med nivåerna under tidigare år. BNP-tillväxten ser ut att hamna kring knappt 6 procent i år och nästa år.[30]

Världsbankens tillväxtutsikter för Latinamerikas största ekonomi, **Brasilien**, är relativt goda; från knappt 1 procent 2012 till cirka 4 procent 2014 och 2015.[31]

[28] *Ibid.*
[29] IMF (2013) *World Economic Outlook 2013. Update January 2013*
[30] SEB (2013) *Nordic Outlook.* Ekonomisk analys – februari 2013, s. 20
[31] *Ibid*, s. 111

Den **ryska ekonomin** klarade sig fortsatt relativt bra under fjolåret Rysslands ekonomiska tillväxt hamnade enligt preliminära beräkningar på 3,4 procent 2012.[32] Mot slutet av året försvagades tillväxten bland annat beroende på dåliga skördar. Industrisektorn och investeringarna, å andra sidan, fortsatte att växa i god takt. I år väntas BNP-tillväxten i Ryssland varva ner något, till 3,0 procent, för att återigen stiga något, till 3,5 procent, 2014.

I **Baltikum** stärks den ekonomiska tillväxten något i år och nästa år. Bedömningen ligger på mellan 3,2 och 4,0 procent årligen för de tre länderna. Lettland kan nå en tillväxt på 5 procent 2014.[33]

[32] BOFIT *Viikkokatsaus* / BOFIT Weekly, 2013/5, 1 Feb 2013

[33] SEB (2013) *Eastern European Outlook*

3 Utsikterna för Finland och Sverige

3.1 Utsikterna för den finländska ekonomin

Den finländska exporten har gått dåligt under den fördjupade statsfinansiella krisen i Europa. Tillväxten i importefterfrågan på Finlands viktiga exportmarknader, Tyskland och Sverige, ser ut att bli fortsättningsvis svag under innevarande år, medan den ryska exportmarknaden har hållit efterfrågan uppe. Dessutom går det allmänt dåligt för dominerande branscher som skogs- och elektronikindustrin (läs Nokia), medan tjänstesektorn går hyfsat. Finland har fått se sina bytesförhållanden (*terms-of-trade*) försämras gradvis under senare år bland annat till följd av strukturella problem inom IKT-sektorn.[34] Landets konkurrenskraft har med andra ord försämrats.

Enligt en sammanställning av ekonomiska prognoser för 2013 och 2014 från den tyska arbetsgivarorganisationen (BDA) tror de flesta bedömare att den tyska ekonomin inte ens kommer upp till 1 procents BNP-tillväxt 2013, och för 2014 ligger de flesta prognoser under 2 procent. Effekten av detta och de fortsatt bleka utsikterna för den svenska ekonomin innebär att vi räknar med en fortsatt svag utveckling för den finländska exporten, även om en gradvis förstärkning kan komma från och med sista kvartalet 2013.[35]

BNP-tillväxten mattades kraftigt i fjol (2012) och blev enligt preliminära siffror negativ, -0,2 procent och väntas bli svagt positiv, 0,5 procent, i år (2013). När sedan exportmarknaderna för den delen av den finländska exporten som omfattar insats- och kapitalvaror stärks nästa år (2014) räknar vi med en något starkare BNP-tillväxt; 1,9 procent (*Figur 11*).[36] Därefter, för 2015, räknar vi med tillväxt i samma storleksordning; 2,3 procent.

Momshöjningen från 23 till 24 procent på många varor och från 13 till 14 procent är ett försök att förbättra Finlands offentliga finanser och innebär en indirekt ekonomisk åtstramning på konsumtionssidan. Åtgärden skall ses mot bakgrund av att pressen på den offentliga ekonomin på sikt gradvis kommer att öka, inte minst på grund av det

[34] SEB (2013) *Nordic Outlook.* Ekonomisk analys – februari 2013, s. 39

[35] BDA (2013) http://www.arbeitgeber.de/

[36] Lokaltapiolas konjunkturprognos 2/2012: 'Tillväxten i Finland avtar till noll år 2013 – måttlig tillväxt år 2014'

växande vård- och omsorgsbehovet som landets åldrande befolkning kommer att vara i behov av. Nettoeffekten av skatteomläggningen nästa år då företagsbeskattningen sänks från 24,5 till 20 procent är i nuläget svår att beräkna.

Den allmänna årliga prisökningen – **inflationen** – i Finland steg under 2011 till 3,4 procent, för att sedan sjunka tillbaka till 2,8 procent under fjolåret. Måttliga energiprisökningar och ett relativt lågt resursutnyttjande i ekonomin under de kommande två åren gör att vi förväntar oss en ytterligare lägre inflation; 1,9 procent i år, trots effekten av momshöjningen. Därefter får vi en ytterligare något lägre prisökningstakt (1,8 procent) år 2014 och ungefär samma nivå 2015.

Figur 11. BNP-tillväxten för Åland, Finland och Sverige 2007-2015

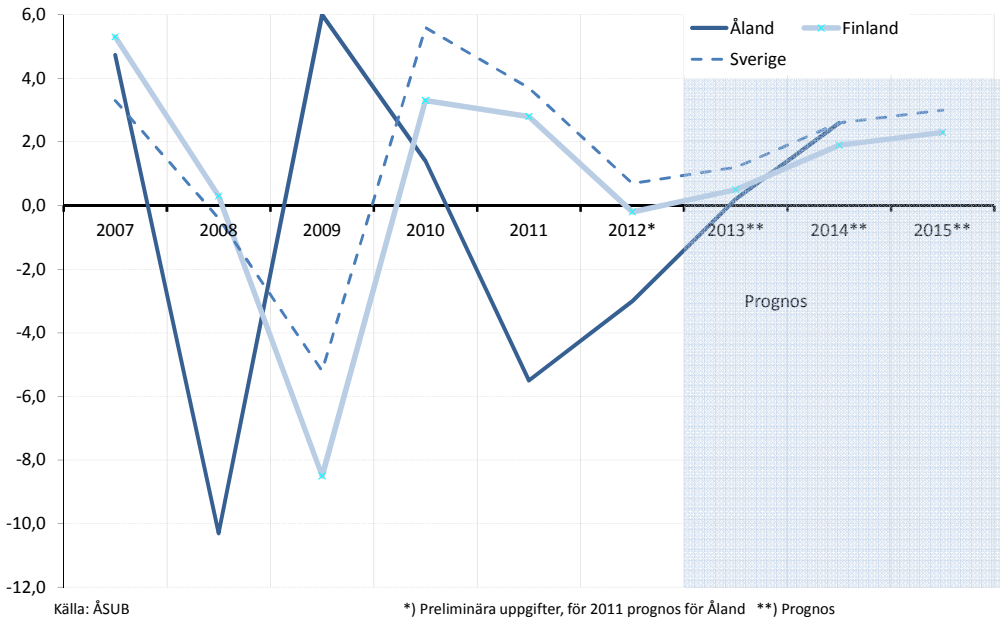

Arbetslösheten minskade på årsbasis från 8,4 procent 2010 till 7,8 procent år 2011 och 2012. I år förväntas den öppna arbetslösheten återigen stiga till 8,1 procent.[37] Arbetslösheten hålls fortsättningsvis tillbaka av de stora pensionsavgångarna under de närmaste åren.

Reallönernas och **köpkraftens tillväxt** begränsades under 2011 av en relativt hög inflation (3,5 procent). Begränsade löneökningar och en begränsad internationell prisökning gav ifjol (2012) en måttlig prisökning. Vi får en fortsatt svag tillväxt av

[37] OP-Pohjola (2013) Pressmeddelande 21.1.2013. Återgång till långsam tillväxt

hushållens konsumtion och av reallöneökningarna; cirka 0,6-1,0 procent i år.[38] Ett försämrat sysselsättningsläge under detta år blir till nackdel för hushållssektorn som helhet.

De finländska hushållens **förtroende** för ekonomin höll sig under hela fjolåret under långtidsmedelvärdet (*Figur 12*). Sedan oktober 2012 har förtroendet gradvis stärkts så att den i senaste mätningen i februari 2013 låg på 9,6 (*Figur 12*), vilket är något under medelvärdet för 2012 och fortfarande under det historiska genomsnittet för perioden 1996-2012 (12,6).

Figur 12. Konsumenternas framtidstro i Finland och Sverige. Konsumentförtroendeindex (CCI), januari 2010 - februari 2013.

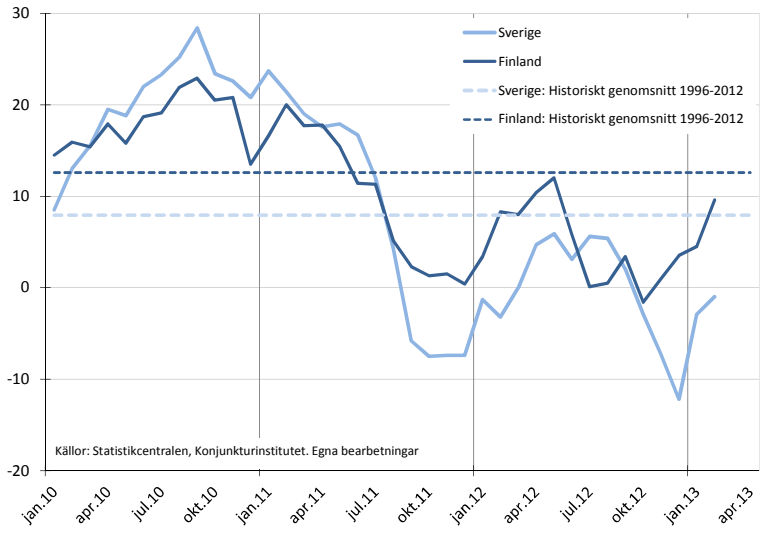

3.2 Den svenska ekonomin

Konjunkturen i Sverige försämrades snabbt under sista kvartalet 2011. Eurokrisen drabbade den svenska ekonomin indirekt genom att slå mot exportefterfrågan. Försämringen fortsatte sedan under förra året. Den ekonomiska tillväxten ser ut att ha blivit negativ under det sista kvartalet 2012. Fjolårets försämring på **arbetsmarknaden** och i den globala efterfrågan kommer att påverka Sveriges ekonomi under hela 2013, men vi räknar med att tillväxttakten börjar öka mot slutet av året. Prognosen för BNP-tillväxten 2013 ligger på 1,2 procent och en förstärkning till 2,6 procent förväntas 2014. Ett sjunkande resursutnyttjande och avtagande investeringsgrad gjorde att Riksbanken sänkte sin **styrränta** till 1,50 procent i februari 2012. Under andra hälften av året

[38] Löntagarnas forskningsinstitut (2013) *Talousennuste vuosille 2013–2014.* OP-Pohjola (2013) Pressmeddelande 21.1.2013. Återgång till långsam tillväxt

sänktes den sedan stegvis fram till slutet på året och för närvarande ligger den på 1,0 procent, vilket fortfarande är en kvarts procentenheter över ECB:s styrränta (*Figur 4*).

Den svenska riksbankschefen gjorde i mitten av februari bedömningen att styrräntan kommer att ligga kvar på nivån 1,0 procent ”en bit in på 2014”. Han sade också att ”sannolikheten för en sänkning av styrräntan är högre än en höjning, men troligast är att räntan inte rörs alls det närmaste året.”[39]

Arbetslösheten väntas ligga på i genomsnitt 8,2 procent för 2013 och 2014. Därefter kan vi räkna med en långsam förbättring.

Den **svenska kronans** kurs mot euron har gradvis stärkts under de senaste åren. (*Figur 13* visar omvänt eurons trendmässiga försvagning mot kronan). Vissa bedömare menar att Sveriges goda statsfinanser och investeringar i svenska statspapper har stärkt kronan till en nivå som egentligen är starkare än vad den realekomiska konjunkturen skulle motivera. I skrivande stund (mars 2013) är kronan fortfarande klart starkare än sitt långtidsmedelvärde och vår bedömning är att den svenska kronan kommer att bibehålla sin styrka under året. Fortfarande finns ett räntegap mot eurozonen och det signalerar att kronan kommer att hålla sin starka ställning.

Figur 13. Valutakurser: EUR/SEK och EUR/USD, januari 2010 – jan 2015

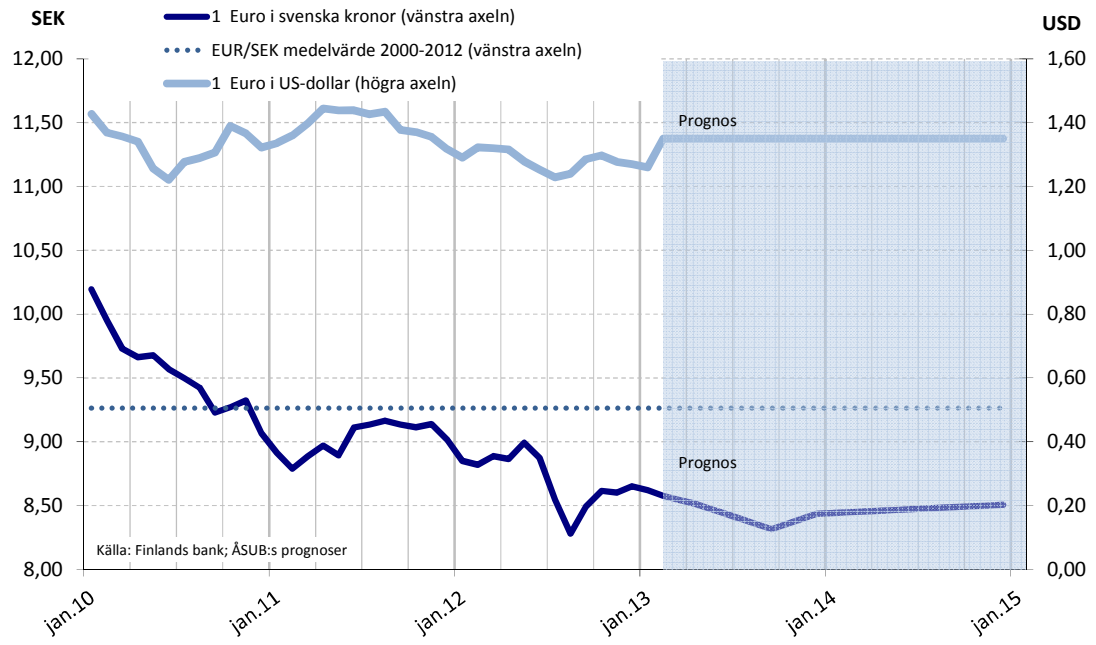

[39] Svenska Dagbladet, 13 februari 2013

Den genomsnittliga kursen kommer enligt vår prognos att ligga kring i medeltal SEK 8,3 för en euro i år (2013) och kring samma nivå nästa år (*Tabell 2*). Skulle kronan fortsätta att stärkas ytterligare skulle Riksbanken med största sannolikhet sänka räntan för att motverka nergången i de svenska exportföretagens intäkter.

Under hösten förra året försämrades de svenska hushållens **konsumentförtroende** betydligt, något som sammanföll med en dämpad konsumtionsökning.[40] Det stärktes något i januari i år och igen i februari. Förtroendet ligger fortfarande klart lägre än långtidsmedelvärdet för perioden 1996-2012 (den streckade ljusare linjen i *Figur 12*).

Hushållens skuldsättning var vid slutet av förra året kring 166 procent av den disponibla inkomsten, vilket måste ses som en betydande riskfaktor för hushållens ekonomi och därmed även för tillväxten.

[40] Som påpekas i en översikt från Swedbank beror risken i första hand på att skulderna är så ojämnt fördelade (Swedbank (2013) *Swedbank Economic Outlook* 16 januari, 2013)

4 Den åländska ekonomin

Trots att de åländska företagen i första hand är beroende av närområdet som avsättningsmarknad är ändå ekonomin som helhet starkt beroende av den internationella ekonomins utveckling. Den finländska ekonomin med sin stora exportandel är starkt beroende av utvecklingen på världsmarknaden och den finländska industrins konkurrensförmåga är avgörande för statsfinanserna. Landskapet Ålands ekonomi är direkt beroende av den finländska statens ekonomi genom att ramen för landskapet Ålands finanser sätts genom avräkningsbeloppet från den finländska statsbudgeten.

Förändringar i den offentliga ekonomin påverkar i sin tur efterfrågan på de åländska företagens varor och tjänster på hemmamarknaden. På så sätt är det avgörande för den åländska ekonomin hur det går för det finländska näringslivet och den finländska staten.

De åländska hushållen och företagen påverkas också, som alla andra, av priserna på energi, råvaror och livsmedel på världsmarknaden. Företagen och då i synnerhet färjerederierna, påverkas starkt av förändringar i kostnaderna för drivmedel. I dagsläget ser råolje- och därmed bunkerpriserna ut att under innevarande år genomsnittligt kunna hamna strax under fjolårets nivå, det vill säga kring USD 110 per fat för Brentolja.

Förändringar i bränslekostnaderna har en särskilt stor effekt på transportsektorn och den åländska ekonomin är starkt beroende av just denna sektor.

4.1 BNP-tillväxten

Den långsiktiga **BNP-utvecklingen** har inte varit gynnsam för Åland, jämfört med Finland och Sverige under det senaste decenniet, vilket framgår av *Figur 14*. I och med utflaggningarna av färjetonnage 2008-2009 flyttades en del av produktionen ut från Åland.

Som framgår av *Figur 11* följdes den starka BNP-tillväxten 2009, (6,0 procent) av en nergång 2010 och negativ tillväxt 2011. Värdet av den samlade produktionen fortsatte att minska 2012 och blev enligt preliminära beräkningar -2,4 procent.

Figur 14. BNP-utvecklingen 2000-2015 för Åland, Finland och Sverige. Volymindex, år 2000=100

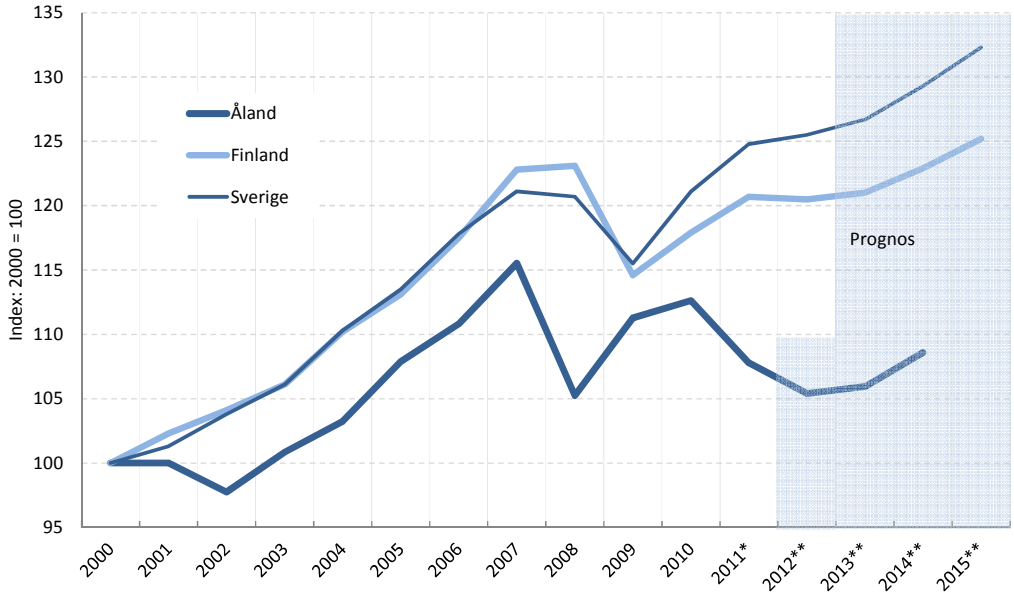

Källa: ÅSUB, SC, SCB. Egna beräkningar *) Preliminära uppgifter. För 2010 preliminära uppgifter för Åland **) Prognos

I år (2013) räknar vi med en sjunkande inflation och en tillväxt som med knapp marginal blir positiv, 0,5 procent. Momshöjningen och de nya momsreglerna för gränshandeln kan göra att gränshandelns omsättning minskar. Året därpå (2014) förväntas tillväxten stöttas av en stärkt internationell konjunktur och inflaggning av färjetonnage och då landa på 2,6 procent.

Den svaga BNP-utvecklingen för Åland under de senaste åren beror förutom på den internationella ekonomiska krisen på utflaggningarna av färjetonnage som gjort att ekonomiska tillväxten på Åland stagnerat ännu mer än i Finland och Sverige (*Figur 14*).

Som framgår av *Figur 15* har tillväxten inom den privata sektorn sedan 2008 varierat kraftigt. En liten positiv tillväxt inom den offentliga sektorn har något dämpat effekten av nergången inom den privata sektorn enligt våra preliminära uppgifter för 2011-2012. Tillväxten i den offentliga sektorn var svagt negativ 2010, men därefter räknar vi med att den är svagt positiv.

Våra **sektorvisa tillväxtsiffror** visar alltså att det är den privata sektorns svaga tillväxt som drog ner den samlade tillväxten 2011 och 2012. Enligt prognosen kan vi få en vändning under innevarande år (2013) då båda sektorernas volymtillväxt beräknas ligga på den positiva sidan (*Figur 15*).

Figur 15. Privata och offentliga sektorns bidrag till BNP-tillväxten 2000-2014

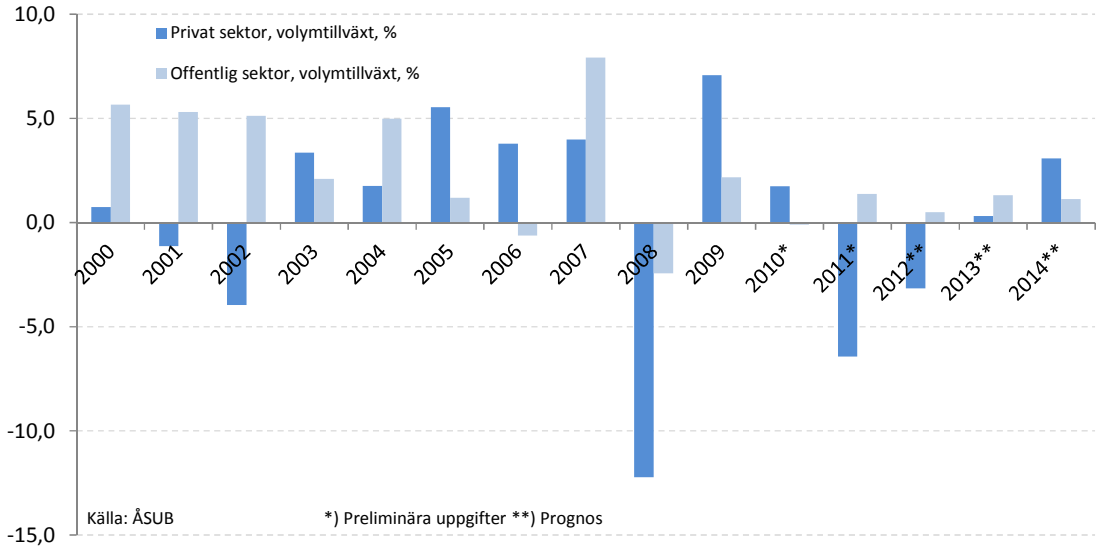

BNP-prognosen för perioden 2013 gör gällande att en svagt positiv tillväxt i såväl den privata som den offentliga sektorn ger en samlad ekonomisk tillväxt på 0,5 procent och att vi 2014 får en vändning då den privata sektorns volym förväntas växta mest.

I vår konjunkturöversikt för ett år sedan kunde vi visa att förändringar i olje- och energipriserna påverkar den samlade regionala produktionen, befolkningstillväxten, lönerna, hushållsinkomsterna, med mera, på Åland mest av alla finländska landskap.

Tabell 2. Nyckeltal för Åland 2011-2015

	2011*	2012*	2013 P	2014 P	2015 P
BNP, årlig procentuell tillväxt	-4,9	-2,4	0,5	2,6	..
Arbetslöshet, (öppen, procent)	2,8	3,1	3,6	3,4	3,1
Inflation (KPI, årlig procentuell förändring)	3,6	2,3	1,8	1,8	1,7
Kronkurs (EUR/SEK, årsgenomsnitt)	9,0	8,7	8,3	8,3	8,4
Råoljepris (Brent, USD per fat, årsgenomsnitt)	111	112	110	108	..

*) Preliminära uppgifter om Ålands BNP P) ÅSUB:s prognoser
Källa: ÅSUB; Finlands bank; Statistikcentralen

4.2 Arbetslösheten

Den åländska arbetsmarknaden ser ut att försämras under 2013. Arbetslösheten kröp över 3,0 procent 2010, för första gången sedan 1998 och den ser enligt vår prognos ut att stanna över den nivån ett par år framöver. Den öppna arbetslösheten var i medeltal 3,1 procent 2012 och 2,8 året innan.

Figur 16. Den öppna arbetslösheten, månadsvis 2011, 2012 och januari-februari 2013

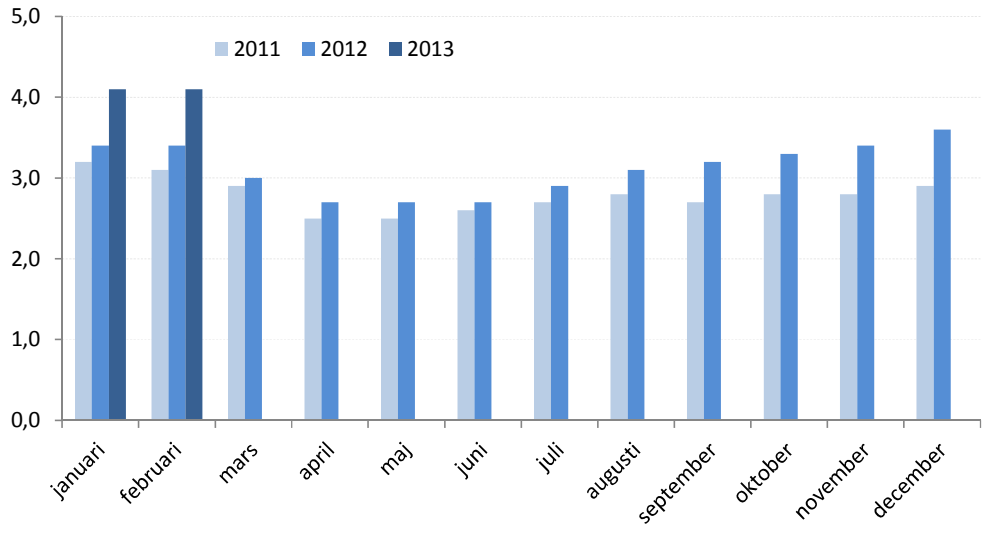

Figur 17. Ungdomsarbetslösheten, månadsvis 2011, 2012 och januari-februari 2013

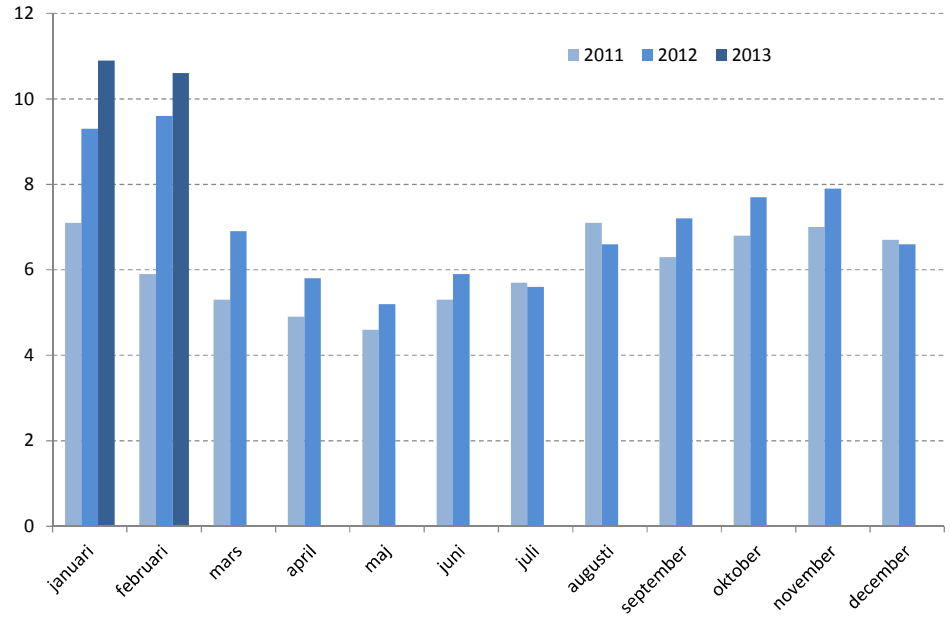

Som framgår av *Figur 16* steg den månadsvisa öppna arbetslösheten till 4,1 procent under de två första månaderna detta år (2013), vilket är den högsta noteringen sedan 1998. Samtidigt steg ungdomsarbetslösheten, som vanligtvis ger en god fingervisning om i vilken riktning den öppna arbetslösheten kommer att röra sig framöver, till 10,9 procent (*Figur 17*). Det är en notering som inte överskridits sedan 1997.

Vi räknar med att den totala, öppna arbetslösheten kommer att öka till 3,6 procent på årsbasis 2013, för att därefter sjunka tillbaka något till 3,4 respektive 3,1 procent 2014 och 2015 (*Figur 18*).[41]

Av *Figur 18* framgår att arbetslösheten på Åland skiftat till en högre nivå efter finanskrisen 2008.[42] Trendlinjerna i *Figur 19* visar också de att vi sedan finanskraschen hösten 2008 är inne i en period av gradvis stigande arbetslöshet.

Figur 18. Öppen arbetslöshet 1988-2012. Prognos för 2013-2015

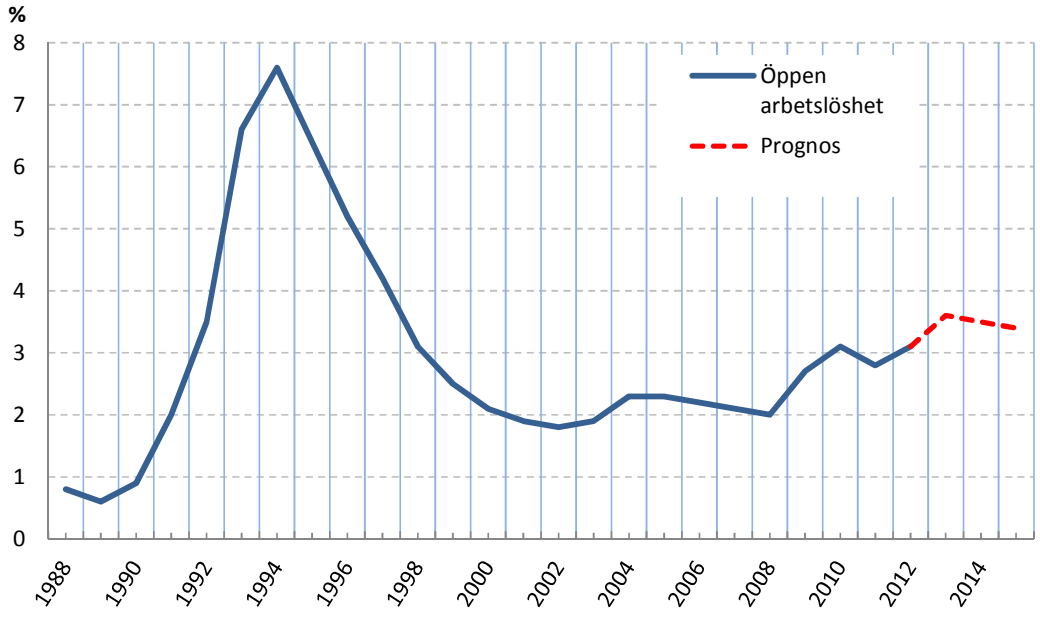

Källa: ÅSUB, arbetslöshetsstatistiken

[41] ÅSUB publicerar sin nästa arbetsmarkandsprognos juni i den kommande Arbetsmarknadsbarometern 2012.

[42] Under krisåren 1993-1996 närmade sig arbetslösheten 8 procent. Vi är idag långt ifrån de nivåerna främst för att arbetskraften är betydligt rörligare nu än den var på 1990-talet. En annan viktig grundförutsättning för att sysselsättningen upprätthållits är att arbetsplatserna inom passagerarsjöfarten på senare år varit relativt stabila även under ekonomisk tillbakagång. Uppgången i arbetslöshet 1993-1995 berodde främst på rederiet Slites konkurs i april 1993. En gradvis förskjutning av sjöarbetsplatserna till Estland kan på sikt ändra de grundläggande arbetsmarknadsförutsättningarna inom den åländska transportbranschen.

Figur 19. Arbetslöshet januari 2008 - februari 2013. Säsongrensad trendframskrivning till februari 2014

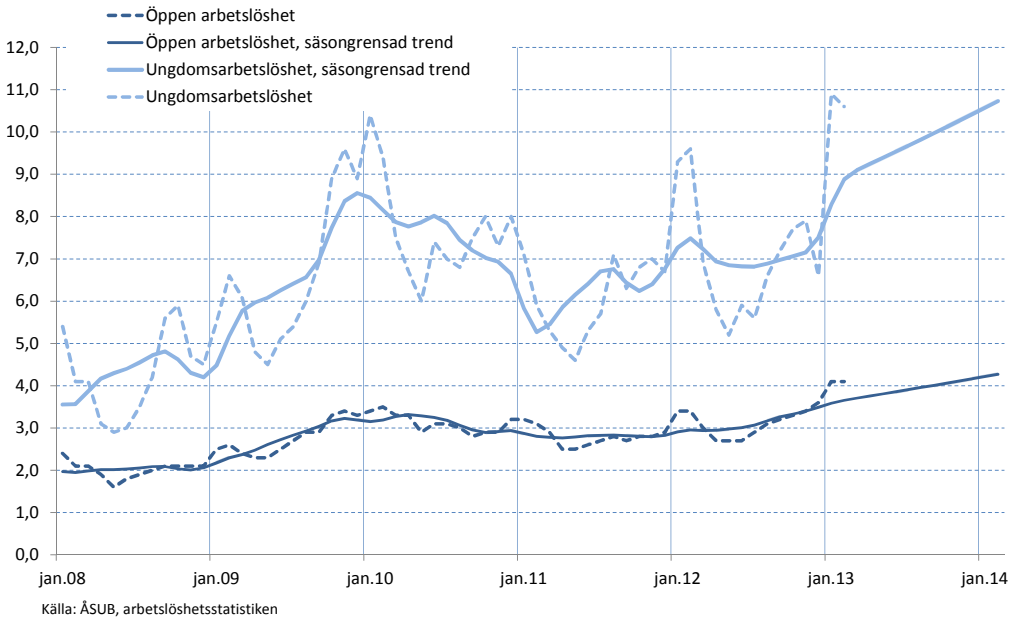

4.3 Befolkningen

Trots nergången i BNP-tillväxt under de senaste åren, har befolkningsutvecklingen varit gynnsam (*Figur 20*).

Ålands befolkning ökade med 11 procent under perioden 2000-2012. Under samma tid ökade Sveriges befolkning med 8 procent och Finlands med 5 procent. *Figur 20* visar utvecklingen under det senaste decenniet i indexform, där situationen år 2000 för respektive land är satt till 100. Åland har med andra ord i det perspektivet haft en gynnsam befolkningsutveckling under 2000-talet.

En positiv tillväxt av befolkning i arbetsför ålder är vid sidan av ökad produktivitet en av grundförutsättningarna för en positiv BNP-tillväxt. Ålands befolkning ökade med 303 individer 2008, 278 individer 2009.[43]

Befolkningen fortsatte därefter att öka; med 273 personer 2010, och med hela 348 individer 2011.[44] Denna starka tillväxttrend bröts förra året (2012) då den minskade till 147 personer. Inte desto mindre ligger befolkningstillväxten fortfarande över 0,5 procent, strax över den totala tillväxten för hela Finland.

[43] ÅSUB (2010) Statistikmeddelande. Befolkning 2010:1. Befolkningsrörelsen 2009
[44] ÅSUB, befolkningsstatistiken

Figur 20. Befolkningsutveckling för Åland, Finland och Sverige 2000-2012. Antal invånare. Index år 2008=100

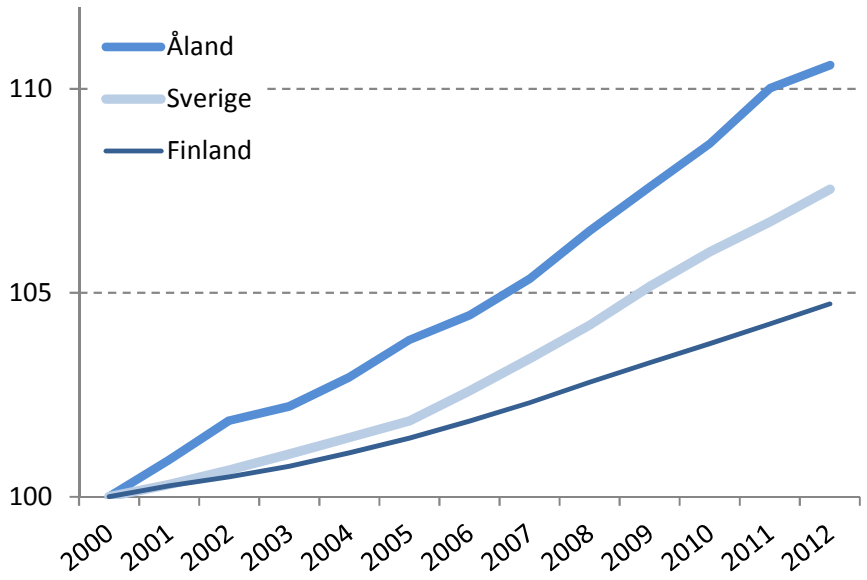

Källa: ÅSUB, SCB, SC (Statistikcentralen, Finland)

Figur 21. Befolkningsförändring för Åland 2000-2012. Antal personer

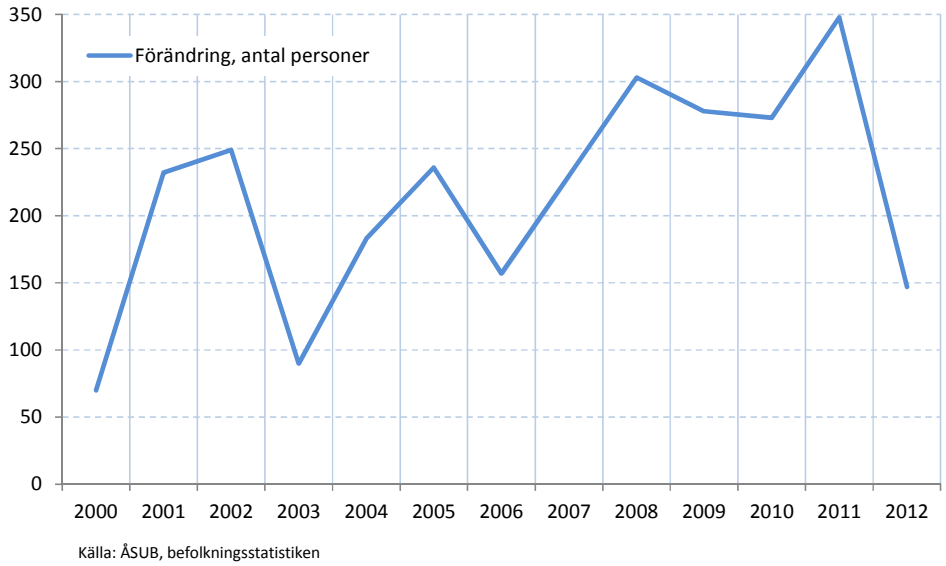

Våra ekonometriska uppskattningar visar att en ökning av arbetslösheten på en procentenhet motsvarar en minskning av nettot av flyttningen till och från Åland med 100 personer.

4.4 Inflationen

Inflationen (KPI) på Åland var jämförelsevis hög under 2011; 3,6 procent i årsgenomsnitt, men sjönk rejält, till 2,3 procent under förra året (*Tabell 2*).

Vi bedömer att bland annat högre arbetslöshet, försämrad tillväxt av hushållens köpkraft och ett något sjunkande råoljepris, trots den motverkande momshöjningen kommer att hålla nere inflationen i år och även nästa år.

Vi räknar med att inflationen hamnar på ett årsgenomsnitt på 1,8 procent i år och nästa år (2014) för att därefter sjunka ytterligare till 1,7 procent året därpå (Figur 22).

Figur 22. Inflationen på Åland januari 2009-februari 2013. Prognos till och med 2014

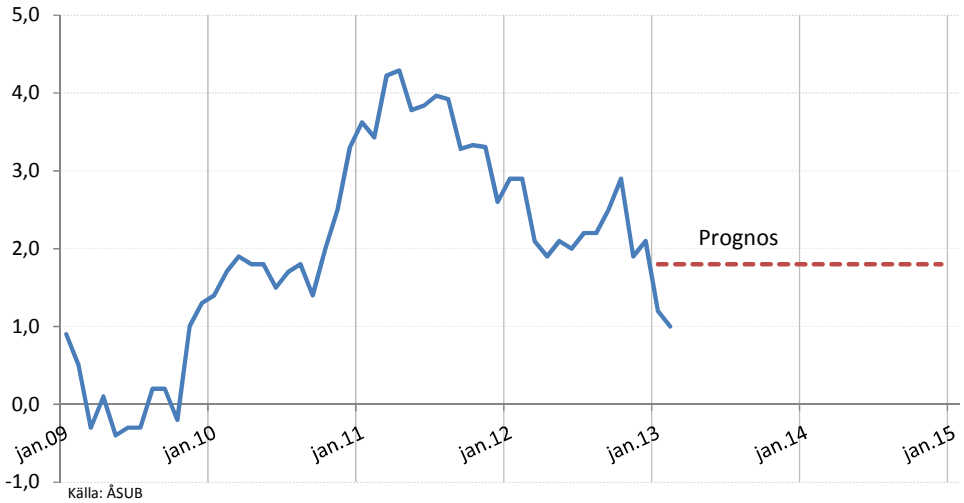

4.5 Hushållen

Prisökningstakten (inflationen) på Åland sjönk rejält under 2012, vilket understödde hushållens köpkraft.

Trots att vi räknar med ett ytterligare något sjunkande ränteläge och lägre prisökningstakt tror vi att hushållens köpkraft kan komma att sjunka i år, bland annat till följd av ett försämrat arbetsmarknadsläge.

Vi räknar med att nästa år återigen få en liten stärkning av realinkomsterna i takt med ett något förbättrat sysselsättningsläge.

Vi förväntar oss att de **privata investeringarna,** främst i form av egnahemsbyggande, mattas något i förhållande till fjolåret. Sammantagna rapporterade bankerna i slutet av februari en något minskad nivå på **utlåningen till hushållen**. Tillväxttalen för

utlåningen till hushållen under 2012 varierar mellan bankerna.

Vi utgår ifrån att det åländska **konsumentförtroendet** nära följer de finländska och svenska. Trenden i konsumentförtroendet i Finland och Sverige efter sista kvartalet 2011 var gradvis uppåt fram till sommaren 2012, för att sedan återigen vända neråt ända till senhösten. Därefter har förtroendet för ekonomin förstärkts och närmar sig för Finlands del långtidsmedelvärdet (*Figur 12*).

Figur 23. Hushållens skuldsättningsgrad i Finland och på Åland (skulderna i procent av disponibla inkomsten) 2002-2011

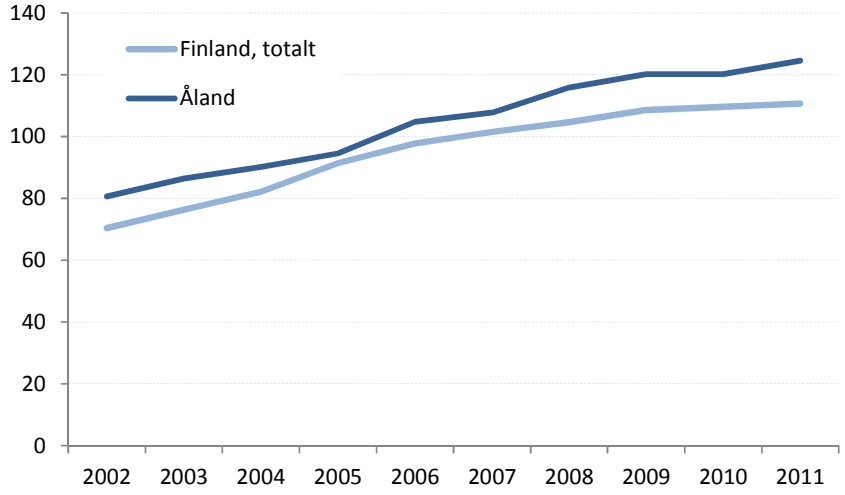

Källa: Statistikcentralen. Egna beräkningar

Figur 24. Hushållens disponibla inkomst, genomsnitt per hushåll, för hela Finland, Nyland och Åland 2002-2011. Index 2002 = 100 (fasta 2010 års priser)

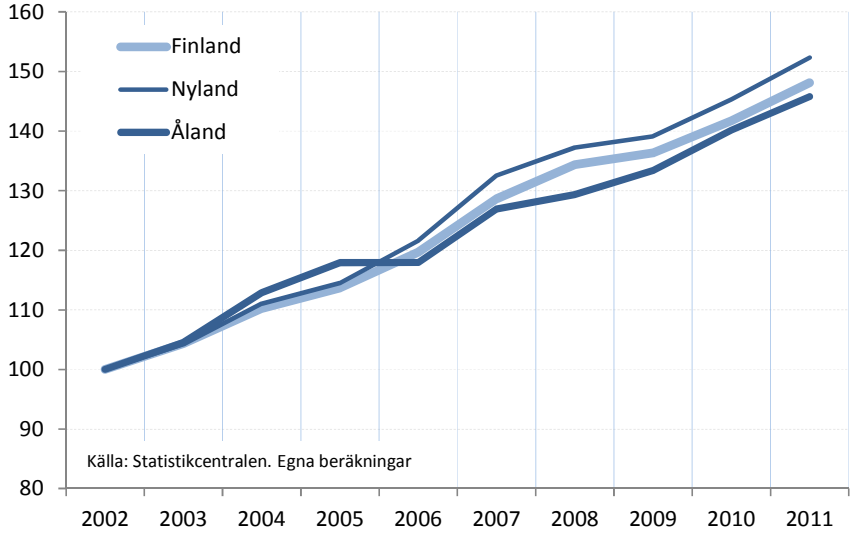

I sammanhanget kan noteras att de åländska hushållens **skuldsättningsgrad** ligger på en högre nivå än det finländska genomsnittet och att det finns en tendens att skillnaden ökar (se *Figur 23*). Samtidigt har utvecklingen av hushållens **disponibla inkomst** nära följt det finländska genomsnittet efter 2006 (se *Figur 24*).

4.6 Byggsektorns konjunktur i ett längre perspektiv

I vår konjunkturbarometer bad vi företagen ange hur deras omsättning och personalstyrka utvecklats i förhållande till situationen för 12 månader sedan. I *Figur 25* kan vi avläsa ”barometerutslagen” för byggsektorn åren 2000-2012. Där framgår det att finanskrisen gav en tydlig effekt på branschen redan 2008 vilket blev omsättningsmässigt sämre än 2007. Personalmässigt blev det negativa barometerutslaget avseende år 2008 det mest negativa på 10 år (*Figur 25*). Omsättningen 2009 blev enligt enkätsvaren sämre än respektive föregående år, medan en svag positiv vändning kom 2010.

Enligt de senaste enkätuppgifterna uppger företagen i branschen sammantagna att såväl omsättning som personalantal var något större 2012 än året innan.

Figur 25. Barometerutslag avseende åren 2002-2012 för byggsektorns omsättning och personalantal. Positivt utslag = bättre än föregående år. Negativt = sämre än föregående år

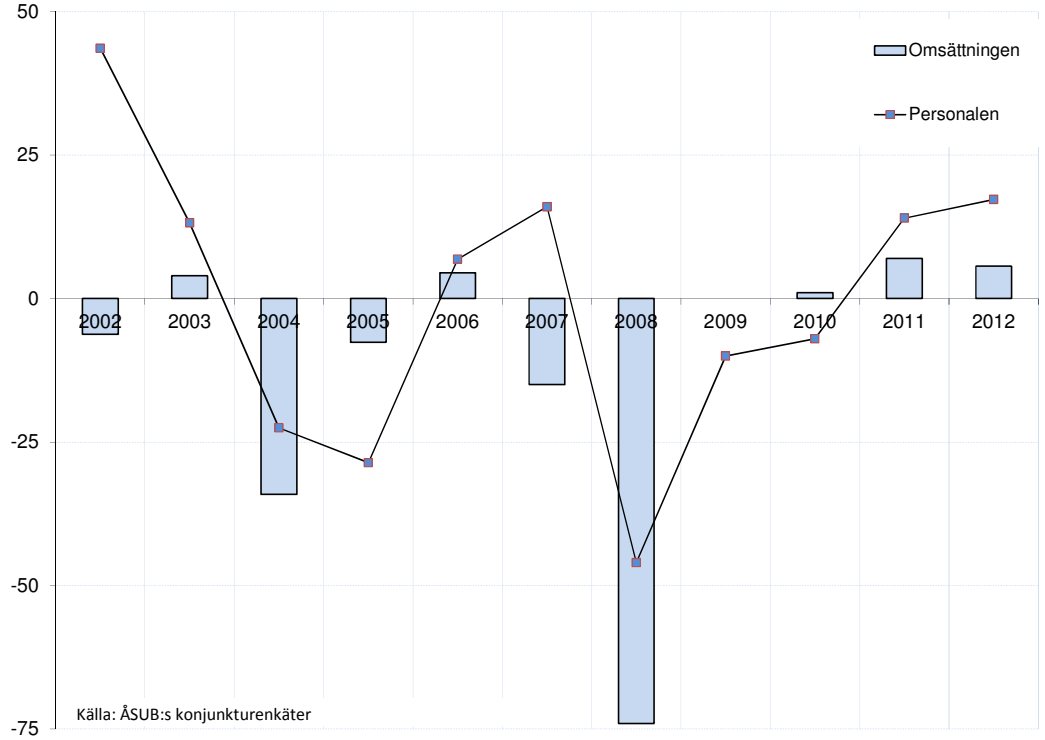

4.7 Sjöfarten

Den 23 januari 2013 godkände EU-kommissionen ändringsförslagen till statsstödsprogrammet som berör Finlands miljöstöd till fartygsinvesteringar.[45] I och med ändringarna kan investeringsstödet nu utnyttjas för svavelrenare på fartyg inte bara på nybyggen utan det kommer nu även att kunna omfatta efterinstallationer. Syftet är att uppmuntra redarna att investera i ny miljöteknik.[46] Beslutet kommer, i alla fall i teorin, att avsevärt förbättra situationen för de åländska rederierna i ett läge där man är pressade av ett högt kostnadsläge.

Den finländska regeringen har deklarerat att man anser detta vara viktigt eftersom man samtidigt som man förbättrar miljöskyddet inom sjöfarten också får möjlighet att främja utvecklingen av miljöteknologin och sysselsättningen samtidigt som man kan hjälpa sjöfartsnäringen att anpassa sig till svavelregleringen.

I statsbudgeten för 2013 ingår en fullmakt på EUR 30 miljoner för att bevilja miljöstöd till rederierna. Fullmakten är avsedd för efterinstallationer som förbättrar miljöskyddet i befintliga fartyg. Rederierna kan få upp till 50 procent stöd för scrubberinstallationer i existerande fartyg under förutsättning att de är i funktion vid ingången till 2015.[47]

I det ansträngda konjunkturläge som fortsättningsvis råder inom fraktsjöfarten har den från och med 2012 gällande nya **tonnageskattelagen** inte setts som ett lockande alternativ. Rederierna kan ansluta sig till tonnageskattesystemet under tiden fram till 31.12.2014 och om marknadsförutsättningarna förbättras kan man komma att utnyttja möjligheten att skattas utifrån tonnage.

Vi räknar med att den **svenska kronan** kan komma att stärkas ytterligare gentemot euron vilket gynnar intjäningen från försäljningen på färjorna, men höjer lönekostnaderna på de utflaggade fartygen. Nettoeffekten för färje- och passagerarsjöfarten förväntas bli positiv. Att kronan, som det nu verkar, etablerat sig som internationell hårdvaluta har också indirekt inneburit att en återflaggning av färjetonnage aktualiserats och troligen genomförs senast 2014.

Färjerederiernas marginaler och resultat har under flera år pressats av ökande bunkerkostnader. En viss lättnad kan härvidlag komma ett par år framöver.

[45] Sjöfartstidningen Nyhetsbrev nr 4/13. Olof Widén, VD för Rederierna i Finland.
[46] Sjöfartstidningen Nyhetsbrev nr 4/13
[47] Olof Widén, VD för Rederierna i Finland

Råoljepriserna och även naturgaspriserna mätta i US-dollar kan komma att sjunka marginellt innevarande och nästa år. Det bör leda till att även bunkerkostnaderna för de åländska rederierna faller tillbaka något, under förutsättning att den förväntade försvagningen av euron gentemot dollarn inte blir för stor.

Vi kan i sammanhaget också konstatera att antalet **inresande till Åland** minskade något förra året (*Figur 26*) trots att den svenska kronan höll sin starka ställning gentemot euron under året. I ett längre perspektiv framstår rutten Sverige-Åland och även Sverige-Åland-Finland som en mättad marknad. När nästa års konjunkturöversikt skrivs bör vi få en antydan om huruvida nyinvesteringar och nya koncept börjar ge positivt resultat.

Figur 26. Inresande till Åland 1990-2012

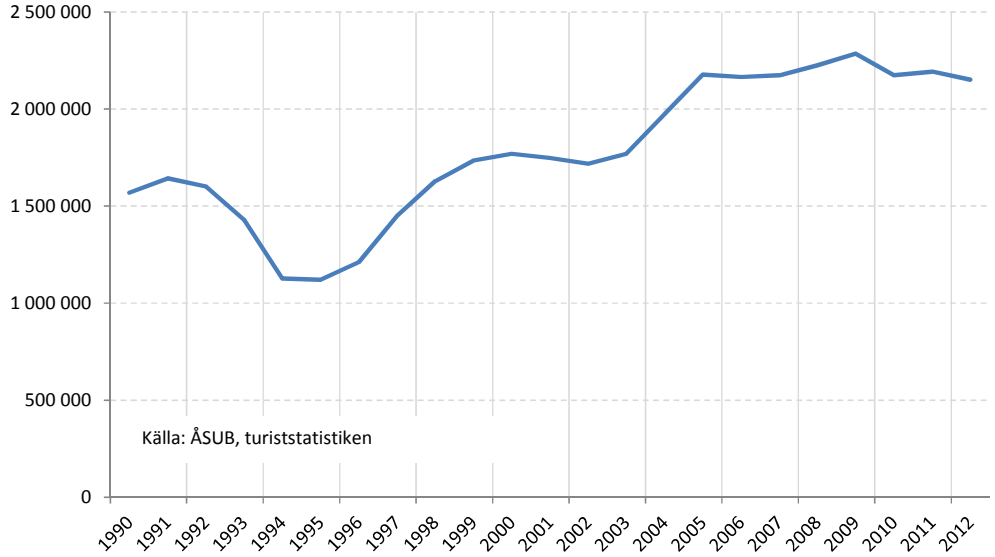

Hittills har trafiken på Tallinn under ett och ett halvt decennium varit den expanderande delen av färjetransportmarknaden. De senaste uppgifterna visar att det fortsättningsvis är på den rutten som expansionen sker. Statistiken visar att över 9,15 miljoner passagerare reste via Tallinns hamnar 2012, vilket är fler än någonsin tidigare.[48] Den stora majoriteten, närmare 7,6 miljoner passagerare, reste med fartyg på linjen Tallinn-Helsingfors. Antalet resande på linjen Tallinn-Stockholm förra året var 950 000; drygt tio procent mer än 2011. Även linjen Stockholm-St. Petersburg-Helsingfors-Tallinn växte kraftigt ifjol.

Även om trafiken på Tallinn fortsättningsvis de närmaste åren ser ut att vara det mest expansiva segmentet av färje- och passagerarmarknaden i mellersta Östersjön kommer

[48] Sjöfartstidningen Nyhetsbrev nr 8/12 (23/2 2012)

Vikinglinjens nysatsning nu att ändra marknadsförutsättningarna även på linjerna mellan Finland-Åland-Sverige.

För de åländska fraktrederierna är utsikterna för de närmaste åren fortfarande dämpade. Enligt den senaste finländska konjunkturbarometern för fraktsjöfarten *Rederibarometern november 2012* bedömde nästan hälften av dem som svarat att fraktpriserna har förblivit oförändrade under de senaste tolv månaderna.[49] Enligt prognosen för de följande tolv månaderna förväntades den negativa utvecklingen avstanna. Bunkerpriserna anfördes som det största problemet av en majoritet av de svarande.

Fraktraterna för maritima oljetransporter var synnerligen dåliga under 2012. Världens **tankerflotta** fortsatte trots de dåliga tiderna att utökas med motsvarande 7 procent förra året. Inom det segment där åländska tankers återfinns (*Aframax*) är tillväxten av tonnage inte fullt så stor. Ändå skapar det flitiga nybyggandet främst i Asien en överkapacitet som kommer att bestå flera år framöver.

Den åländska tankerverksamheten har ett relativt modernt tonnage. Ändå är en modernisering av flottan nödvändig av konkurrensskäl, men det är uppenbart att det för detta krävs god timing. Överkapacitet och en ”kall” marknad gör att priset på i synnerhet det äldre tonnage man behöver avyttra är mycket lågt.[50] Det knepiga för den åländska tankerverksamheten är att man av konkurrensskäl bör uppgradera flottan, men eftersom leveranstiden på nybyggen är minst två år måste man pricka in nyanskaffningen med en uppgång i konjunktur och frakter i det segment men verkar inom. Alternativet är att skaffa begagnat tonnage.

Nettoeffekten av en förstärkning av US-dollarn gentemot euron för den åländska tankerverksamhetens resultat är positiv eftersom den har största delen av sina intäkter i dollar. Den gradvisa förstärkningen under 2013-2014 som prognoserna antyder är med andra ord ett ljus i mörkret för verksamheten (se *Figur 13*).

4.8 Den offentliga sektorns ekonomi

Landskapet Ålands budget finansieras till stor del av ett avräkningsbelopp på 0,45 procent av statens inkomster (exklusive upplåning), den så kallade klumpsumman. År 2010 uppgick klumpsumman till 175,7 miljoner euro för att år 2011 öka med runt 11 procent till 194,6 miljoner euro enligt Ålandsdelegationens beslut. År 2012 beräknas

[49] *Shortsea Promotion Centre Finland* (2012) Rederibarometern 2012
[50] Sjöfartstidningen 31.01.2013

summan för första gången överstiga 200 miljoner och uppgå till runt 205 miljoner euro. För 2013 har Ålandsdelegationen fastställt förskottet till 211,9 miljoner euro. ÅSUB:s prognos för klumpsumman 2014 ligger mellan 215 och 220 miljoner euro.[51]

Figur 27. Utvecklingen av klumpsumman och skattegottgörelsen enligt budgetår, (EUR 1 000, löpande priser) 2003-2014

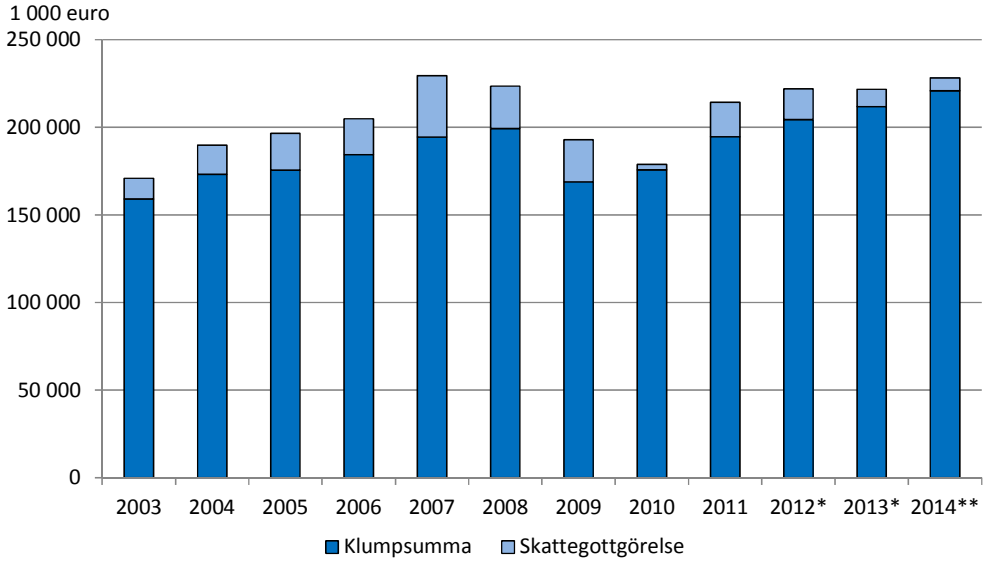

Skattegottgörelsen till landskapet blir aktuell då de i landskapet debiterade inkomst- och förmögenhetsskatterna överstiger 0,5 procent av motsvarande skatt för hela Finland. Den så kallade flitpengen tillfaller då landskapet. År 2010 uppgick flitpengen till 17,4 miljoner euro, för att år 2011, som är det senaste år som flitpengen fastställts för, sjunka med 44 procent till 9,8 miljoner euro. Enligt ÅSUB:s prognoser beräknas skattegottgörelsen uppgå till drygt 7 miljoner euro år 2012 för att åren 2013 och 2014 långsamt minska. För skattegottgörelsen är systematiken sådan att 2011 års belopp tas upp i 2013 års budget. I figuren nedan visas utvecklingen av klumpsumman och skattegottgörelsen enligt budgetår.

Summan av klumpsumman och skattegottgörelsen var rekordlåg budgetåret 2010, för att 2011 stiga med nästan 20 procent. Budgetåret 2012 visar en ökning om 3,5 procent, som dock stagnerar 2013.

Enligt budgeten för landskapet Åland 2013 beräknas de sammantagna inkomsterna för landskapet i år stiga med 4,2 procent till 325 miljoner euro jämfört med 311,9 miljoner

[51] Finansministeriet kommer inom kort att publicera reviderade uppgifter, vilka inte hinner beaktas i den här rapporten.

euro för 2012.[52] I den budgeterade inkomsten ingår en inkomstföring från utjämningsfonden om drygt 6,4 miljoner euro. De totala utgifterna för 2013 beräknas enligt budgeten uppgå till 330,9 miljoner euro vilket är en ökning med nästan 7,7 miljoner eller 2,4 procent. Det är främst överföringsutgifterna som beräknas öka följt av investeringsutgifterna. Investeringsutgifterna beräknas öka från 16,8 miljoner euro år 2012 till 20,3 miljoner euro år 2013.

Enligt kommunernas budgeter för i år kommer verksamhetsintäkterna att öka med 8,7 procent och verksamhetskostnaderna med 2,9 procent jämfört med budgeterna för år 2012. Verksamhetsbidraget, eller nettokostnaderna, beräknas stanna på en tillväxt på 0,6 procent enlig 2013 års budgeter.

Årsbidraget visar hur mycket som finns kvar för amorteringar och avskrivningar efter att de löpande kostnaderna täckts. Kommunernas sammanlagda årsbidrag beräknas enligt budgeterna försvagas med 7,9 procent. Fyra kommuner budgeterar med ett negativt årsbidrag och sju kommuner med ett årsbidrag som är mindre än avskrivningarna.

Enligt årets budgeter beräknas räkenskapsperiodens resultat bli endast 33 000 euro jämfört med drygt 1,9 miljoner euro enligt 2012 års budgetar. Skillnaderna mellan kommunerna är betydande. En av kommunerna budgeterar med ett resultat om 695 000 euro, medan en annan budgeterar med ett negativt resultat om 511 000 euro. Sju kommuner har ett negativt resultat i budgeterna för 2013. De totala bruttoinvesteringarna beräknas sjunka från 29,6 miljoner euro enligt 2012 års budgeter till 19,6 miljoner euro 2013. Den samlade långfristiga lånestocken beräknas sålunda öka långsammare än år 2012, med 1,4 miljoner euro.

Utvecklingen av kommunernas årsbidrag, avskrivningar, nettoinvesteringar och resultat åren 2003-2013 åskådliggörs i *Figur 28.* Från år 2008 syns effekten av det reviderade landskapsandelssystemet där årsbidraget stärktes för att även på sikt kunna täcka den större egenandelen för kommunernas investeringar. Enligt budgeterna för år 2013 förväntas dock årsbidraget och avskrivningarna vara lika stora, vilket även var fallet året före landskapsandelsreformen.

[52] Exklusive överföring av underskott mellan åren och finansieringslån.

Figur 28. Kommunernas samlade årsbidrag, investeringar, avskrivningar samt resultat, 1 000 euro, 2003-2013

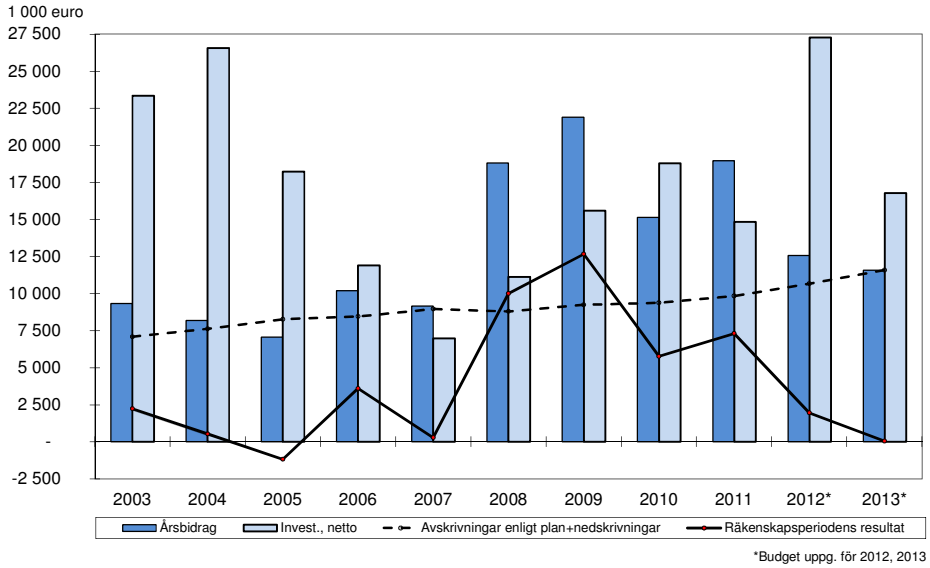

Enligt budgetuppgifterna förväntas skattefinansieringen, d.v.s. skatteintäkterna och landskapsandelarna tillsammans, minska med 0,6 procent. Tillväxten i skatteintäkterna beräknas uppgå till 3,2 miljoner euro, en tillväxt som främst kan tillskrivas högre förväntade kommunalskatter. Däremot förväntas landskapsandelarna minska med hela 4 miljoner euro eller med 10 procent. I år införs en justering av överföringarna mellan landskapet och kommunerna, vilken förväntas minska kommunernas landskapsandelar med runt 4 miljoner euro.

En kommun sänkte skattesatsen för kommunalskatten med 0,25 procent 2013 jämfört med 2012. Kommunernas beräknade genomsnittliga skattesats sänktes sålunda sammantaget en aning, från 17,04 till 17,03 procent. Då det gäller fastighetsskatterna är skattesatserna oförändrade jämfört med ifjol. Bara en kommun utnyttjar möjligheten att beskatta det stadigvarande boendet, medan samtliga kommuner tillämpar den högsta tillåtna skattesatsen på fritidsboende, 0,90 procent. Den allmänna skattesatsen ligger mellan 0,0 och 0,75 procent. Bara en kommun tar inte ut någon allmän skatteprocent på fastighetsskatt.

Under 2012 steg folkmängden med 147 personer, vilket är betydligt mindre än 2011 års ökning på nästan 350 personer. 2011 års befolkningsökning var den största tillväxten på över 20 år. Under 2000-talet har den årliga ökningen i medeltal varit 215 personer.

De regionala skillnaderna inom Åland är betydande. De senaste fem åren har befolkningen minskat i samtliga sex skärgårdskommun, i två av dem med hela 14 respektive 13 procent (se figuren nedan). Däremot har befolkningstillväxten varit starkt

positiv i flera av landsbygdskommunerna. Det är främst kommunerna som ligger nära Mariehamn som har vuxit snabbt och i synnerhet Jomala. Dessutom uppvisar Geta en snabb befolkningstillväxt de senaste fem åren.

Figur 29. Befolkningsutvecklingen per kommun 2007-2012, procent

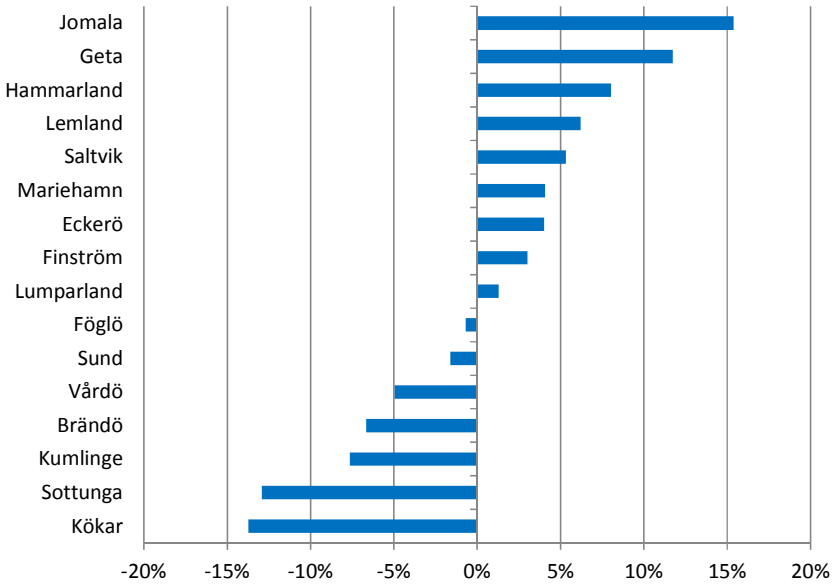

Även befolkningens åldersstruktur skiljer sig mellan kommunerna. Den högsta andelen äldre över 65 år har skärgården, medan andelen barn och unga under 20 år är störst på landsbygden, speciellt i inflyttningskommunerna Jomala och Lemland. Eftersom befolkningen är basen för kommunerna, innebär utvecklingen en utmaning för flera av skärgårdskommunerna när andelen äldre är hög samtidigt som antalet invånare minskar. Det här får även betydelse på längre sikt då den så kallade försörjningskvoten, vilken anger enkelt uttryckt andelen barn och äldre i relation till befolkning i arbetsför ålder, växer snabbt speciellt i skärgården.

5 Framtidsutsikterna inom det privata näringslivet

5.1 Näringslivet som helhet

Den del av ÅSUB:s konjunkturanalys som behandlar det privata näringslivet bygger på i huvudsak två källor och två urval. För det första använder vi två register över omsättningen respektive löneinbetalningarna som cirka 2 500 arbetsgivare rapporterar in till oss månatligen. Det ger oss möjlighet att följa intäkts- och kostnadsutvecklingen och få en uppfattning om i vilken riktning utvecklingen går för enskilda branscher. Utifrån dessa uppgifter skapar vi säsongrensade trender ett år fram i tiden.

För det andra använder vi de uppgifter som samlas in via vår årliga konjunkturenkät. I år besvarades enkäten av 250 företag (se Bilaga, s. 86-87). Frågorna vi ställer till företagen rör dels utvecklingen under det senaste året, dels förväntningarna ett år framåt i tiden. Svaren viktas efter företagens storlek.

Figur 30. Lönesummans tillväxt och konjunkturbarometerns förväntningar för hela det privata näringslivet, 2003-2013

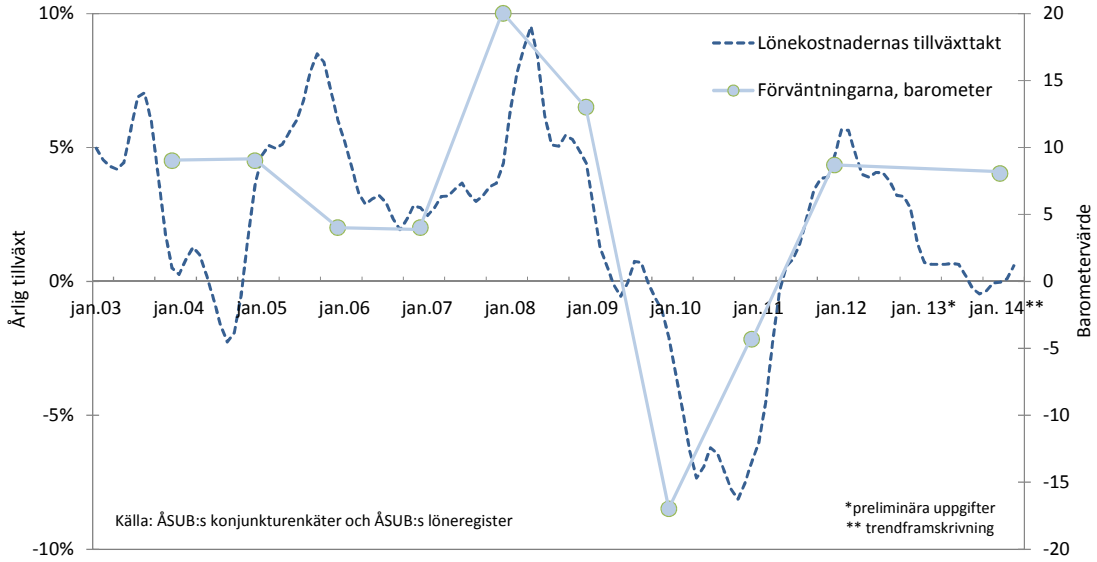

Figur 30 illustrerar graden av överensstämmelse mellan våra två källor; den samlade lönesummans tillväxt och konjunkturbarometerns förväntningar för hela det privata näringslivet. Det måste för det första betonas att även om vi här har sammanställt dessa två mått i en bild så är de av väsensskild karaktär, de mäter olika saker och

måttenheterna är naturligtvis olika. Ändå visar denna sammanställning på ett grovt sätt hur väl de samlade förväntningarna om utvecklingen på personalsidan hos företagen överensstämmer med det faktiska utfallet mätt med tillväxten av företagens samlade lönesumma.

Företagens förväntningar om utvecklingen på personalsidan mätta som utslag på vår barometer har för de flesta år under perioden korrekt visat på den riktning som den faktiska utvecklingen sedan tagit.

Som framgår av den mörkare indexkurvan i *Figur 31* återhämtade sig den sammanlagda omsättningen i det privata åländska näringslivet under andra hälften av 2010 och återgick därefter till en utveckling något över trend. Den prognostiserade omsättningstillväxten för innevarande år (2013) fortsätter att ligga något över trenden, medan lönetillväxten (den ljusare kurvan) fortsätter att ligga under trenden (den streckade linjen).

Figur 31. Lönernas och omsättningens tillväxt i det privata näringslivet 2002-2013 (Index, 2002=100)

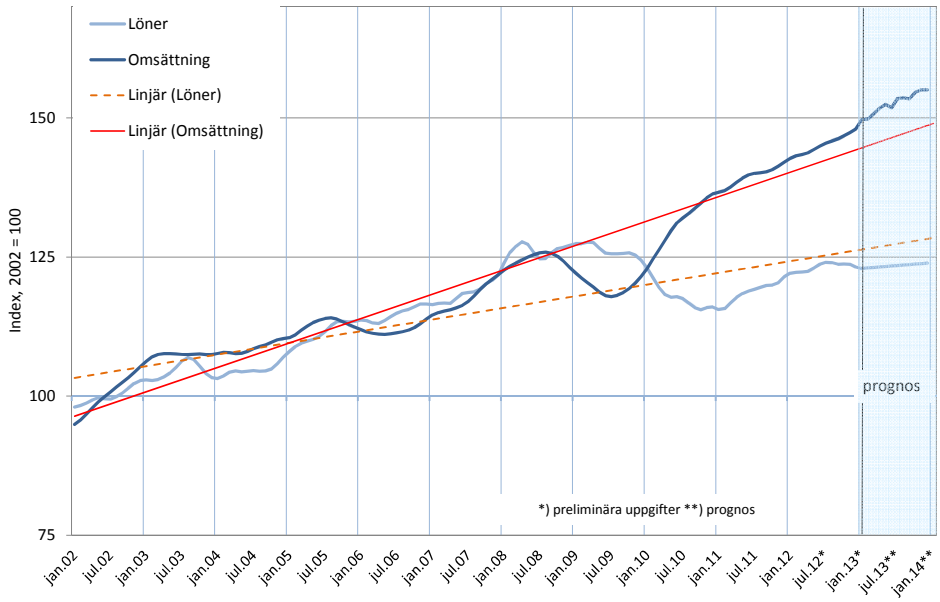

Den årliga procentuella tillväxten av lönernas och omsättningens sammanlagda respektive summor inom det privata näringslivet framgår av tidsserierna baserade på registerdata i *Figur 32*. Enligt prognosen blir det privata näringslivets totala omsättningstillväxt i år fortsatt svag. Våra preliminära uppgifter angående den samlade omsättningen visar att den nominella tillväxten hamnar på drygt 4 procent förra året (2012) och kring 5 procent innevarande år (2013).

Enligt våra registerdata vände den nominella **tillväxten av lönesumman** i det privata näringslivet från i medeltal negativa -6,6 procent 2010 till svagt positiva 0,6 procent 2011.[53] Den totala lönesummans tillväxt blev förra året (2012) 3,9 procent enligt preliminära uppgifter.[54] I år förväntar vi oss en försvagad nominell tillväxt, enligt prognosen inte mer än 0,2 procent (den ljusa kurvan i *Figur 32*). Med hänsyn taget till inflationen skulle detta innebära en liten reell minskning.

Figur 32. Lönernas och omsättningens tillväxt i det privata näringslivet (löpande priser, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

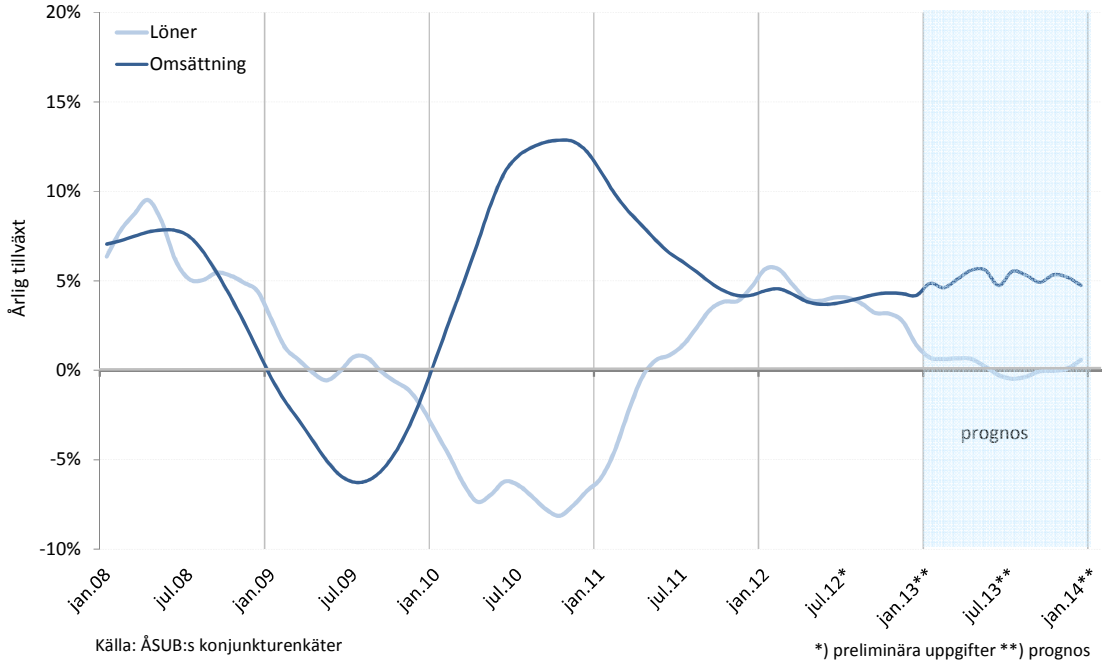

I vår konjunkturenkät har vi bara frågat befintliga företag, vilket innebär att risken finns att vi missar exempelvis de nyanställningar som görs i det nya affärscentret ("Maxinge") och också den eventuella omsättningstillväxt som kan komma om de nya butikerna lyckas återta en andel av den marknad som ur deras synvinkel går förlorad när ålänningarna handlar i Sverige.

Att i stort sett alla utslag i *Figur 33* är åt höger, den positiva sidan, visar att det åländska näringslivet varje vår sedan 2010 haft försiktigt positiva förväntningar inför det

[53] Orsaken till den negativa lönetillväxten 2010 var dels utflaggningarna av färjetonnage, dels en minskning av antalet sysselsatta (ÅSUB Rapport 2011:2, Konjunkturläget, våren 2011 s. 50).

[54] Det negativa utslaget avseende omsättningen 2009 i förhållande till året innan i vår konjunkturbarometer var det kraftigaste på 12 år (sedan vi började med barometerberäkningarna). Barometern för lönsamheten gav däremot ett svagt positivt utslag, vilket betyder att näringslivet bedömde att lönsamheten 2009 var något bättre det året än 2008, vilket visade att den ekonomiska krisen hade negativa effekter redan under 2008.

kommande året. Även i år är stämningsläget bland de 250 företagen som besvarat vår konjunkturenkät präglat av en försiktig optimism om den kommande 12-månadersperioden i förhållande till fjolåret. ”Barometerutslaget” högst upp i *Figur 33* visar att näringslivet tror på förbättrade konjunkturutsikter under året för den bransch inom vilken de verkar, i förhållande till året innan (barometerutslag = +23).

För fjärde året i sträck är man sammantaget något mer optimistisk angående det egna företagets situation om 12 månader i förhållande till nuläget. Utslaget åt det positiva hållet i barometern visar +29 (*Figur 33*).

Figur 33. Förväntningarna om utvecklingen under 2013 inom det privata näringslivet

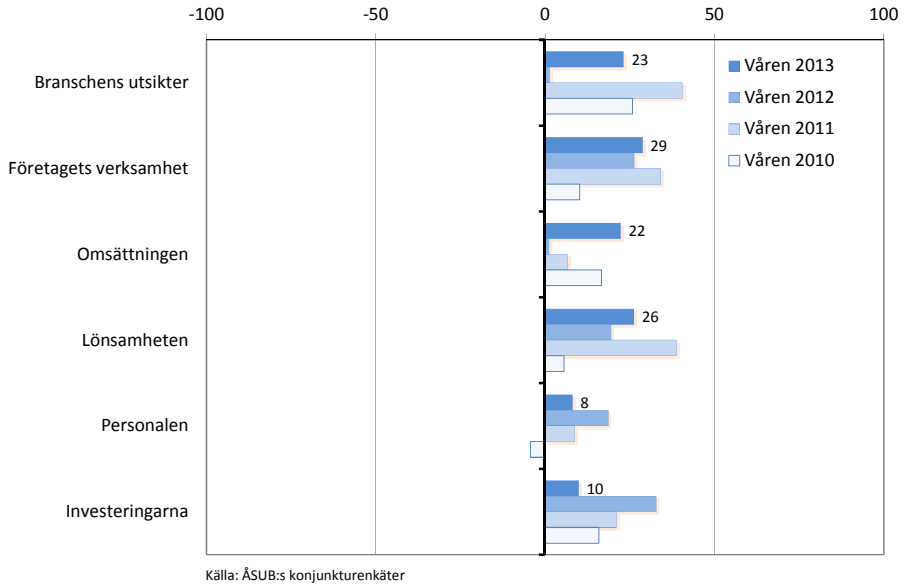

I år är man, med andra ord något mer optimistisk om möjligheterna att expandera det egna företaget än om konjunkturutsikterna i den bransch där man verkar.

Förväntningarna angående omsättningens utveckling visar ett starkare positivt utslag än för ett år sedan (+22), vilket även gäller för lönsamheten (+26) (*Figur 33*).

Förutsägelserna om utvecklingen på personalsidan för hela näringslivet visar en liten övervikt för dem som förväntar sig att personalen ökar (+8). Sammantaget förväntar sig det privata näringslivet att investeringarna kommer att växa, om än blygsamt, i förhållande till fjolåret (+10 i barometerutslag, längst ner i *Figur 33*).

Sammanvägningen av företagens bedömning av konjunkturutvecklingen under innevarande år visar att 2013 förväntas bli ett något bättre år än 2012. Den försiktiga optimismen hos företagen när man i sina enkätsvar anger hur man förväntar sig utvecklingen ett år framöver jämfört med dagsläget följer i stort ett mönster vi sett ända sedan finanskrisen 2008-2009.

5.2 Jordbruket och fiskerinäringen

Inom **jordbruksnäringen** ser konjunktursituationen relativt oförändrad ut från tidigare år.[55] Marknaden kännetecknas av en relativt stark efterfrågan av inhemska livsmedelsprodukter men billig import styr priset och branschen har en svag prisutveckling samtidigt som en hög kostnadssituation inom företagen pressar resultaten och lönsamheten inom näringen.

Behoven av utveckling av konkurrenskraften är stor och det finns en relativt stor investeringsvilja hos många lantbruksföretag men investeringarna styrs mycket av tillgången till offentlig finansiering som begränsats de senaste åren som en effekt av läget inom den offentliga ekonomin. Det planeras och har genomförts flera större satsningar främst inom mjölkproduktion och äppelodling som vittnar om framtidstro inom branschen.

Innevarande år 2013 är det sista året på nuvarande EU-programperiod. Programperioden 2014-2020 står inför dörren men lagstiftningspaketet inför den nya programperioden är ännu inte beslutat på EU-nivå.

För lantbrukarna är verksamhetsförutsättningarna för de kommande sju åren än så länge inte helt klarlagda. Den utdragna processen och den sena tidtabellen för det nya landsbygdsutvecklingsprogrammet kommer förmodligen att innebär att större delen av reformpaketet omfattande programperioden 2014-2020 kommer att implementeras ett år senare.

Efter två år med uppåtgående trender blev 2012 ett bakslag för **det åländska fisket**. Den totala volymen minskade rejält. Såväl havsfisket och det kustnära fisket minskade till följd av omfattande regleringar och kvoteringar.[56] Minskade kvoter och ytterligare utökade regleringar inför 2013 medför sammantaget att havsfisket troligtvis kommer minska ytterligare under året.

[55] Sölve Högman, byråchef vid Jordbruksbyrån vid Ålands landskapsregering, har bidragit med material till översikten över jordbrukets och de övriga primärnäringarnas konjunkturutsikter.

[56] Jenny Eklund-Melander, byråchef vid Fiskeribyrån vid Ålands landskapsregering har bidragit med material till översikten över konjunkturutsikterna för fiskerinäringen.

För det kustnära fisket förutspås lägre producentpriser, ännu under ett antal år.

Inom fiskodlingen kan man konstatera att slaktvolymerna ökade under år 2012 men att minskade försäljningspriser i kombination med högre produktionskostnader ändå medförde ett försämrat resultat. Inför år 2013 ser prisbilden bättre ut och resultatet förväntas förbättras betydligt. Det svaga resultatet år 2012 medförde att de etablerade bolagen inom branschen inte planerar några större investeringar under innevarande år. Sysselsättningsgraden inom sektorn förutspås fortsättningsvis stabil.

5.3 Framtidsutsikterna inom primärnäringarna

De åländska primärnäringarna representeras i ÅSUB:s konjunkturenkät i första hand av företrädare för fiskodlingen och trädgårdsnäringen. När vi i det följande redogör för den samlade omsättningens och lönesummans utveckling, och för förväntningarna inför den kommande 12-månadersperioden, är det med andra ord i första hand utvecklingen för dessa två näringar det handlar om.

Som framgår av *Figur 34* som visar hur primärbranschens omsättning förändrats (den mörka linjen), har trenden pekat svagt uppåt, även om det är först under fjolåret som tillväxten var tillräckligt positiv för att uppväga inflationen. Förra året var den sammantagna omsättningens tillväxt i branschen cirka 4 procent räknat i löpande priser.

Lönesummans tillväxttakt har varit något bättre; cirka 7 procents nominell tillväxt sett över hela fjolåret (den ljusare linjen i *Figur 34*).

Prognosen som bygger på registeruppgifter för branschen för innevarande år visar på en något försvagad utveckling för omsättningen, med en nominell tillväxt på under 4 procent och drygt 5 procents tillväxt av lönesumman (*Figur 34*).

Sammanvägningen av branschföretagens svar på ÅSUB:s konjunkturenkät redovisas i *Figur 35* och visar på överlag positiva utsikter.

Man anser att branschens utsikter i nuläget är klart bättre i förhållande till hur det såg ut för ett år sedan (+34 i barometerutslag). Förväntningarna angående 2013 när det gäller det egna företagets verksamhet är dock inte fullt lika positiva (+8).

I övrigt är stämningen optimistisk när det gäller möjligheterna att öka omsättningen (barometerutslag -32). Även lönsamheten förväntas bli bättre i förhållande till fjolåret (+37 på barometern).

Figur 34. Lönernas och omsättningens tillväxt inom primärnäringarna (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

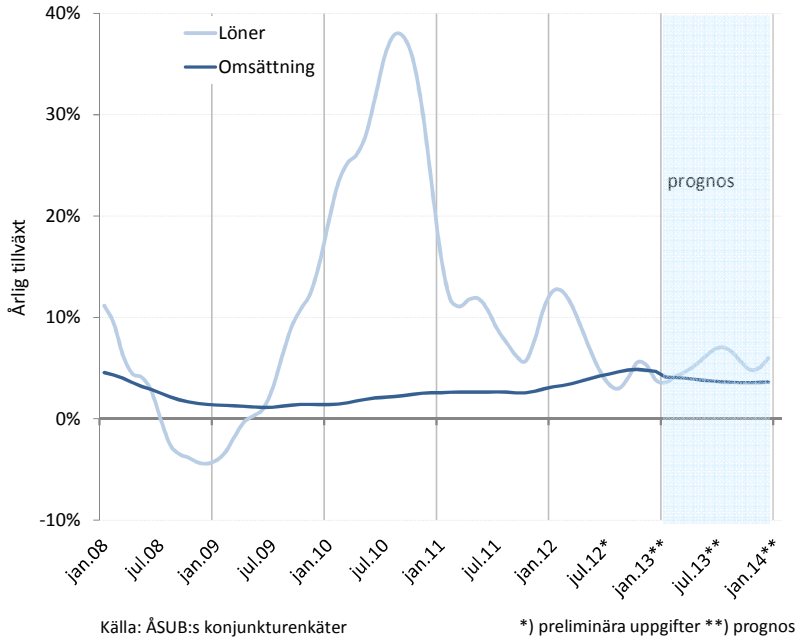

Barometern visar dock ett svagt negativt utslag angående personalantalet under innevarande år jämfört fjolåret (-3), medan barometern ligger en liten bit in på den positiva sidan när det gäller investeringarna under året (+5).

Figur 35. Förväntningarna om de kommande 12 månaderna inom primärnäringarna

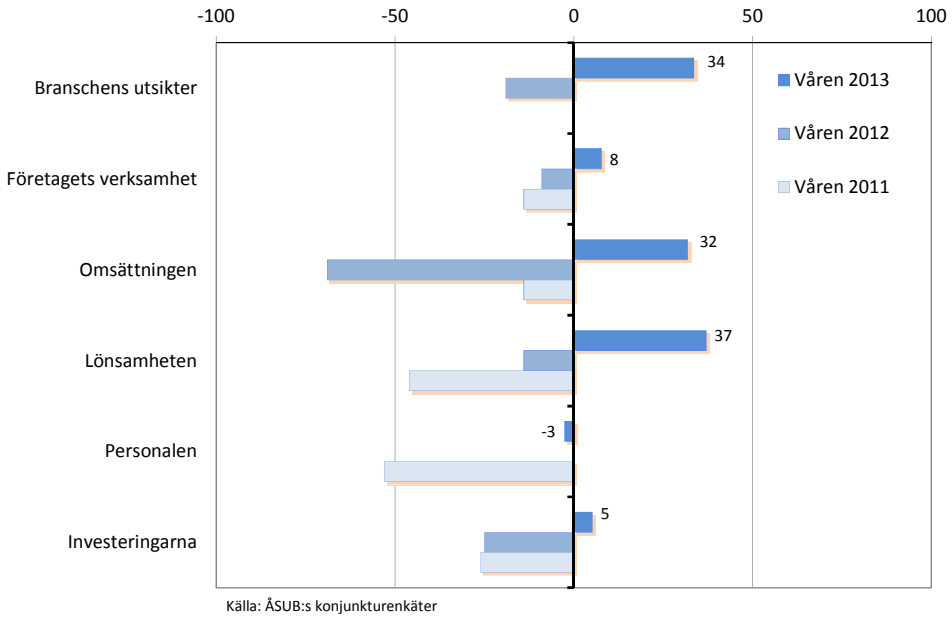

5.4 Livsmedelsindustrin

I den åländska livsmedelsindustrin ingår företag som ägnar sig åt förädling av potatis, bageri, charkuteri- och köttvarutillverkning samt tillverkning av mejerivaror. Där ingår också företag med en avsevärd exportandel i sin avsättning. Branschen sysselsätter drygt 320 personer.

Som framgår av den ljusare kurvan i *Figur 36* har lönesummans utveckling i branschen överlag varit svag under de senaste fem åren. Under perioden 2009-2012 var den nominella årliga tillväxten av lönesumman cirka 4 procent. Förra året var tillväxten något bättre än den genomsnittliga (5,5 procent) men enligt vår prognos kommer den att avta i år och bli i medeltal i storleksordningen drygt 3 procent.

Omsättningen i branschen var under perioden 2009-2012 något mer positiv (drygt 5 procent) i medeltal. Den växte i nominella termer knappt 7 procent 2012 och den förväntas detta år fortsätta i ungefär samma takt (*Figur 36*).

Figur 36. Lönernas och omsättningens tillväxt inom livsmedelsindustrin (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

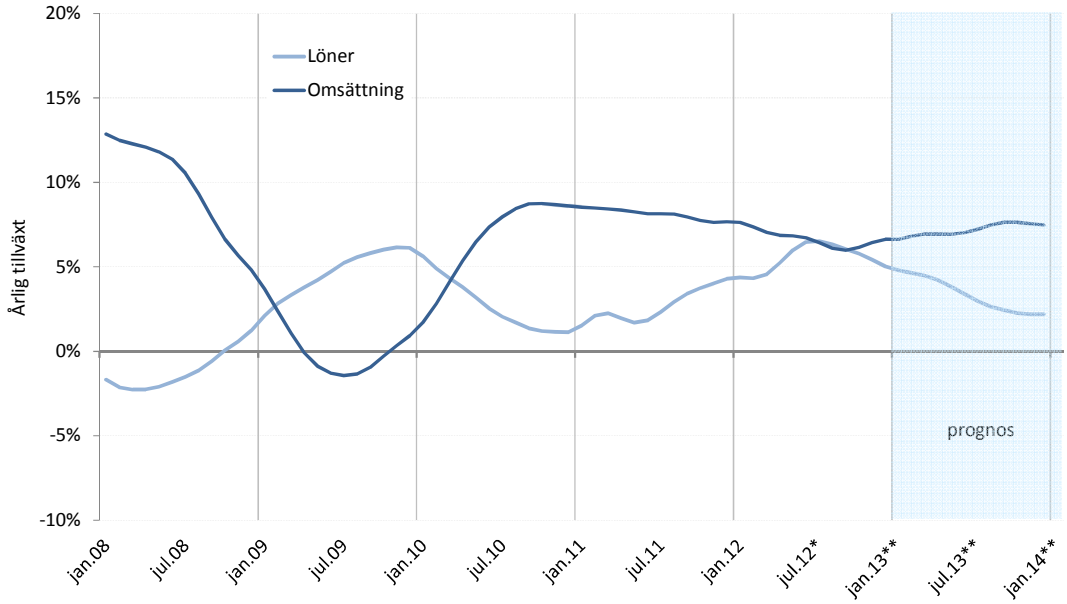

Källa: ÅSUB:s konjunkturenkäter

*) preliminära uppgifter **) prognos

De samlade förväntningarna inom livsmedelsbranschen, som bygger på uppgifter från företagen insamlade med vår konjunkturenkät, är påfallande varierande. Analysen av svaren från branschföretagen visar att omsättningen i branschen förväntas blir bättre i år än den var i fjol (+37) (*Figur 37*). Det är ett mönster som vi sett under tre års tid nu.

Branschföretagens förutsägelse får understöd av vår prognos som baseras på registerdata, vilken antyder en nominell omsättningstillväxt kring 7 procent.

Enligt barometersvaren förväntas lönsamheten i stort sett ligga på fjolårets nivå (+1) medan vi kan få se en minskning av personalstyrkan, enligt företagen i branschen (barometerutslag = -11).

Uppenbarligen kommer det att satsas på investeringar i branschen att döma av det påfallande positiva utslaget (+76) längst ner i *Figur 37*.

Figur 37. Förväntningarna inom livsmedelsindustrin

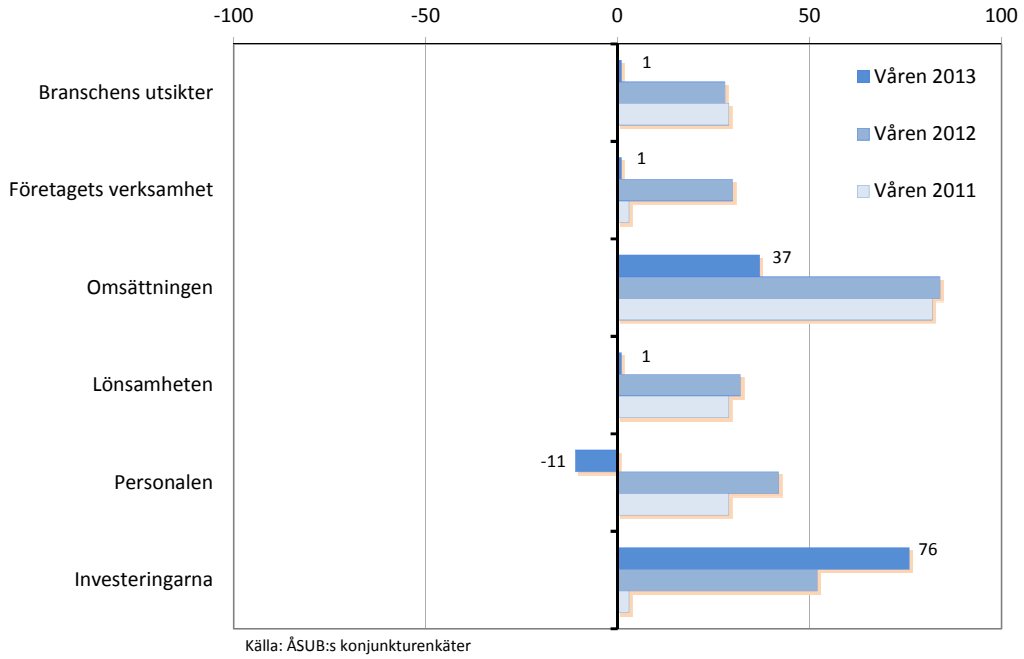

5.5 Övrig industri

Branschen 'övrig industri' omfattar bland annat företag som tillverkar färgämnen, spel och leksaker, underleveratörsindustri som tillverkar plastslangar för högteknologi-instrument, medicinska industrin och bilindustrin, instrument och apparater för mätning, betongvaror för byggändamål, verkstadsföretag inom metall och miljöteknik, och även snickerier och tryckerier. Branschen sysselsätter cirka 550 personer och är därmed större sysselsättningsmässigt än exempelvis hotell- och restaurangbranschen.

Figur 38. Lönernas och omsättningens tillväxt inom övrig industri (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

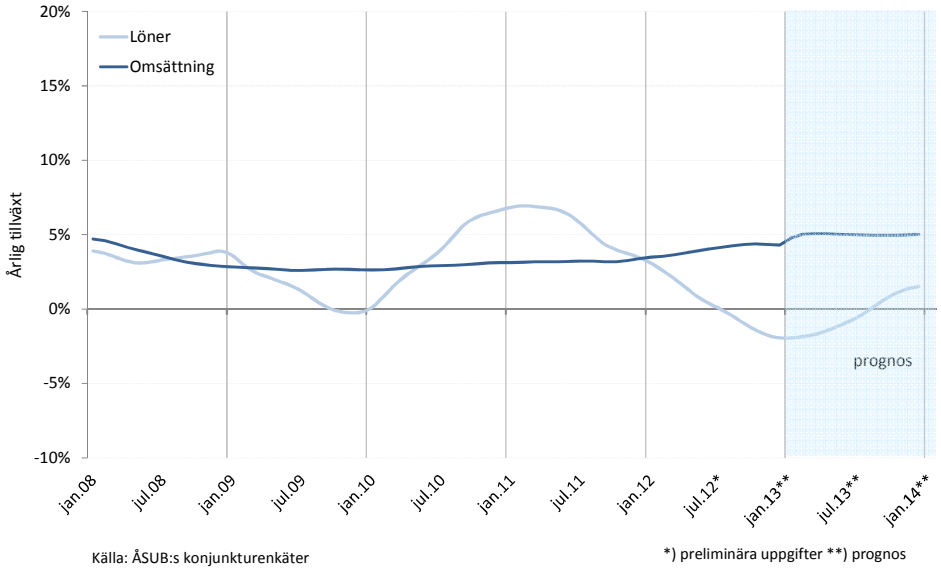

Den mörka kurvan i *Figur 38* som beskriver omsättningens tillväxt i branschen under de senaste åren visar en sedan 2011 relativt stabil, i nominella termer svagt positiv tillväxt. Den var i genomsnitt 3,2 procent 2011-2012, vilket knappt räcker för att kompensera för inflationen. Av dessa uppgifter att döma har tillväxten varit stagnerande i denna exportintensiva bransch, något som förmodligen kan hänföras till den svaga internationella konjunkturen efter finanskrisen som inleddes hösten 2008.

Enligt svaren på vår enkät finns en förväntan hos branschföretagen på att de skall få en starkare utveckling av omsättningen under innevarande år i förhållande till fjolåret. Även prognosen för 2013, som bygger på registerdata, säger att vi kan få en liten förbättring i år med en tillväxt på 5 procent.

Kurvan som illustrerar lönesummans utveckling i *Figur 38* visar på en avtagande tillväxt under de två senaste åren (2011-2012). Förra året fick vi enligt preliminära uppgifter en svag nominell tillväxt, inte ens tillräcklig för att kompensera för den förväntade inflationen. Prognosen som bygger på registerdata visar i år på en fortsatt svag utveckling.

Mot bakgrund av detta kan det verka något motsägelsefullt att barometervärdena i *Figur 39* entydigt visar att branschen 'övrig industri' förväntar sig att 2013 skall bli bättre än 2012. Alla värden för 2013 ger utslag åt det positiva hållet. Starkast positivt utslag ger bedömningen av det egna företagets lönsamhet i förhållande till fjolåret (+55). Vi kan särskilt notera att den positiva andan även märks i planerna på att utöka personalstyrkan i branschen.

Figur 39. Förväntningarna inom övrig industri

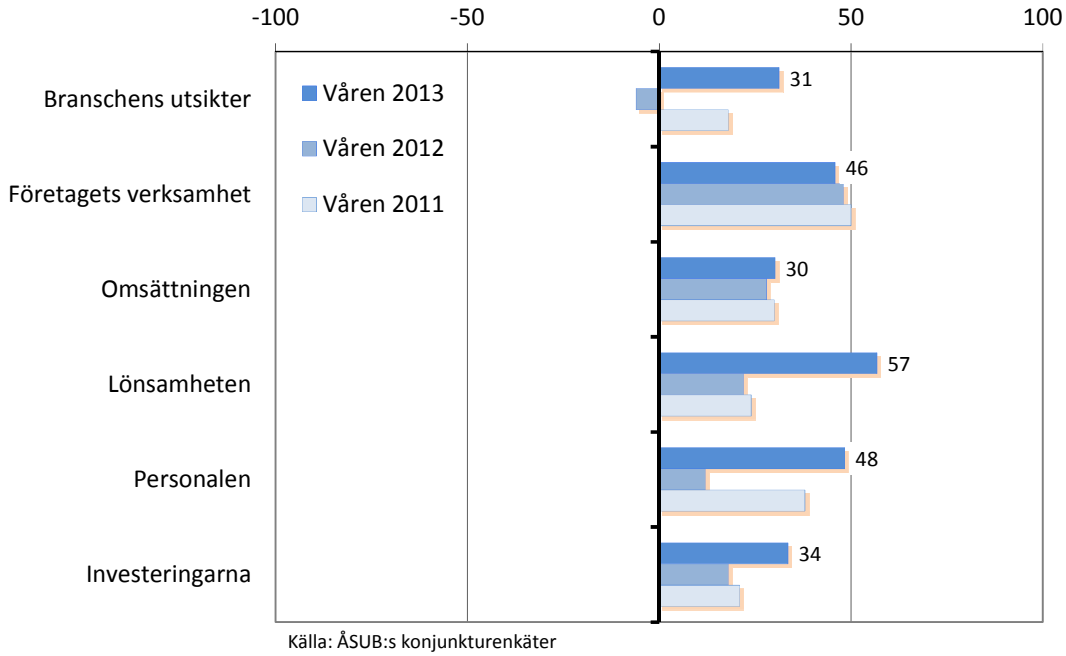

5.6 Vatten och el

Företagen inom energiförsörjning (*vatten och el*) är få på Åland och branschen sysselsätter knappt 140 personer. De ägnar sig åt eldistribution, distribution av fjärrvärme, produktion av el och fjärrvärme samt vattenrening och -distribution. Branschen fungerar under speciella marknadsvillkor och dess utveckling styrs av många andra faktorer än den ekonomiska konjunkturen i sig, i synnerhet av bränsle- och energipriserna i vår omvärld.

Vår bearbetning av registeruppgifterna för momsinbetalningarna från branschen visar en neråtgående trend under 2010-2011. Under första kvartalet ifjol (2012) var tillväxten fortfarande negativ, vilket innebär en minskad omsättning, men därefter har tillväxten legat på plussidan (*Figur 40*). Enligt våra registerdata kommer tillväxten att bli i snitt kring 4 procent under 2012 och omsättningstillväxten i branschen förväntas bli kring 9 procent under innevarande år.

Lönesummans nominella tillväxt i branschen har i medeltal legat på 2,5 procent under de senaste fyra åren (den ljusare linjen i *Figur 40*). Prognosen visar en svag positiv tillväxt 2012, knappt tillräckligt för att kompensera för den förväntade inflationen.

Figur 40. Lönernas och omsättningens tillväxt inom vatten och el (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2009-januari 2014

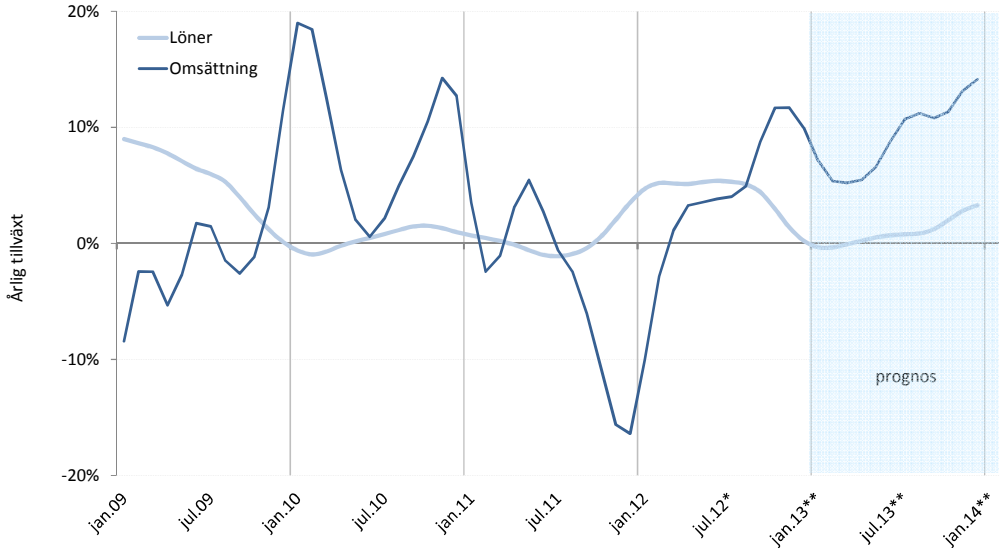

Källa: ÅSUB:s konjunkturenkäter

*) preliminära uppgifter **) prognos

Figur 41. Förväntningarna inom vatten och el

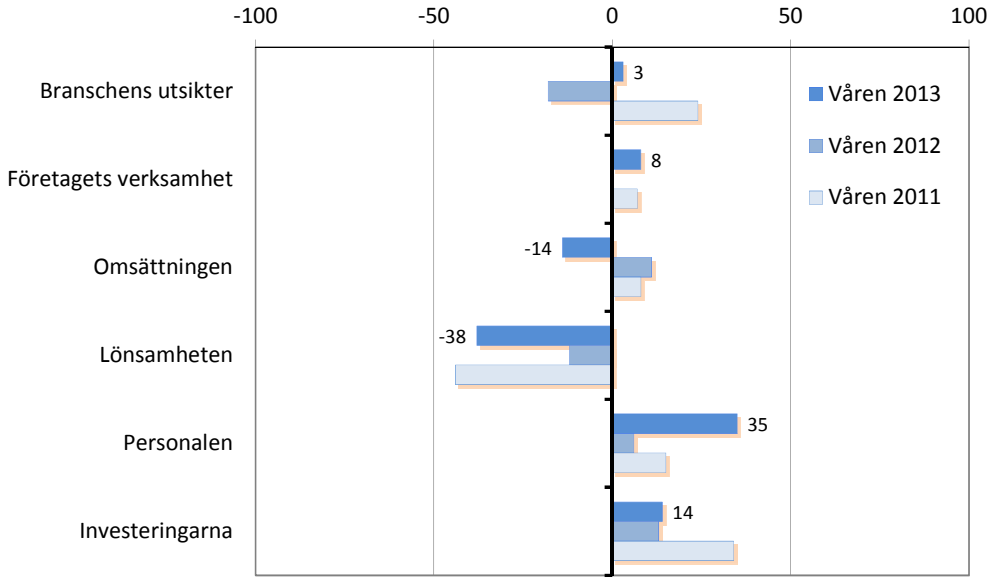

Källa: ÅSUB:s konjunkturenkäter

Svaren på våra enkätfrågor angående förväntningarna ger en knapp övervikt för de företag som tror på förbättrade utsikter för branschen under året (barometerutslag +3, högst upp i *Figur 41*) och för det egna företaget (+8). Däremot förväntar man sig en minskad omsättning och i synnerhet sämre lönsamhet (-38, *Figur 41*). Sammantaget förväntas personalen öka under det kommande året i förhållande till 2012.

5.7 Byggsektorn

Företagen inom byggsektorn arbetar med uppförande av byggnader, men också med elinstallationer, anläggning av vägar, VVS-arbeten, och måleriarbeten. Antalet sysselsatta i branschen växlar starkt med konjunkturen, men har under de senaste åren legat kring 800-900.

Figur 42. Lönernas och omsättningens tillväxt inom byggsektorn (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

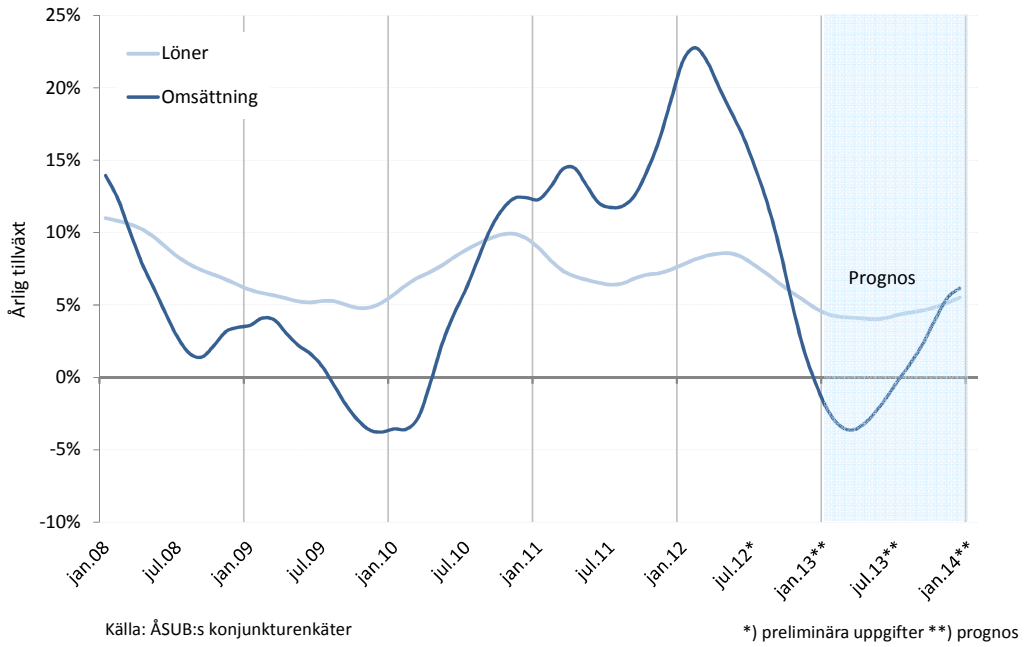

Enligt våra registeruppgifter hade byggsektorn en omsättningsmässigt mycket god, men avtagande, utveckling under förra året, vilket framgår av den mörkare linjen i *Figur 42*. Den nominella tillväxten var i snitt cirka 14 procent, enligt registeruppgifterna (som är preliminära). Från en så pass hög nivå och med tanke på den kraftigt avmattade konjunkturen är det naturligt att den förväntade omsättningstillväxten sjunker kraftigt under innevarande år – enligt prognosen till beräknade 0,3 procent (*Figur 42*). Detta scenario stöds även av branschföretagens svar på vår konjunkturenkät.

Den ljusa kurvan i *Figur 42* som visar hur byggbranschens sammanlagda nominella lönesumma har utvecklats under de senaste åren. Genomsnittligt har tillväxten varit något lägre än för omsättningen under de senaste tre åren (7,0 procent under 2009-2012 för lönerna, 8,2 procent för omsättningen).

Barometerutslagen för byggbranschen i *Figur 43* visar att förväntningarna inför den närmaste 12-månadersperioden överlag är negativa när det gäller branschen som helhet

(-28 i barometerutslag) och svagt positiva när det gäller det egna företagets verksamhet (barometerutslag = +4). Hur företagets verksamhet förväntas utvecklas ringas in med enkätfrågan ”kommer ert företag om 12 månader att ha a) expanderat b) behållit nuvarande storlek c) eller upphört med verksamheten (se Bilaga, s. 86).

Stämningsläget i övrigt i byggbranschen ligger på den negativa sidan när det gäller omsättningen (-24), lönsamheten (-9), personalutvecklingen (-9) och investeringarna (-15).

Vi räknar med att det privata bostadsbyggandet kommer att minska något i år i förhållande till 2011-2012, vilket kommer att bidra till att dämpa konjunkturen inom branschen.

Figur 43. Förväntningarna inom byggsektorn

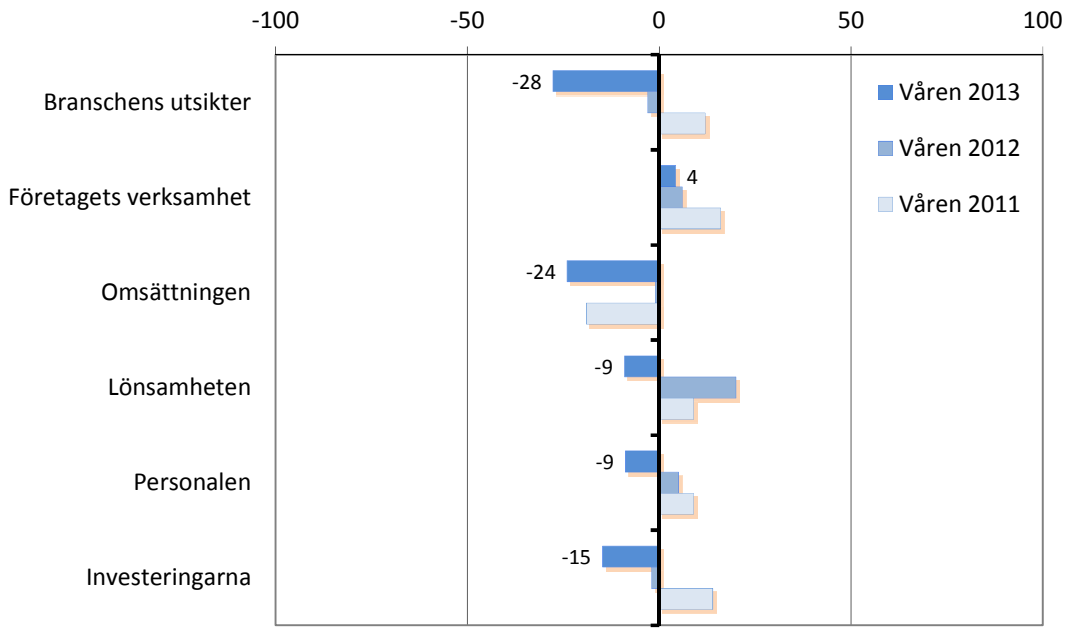

Källa: ÅSUB:s konjunkturenkäter

5.8 Handeln

Handeln sysselsätter cirka 1 200 personer på Åland och är den bransch som snabbast reagerar på förändringar i det allmänna konjunkturläget. Omsättnings- och lönetillväxten i branschen stämmer ofta väl överens med utvecklingen i det privata näringslivet som helhet.

Sedan andra kvartalet 2010 har omsättningstillväxten gradvis avtagit under 2011 och även 2012 enligt våra preliminära siffror (*Figur 44*). I fjol (2012) uppvisade branschen

en avtagande tillväxt av omsättningen, en avmattning som enligt prognosen baserad på registerdata kommer att fortsätta under den andra halvan av året. Utvecklingen ser också enligt samma prognos ut att bli fortsatt svag under 2013, drygt 4 procent.

Figur 44. Lönernas och omsättningens tillväxt inom handeln (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

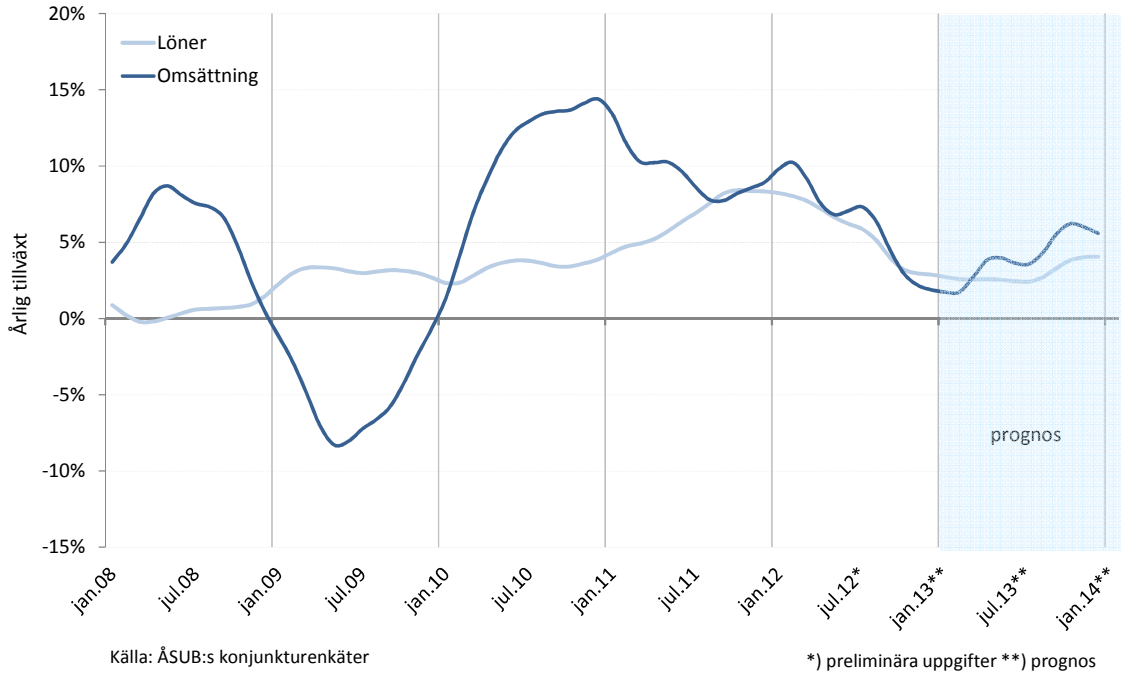

Förväntningarna om innevarande år (2013) hos företagen inom handeln är blandade (*Figur 45*). En viss optimism råder angående det egna företagets verksamhet (+17 i barometerutslag), men i övrigt överväger de pessimistiska utsikterna, förutom att man sammantaget förväntar sig att investeringarna kommer att öka i förhållande till fjolåret (+35).

Angående omsättning och lönsamhet för hela branschen sammanvägd råder istället, för andra året i följd, en viss pessimism (barometerutslag = -16 och -15).

Figur 45. Förväntningarna inom handeln

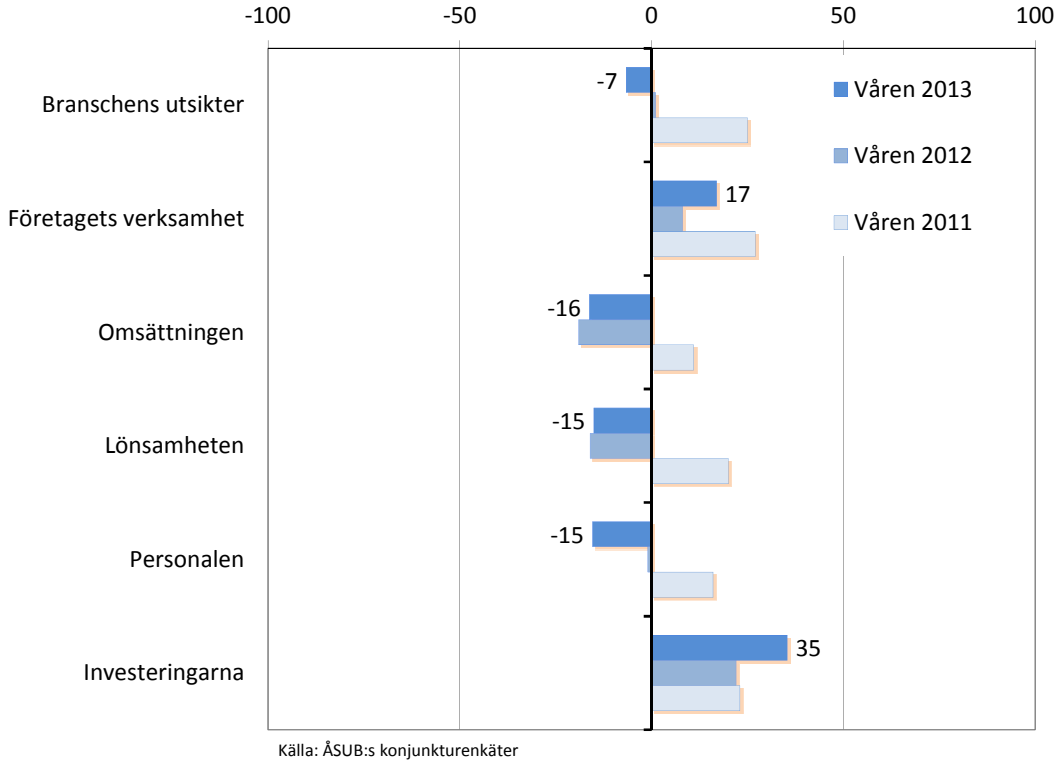

5.9 Hotell- och restaurang

Hotell- och restaurangbranschen sysselsätter drygt 500 personer. Som framgår av *Figur 46* har omsättningens nominella tillväxt i branschen varit jämn under de senaste åren (den mörkare kurvan).

Tillväxten var enligt preliminära beräkningar kring 5 procent under perioden 2009-2012. Det innebär att den reella tillväxten, med hänsyn tagen till inflationen, ligger strax över noll.

Under 2011 ökade tillväxten (*Figur 46*) men mattades sedan av under fjolåret så att den i medeltal låg kring drygt 5 procent. Enligt preliminära siffror ser omsättningstillväxten ut att komma att vända och bli fortsatt svag under 2013.

Lönesummans tillväxt illustreras av den ljusare kurvan i *Figur 46* som visar att lönesummans tillväxt nära följt omsättningens och legat på i medeltal drygt 5 procent under de senaste åren. Det beror förmodligen närmast på att branschen är arbetsintensiv. Rationaliseringsvinsterna är få och det är svårt att nå större omsättning utan en motsvarande ökning av den produktionsfaktor som personalen utgör.

Figur 46. Lönernas och omsättningens tillväxt inom hotell- och restaurang (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

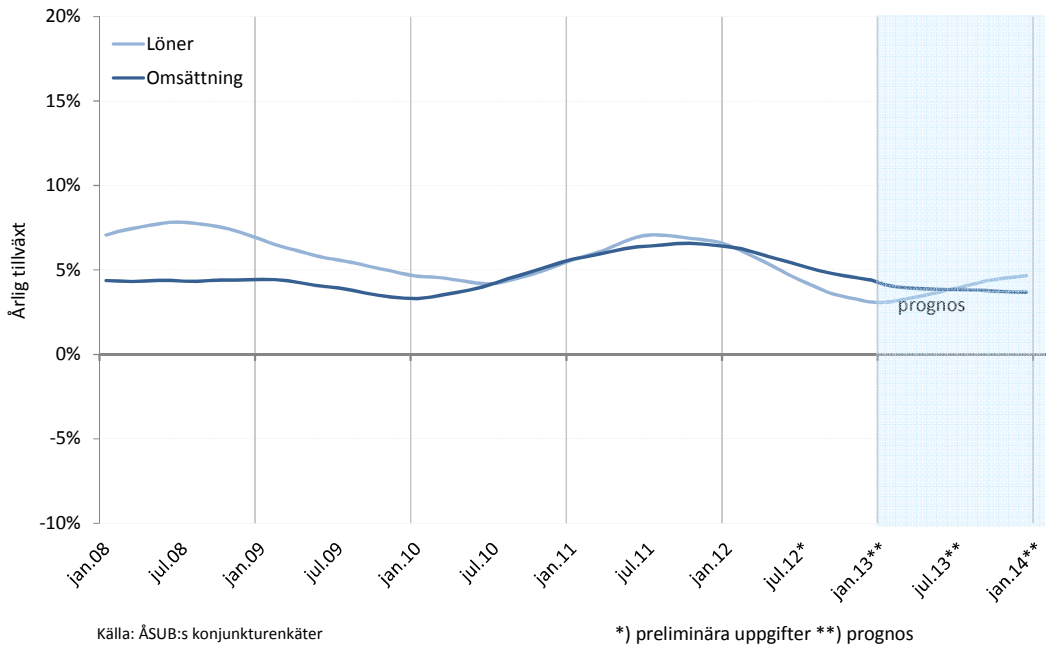

Det har av svaren på våra enkäter genom åren visat sig att branschföretagen ofta skiljer sig från varandra i sina bedömningar av de närmaste framtidsutsikterna och att de sammanvägda förväntningarna inte sällan är motsägelsefulla.

Sammantagna förväntar sig företagen inom *hotell- och restaurang* en förbättrad konjunktur för branschen som helhet och man är försiktigt positiv när det gäller möjligheterna att expandera det egna företagets verksamhet under den kommande 12-månadersperioden i förhållande till 2012 (barometerutslag = +12).

Branschföretagen förväntar sig små förändringar i omsättning och lönsamhet. En liten nergång i omsättningen (-4) medan lönsamheten får ett mycket svagt ett positivt utslag (+2) på barometern (*Figur 47*).

Till skillnad från för ett år sedan ligger förväntningarna på den positiva sidan angående personalstyrkans storlek (+33 på barometern) och även investeringarna förväntas bli något större under 2013 än under förra året.

Figur 47. Förväntningarna inom hotell- och restaurang

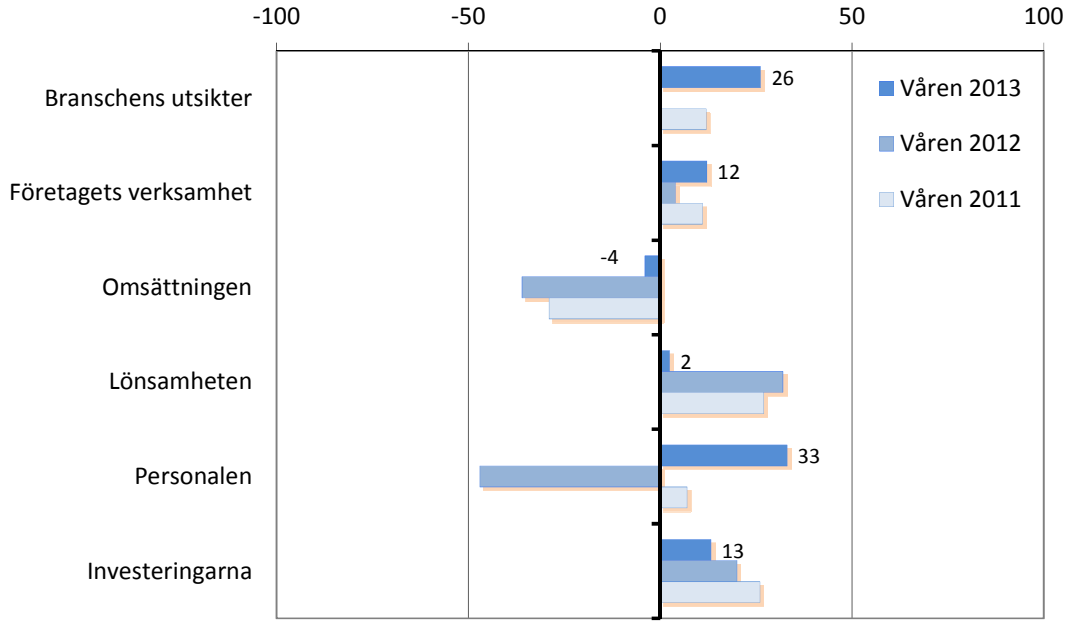

5.10 Transportsektorn

Transportsektorn, som domineras av sjöfarten, har drygt 3 600 ålänningar anställda. Förutom rederierna ingår exempelvis taxi- och åkeriverksamhet.

Transportbranschen sammantagen uppvisar en försvagad omsättningstillväxt under de senaste åren och det ser ut som om även innevarande år (2013) blir svagt.

Intressant nog är sjötransportsektorn sammantagen försiktigt positiv om branschens konjunkturutveckling under året medan landtransportföretagen har en dystrare uppfattning om utveckingen i branschen under året.

Även små procentuella förändringar i omsättnings- och lönetillväxt i transportbranschen får starkt genomslag i siffrorna för hela det privata näringslivet.

Utflaggningarna år 2009 satte sina tydliga spår i transportsektorns omsättningstillväxt, vilket tydligt kan avläsas i den mörkare kurvans rörelse i *Figur 48*. Efter denna kraftiga nergång följde en kraftig uppgång året därpå, en avmattning i tillväxttakten 2011 och, slutligen, en fortsatt nergång under det första halvåret 2012.

Preliminära beräkningar ger vid handen att branschen haft en årlig nominell omsättningstillväxt på i medeltal drygt 2 procent per år under perioden 2009-2012. Det skulle motsvara en svagt negativ reell tillväxt för denna den dominerade sektorn i den

åländska ekonomin. För att underbygga en positiv utveckling för den åländska ekonomins samlade produktion mätt i BNP skulle denna tillväxt behöva ligga kring mer än det dubbla.

Enligt prognosen baserad på registeruppgifter skulle vi komma att få en fortsatt svag nominell positiv tillväxt innevarande år (2013) på knappt 1 procent. Denna prognos som egentligen är en mekanisk tidsserieanalys som bygger på tidigare utvecklingsmönster är i underkant, tror vi själva.

Prognosen om en svag utveckling stöds inte av branschföretagens egna förväntningar om en förbättring som vi registrerat genom vår konjunkturenkät. I detta fall tror vi det finns anledning till att lita mer på vad företagen själva förväntar sig. Därför är vi benägna att tro på en förbättrad sammantagen omsättning i branschen.

Tillväxten av branschens samlade lönesumma sedan 2009 visar en mycket svag övervägande negativ utveckling fram till förra året (2012) (den ljusare linjen i *Figur 48*). Det året kunde vi registrera en något positivare tillväxt, enlig preliminära beräkningar drygt 3 procent.

Figur 48. Lönernas och omsättningens tillväxt inom transportsektorn (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

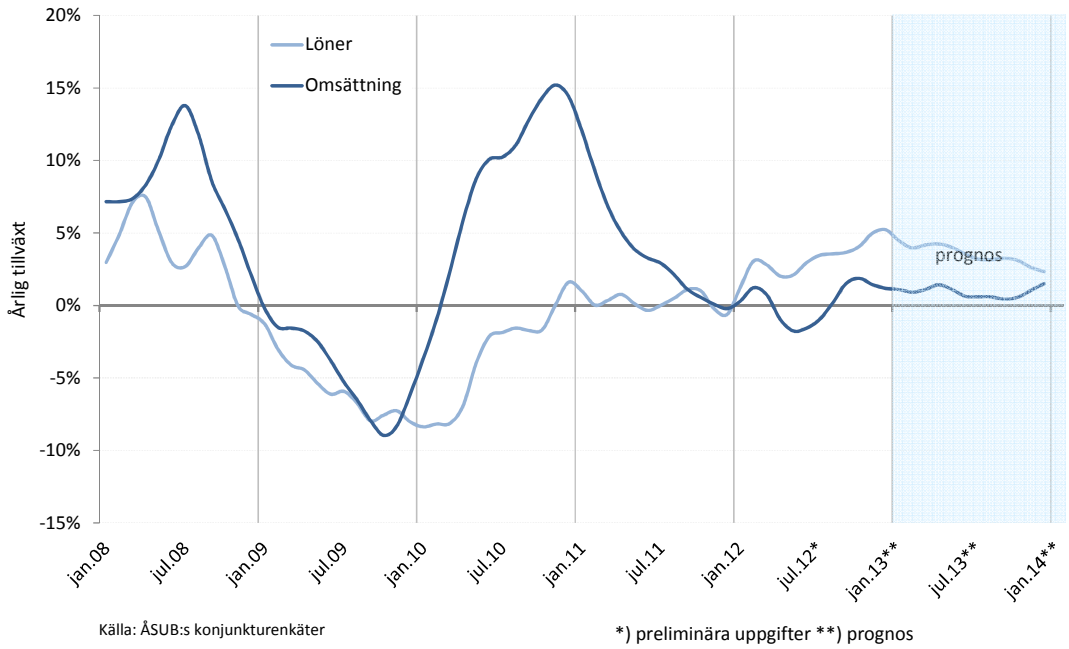

Transportbranschen som domineras av de stora färjerederierna, förväntar sig sammantagna att konjunkturen i branschen under den kommande 12-månadersperioden

kommer att förbättras (barometerutslag högst upp i *Figur 49* = +46). Liksom för ett och även två år sedan visar barometern ett positivt utslag. I år ligger det på (+37) när det gäller utsikterna för det egna företaget under året jämfört med samma tid året innan. En positiv vändning har tillkommit i synen på omsättningens utveckling under året (+46 på barometern).

Figur 49. Förväntningarna inom transport

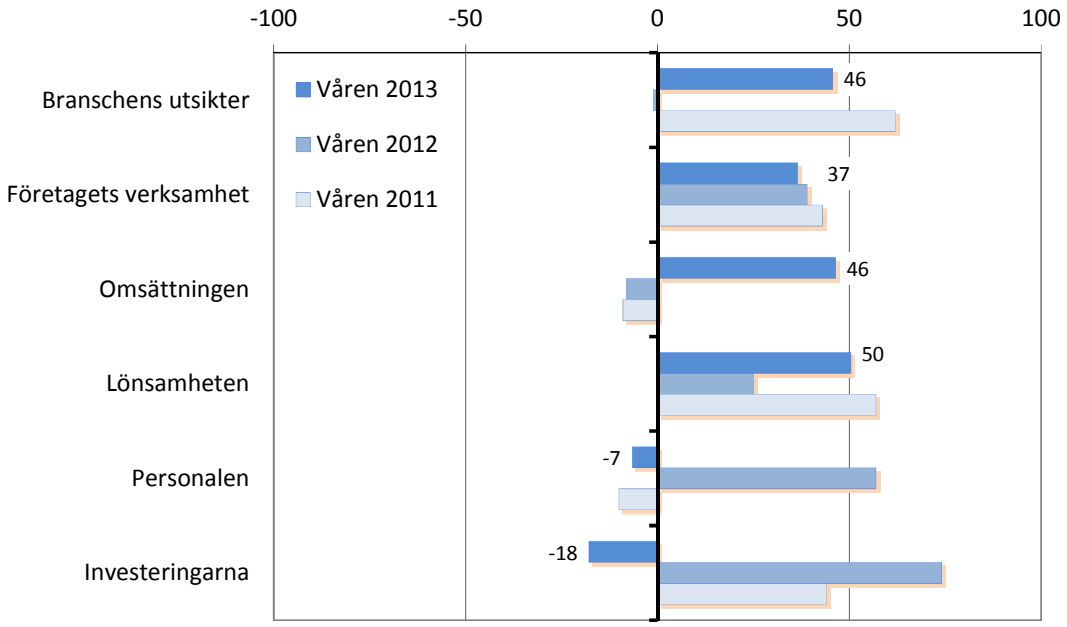

Även lönsamheten förutspås detta år bli bättre i förhållande till 2012 medan man sammantaget förväntar sig en minskning av personalen och av investeringarna i förhållande till fjolåret (*Figur 49*).

Inom **fraktsjöfarten** råder en liten övervikt för dem som förväntar sig att konjunkturutsikterna för branschen om ett år kommer att ha förbättrats något.

Vi bör också i sammanhanget notera att **landtransporterna** ligger på nedåtsidan i sina förväntningar om 2013 i förhållande till fjolåret. Såväl när det gäller den egna branschen som det egna företagets möjligheter att expandera ligger en övervägande del av företagen på den negativa sidan i barometern.

5.11 Finans och försäkring

Branschen finans- och försäkring på Åland domineras av banker och försäkringsbolag. Till dessa kommer ett fåtal investerings- och holdingföretag av vilka de flesta är enmansföretag. Branschen sysselsätter kring 500 personer och påverkas starkt av

förändringar i den externa, internationella marknadsmiljön.

De internationella förutsättningarna påverkar den åländska finanssektorn bland annat indirekt genom en fortsatt risk för volatilitet i de finansiella marknaderna och höjda krav på risktålighet och likviditet och direkt i affärsverksamheten av det fortsättningsvis låga räntenettot.[57]

Uppgifter från bankerna ger vid handen att tillväxten i kreditefterfrågan från hushållen ser ut att komma att vara blygsam. Förväntningarna från bankhåll om tillväxten varierar från bank till bank. En tror på en ”minskad efterfrågan” två andra ser kredittillväxten som ”måttlig” respektive ”stabil”.

En av bankerna uppger att efterfrågan på bolån ser ut att bli aningen mindre än 2011-2012 och att ”nya strängare regler (krav på egen insats) påverkar”.

Mer samstämmig är man angående efterfrågan på krediter från kommunhåll som förväntas bli fortsatt svag under året.

Vi har enligt våra bankkällor inget som tyder på att det blir några stora byggprojekt under året. ”Marknaden känns mättad för tillfället”, säger en av våra källor.

Bankerna rapporterar samstämmigt att man registrerat ett uppsving på placeringssidan. Kapital slussas över till placeringar i aktier och fonder för att förbättra avkastningen. Eftersom kontomedel och många tidsbundna depositioner idag ger en negativ realränta växer intresset för fond-, aktie- och obligationssparande.

Försäkringsbolagen har drabbats av höjda återförsäkringskostnader som indirekt höjer premienivåerna. Orkanen Sandy på USA:s ostkust, fartyget Costa Concordias förlisning i Italien och ytterligare skador av katastrofkaraktär som inträffat under 2012 kommer att höja återförsäkringspremierna inom de olika marknadssegmenten och även premierna för hushåll och privatpersoner kommer att påverkas.

Den utdragna lågkonjunkturen inom shipping med upplagda fartyg och sänkta försäkringsvärden kommer att påverka premieinkomsterna negativt. Ökad närvaro i den norska och danska marinmarknaden väntas kompensera för bortfallet, enligt vad vi erfarit.

[57] Birgitta Dahlén, bankdirektör, Affärsområde Åland på Ålandsbanken, Håkan Clemes, VD på Andelsbanken för Åland, Jan-Erik Rask, VD på Nordea, Åland, och Leif Nordlund VD på Alandiabolagen, har bidragit med synpunkter på konjunkturutvecklingen inom den finansiella sektorn.

Solvens 2-regelverket som beräknas träda i kraft tidigast 2015 kommer särskilt för mindre försäkringsbolag att innebära stora administrativa och kostnadsmässiga utmaningar och sätta press på i synnerhet de små aktörernas administrativa resurser.

Slutligen rapporteras från försäkringshåll att de konjunkturkänsliga inkomsterna från den lagstadgade pensionsförsäkringens premier för 2013 förväntas ligga i nivå med eller något under föregående år.

Figur 50. Lönernas tillväxt inom finans- och försäkring (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

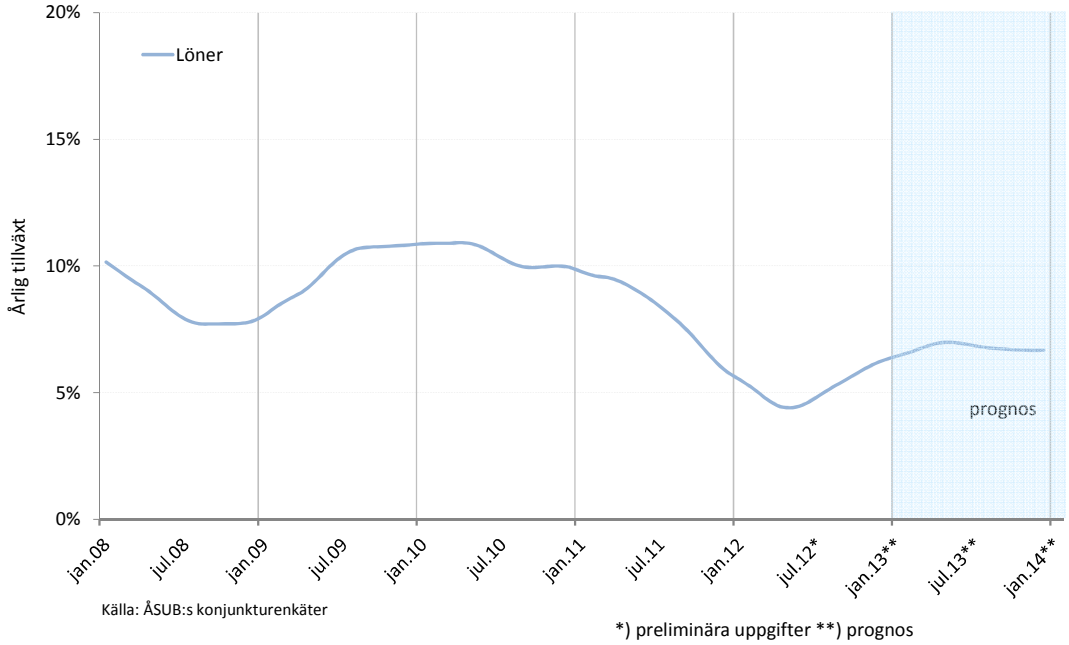

Lönesummans tillväxt inom finansbranschen visar en neråtgående trend under perioden 2009-2012. Detta beror främst på de senaste årens omstruktureringar inom branschen som resulterat i en stagnation i personaltillväxten. Dock ser tillväxten 2013 enligt preliminära uppgifter ut att bli något bättre än året innan. Prognosen baserad på registerdata säger att tillväxten i år (2013) ser ut att bli något större än ifjol – nära 7 procent.

Förväntningarna om den kommande 12-månadersperioden inom den åländska finanssektorn är återhållsamma. När det gäller branschen som helhet tror man på knappt någon förändring alls i förhållande till fjolåret (+1 i barometerutslag), medan man är något mer optimistisk angående möjligheterna att expandera det egna företaget (+9).

Företagens sammanvägda utsikter för omsättningen ger även de utslaget +9 på

barometerskalan, vilket innebär en liten övervikt för dem som tror på en förbättring under året. Finansbranschen sammantagen förväntar sig att lönsamheten kommer att motsvara fjolårets nivå (barometerutslag = 0).

Detsamma gäller investeringarna som man under de tre senaste åren förväntat sig skulle ligga på samma nivå som året innan bedömningen gjordes. Vi kan också notera en övervikt för de branschföretag som förväntar sig en ökning av personalstyrkan under året (+12).

Figur 51. Förväntningarna inom finans- och försäkring

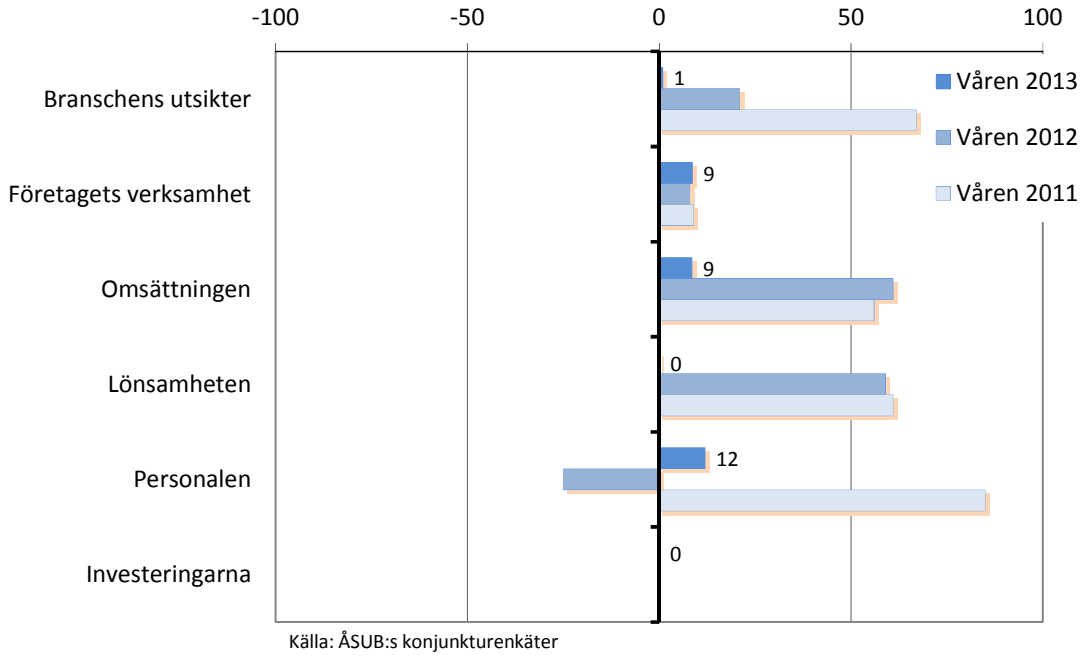

5.12 Företagstjänster

Branschen företagstjänster har drygt 900 personer anställda och rymmer ett flertal IKT-företag. Därtill kommer annan kvalificerad tjänsteproduktion som reklam- och advokatbyråer, men också mer arbetsintensiv verksamhet som fastighetsservice och städbolag.

Omsättningstillväxten för denna bransch som utgörs av tjänsteföretag som har företag som kunder var svag under åren 2008-2011. Efter en kraftig avmattning under 2008 och 2009, repade sig tillväxten något under första hälften av 2010 (den mörka linjen i *Figur 52*). Enligt våra registerdata fortsatte nergången under de två första kvartalen 2011.

Figur 52. Lönernas och omsättningens tillväxt inom företagstjänster (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

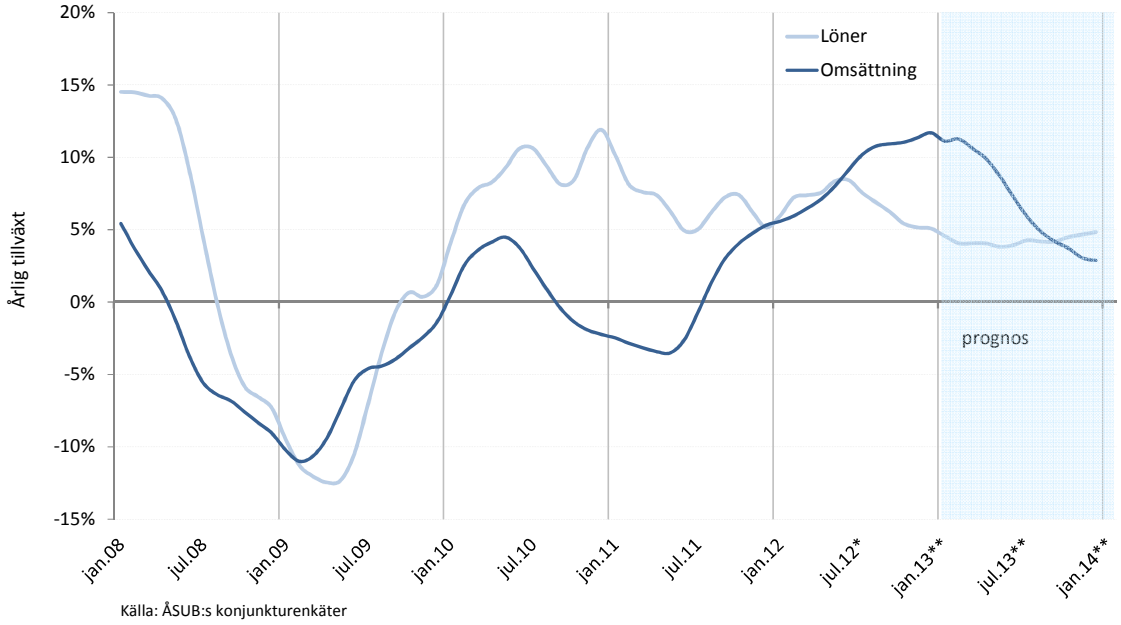

*) preliminära uppgifter **)prognos

Den nominella tillväxten av omsättningen vände under det andra halvåret 2011 och blev därefter positiv och ser enligt vår preliminära prognos ut att bli positiv, kring 9 procent, under fjolåret. Enligt prognosen kommer tillväxten sedan att avta något under 2013.

Den ljusare linjen i *Figur 52* visar de samlade löneutbetalningarna inom branschen företagstjänster. Efter en djup svacka 2009 vände tillväxten året därpå och har sedan dess hållit sig på den positiva sidan, kring 7 procents nominell ökning årligen. I reella termer handlar det om en ökning på drygt 4 procent.

Enligt branschföretagens svar på vår konjunkturenkät är man entydigt optimistisk om 2013. Alla barometerutslag är positiva (de flesta ligger strax över +40 *Figur 53*). Man förväntar sig förbättrade utsikter för branschen och att det egna företaget kommer att kunna expandera sin verksamhet.

Branschen räknar även med att kunna utöka personalen och öka investeringarna under 2013 jämfört med 2012 (*Figur 53*).

Figur 53. Förväntningarna inom företagstjänster

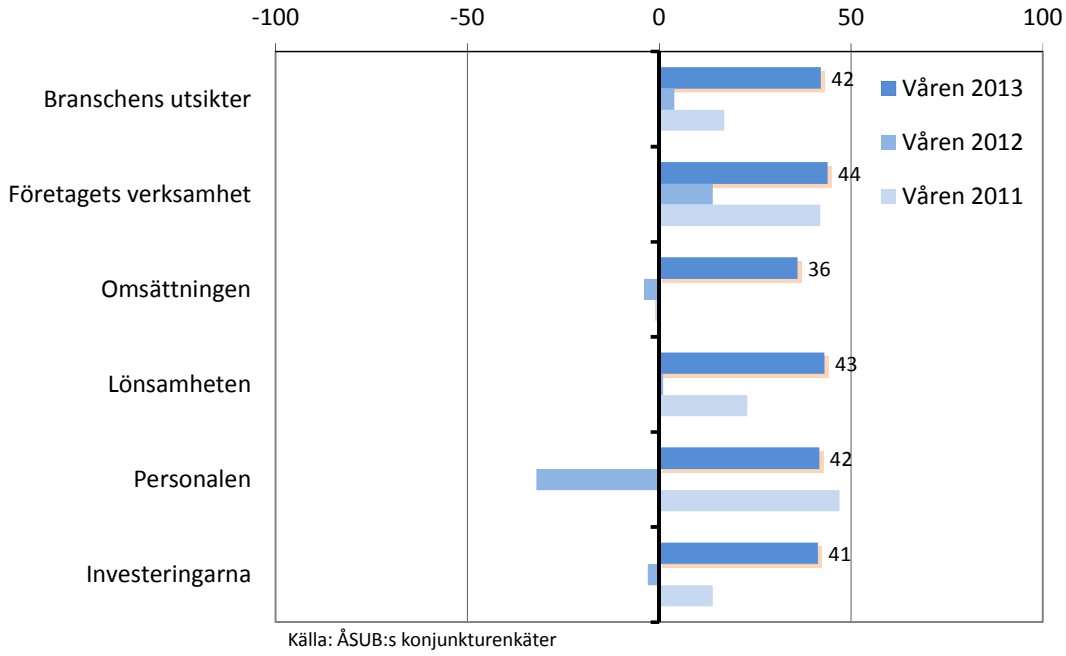

5.13 Personliga tjänster

Tjänsteföretagen i kategorin ’personliga tjänster’ har som namnet antyder personer och hushåll som kunder. Inom branschen finns drygt 650 anställda. Verksamheten omfattar tvätterier, frisörer, diverse privat hälso- och sjukvårdsverksamhet, bland annat. En stor del av branschen består av enskilda näringsidkare. De allra flesta företagen har 0-20 anställda, det enda storföretaget i branschen är Ålands Penningautomatförening (PAF), vilket får stort genomslag i vår barometer, eftersom vi viktar våra resultat efter företagens personalmässiga storlek.

Den sammanlagda tillväxten av momsinbetalningarna i branschen som speglar omsättningens tillväxt var negativ under 2011 (-3,3 procent på årsbasis *Figur 54*) och förväntas ligga på en något mer positiv och högre nivå under innevarande 2012. För innevarande år pekar prognosen mot en svag positiv tillväxt.

Som framgår av *Figur 54* planade tillväxten av branschens samlade lönesumma ut 2011.[58] Enligt våra preliminära registeruppgifter var den nominella tillväxten positiv under 2012 och ser enligt prognosen ut att fortsätta att med liten marginal ligga på den positiva sidan under innevarande år (2013).

[58] Eftersom branschens statistiska sammansättning ändrades på ett genomgripande sätt 2010, har vi valt att i figuren endast redovisa utvecklingen från 2011 och framåt.

Liksom tidigare år speglar branschföretagens svar på vår enkät mer positiva förväntningar om konjunkturen under året än vad registeruppgifterna ger vid handen. Företagens utsikter är genomgående tydligt positiva, även när det gäller möjligheterna att utöka personalstyrkan (*Figur 55*).

Figur 54. Lönernas och omsättningens tillväxt inom personliga tjänster (löpande värden, årlig procentuell tillväxt) januari 2008-januari 2014

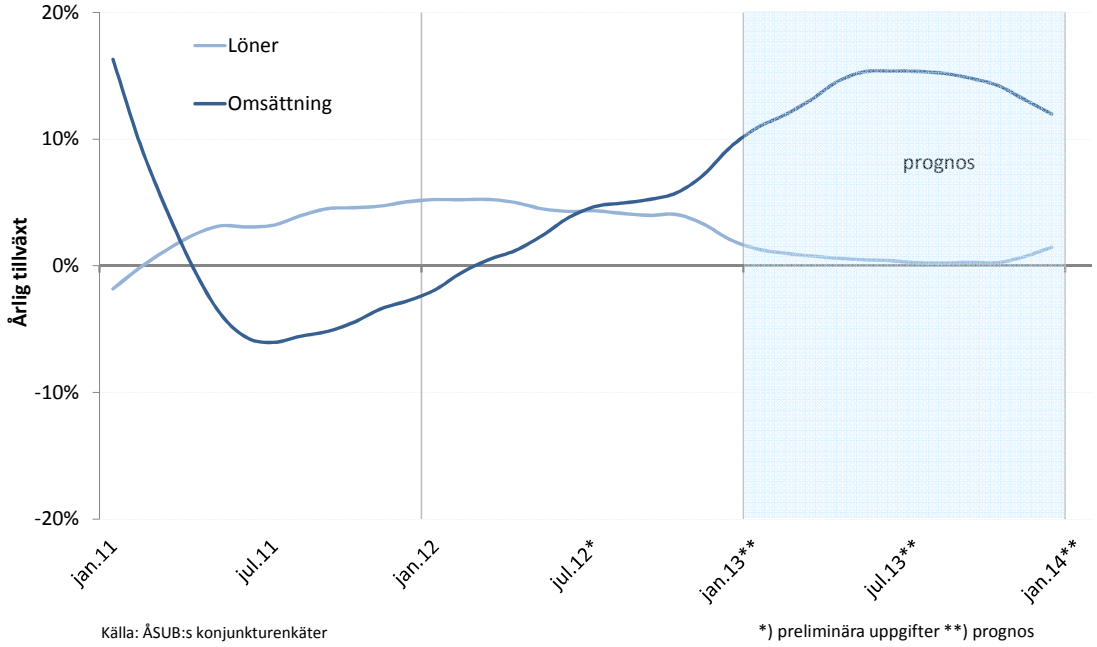

Figur 55. Förväntningarna inom personliga tjänster

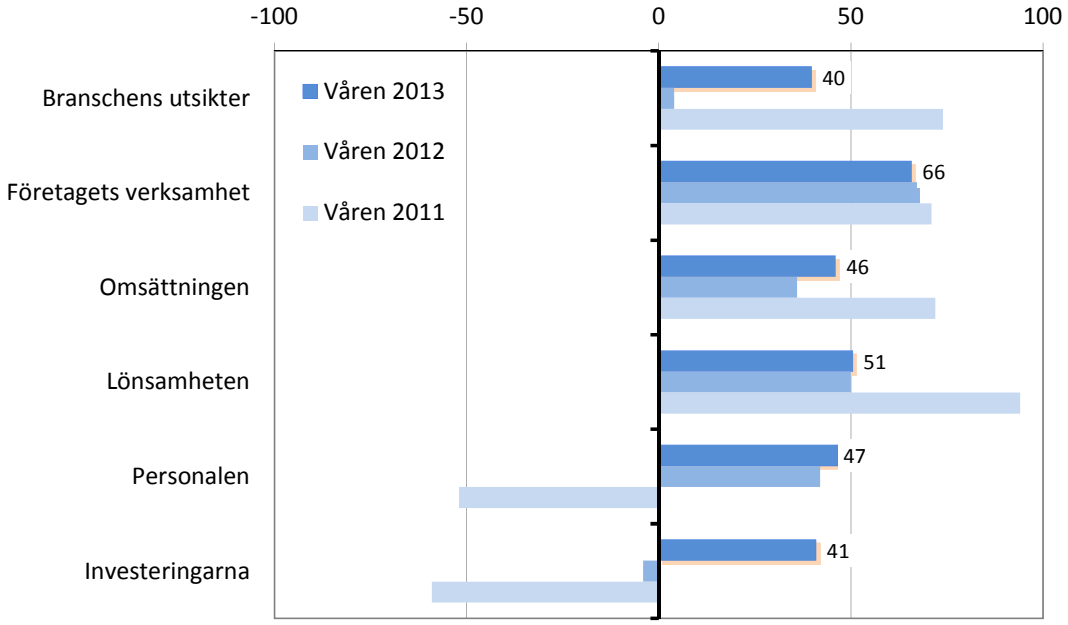

Källa: ÅSUB:s konjunkturenkäter

Källor och referenser

Aktia (2013) Ekonomisk översikt, februari 2013

BDA (2013) http://www.arbeitgeber.de/

Bloomberg (2013) *Housing Rebound Is Providing Bigger Boost to U.S. Labor Market* (http://www.bloomberg.com/news/2013-03-08/housing-rebound-is-providing-bigger-boost-to-u-s-labor-market.html)

BOFIT *Viikkokatsaus* / BOFIT Weekly, 2013/5, 1 Feb 2013

Capital Link Shipping (http://shipping.capitallink.com).

The Conference Board, *Consumer Confidence Survey* (http://www.conferenceboard.org/economics/consumerConfidence.cfm)

Dagens industri, varierande nummer

Dagens industris hemsida (http://www.di.se)

ECB (http://www.ecb.int/)

The Economist, varierande nummer

Energy Information Administration, US Government

ETLA (2013) *Suhdanne 2013/1*

European Central Bank (2013) *Monthly Bulletin, March 2013*

EUROSTAT (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/)

Euriborg.org

FED (http://www.federalreserve.gov/)

Financial Times, varierande nummer

Finlands Bank (http://www.bofi.fi)

Harper Petersen & Co (http://www.harperpetersen.com)

Huvudstadsbladet, varierrande nummer

IMF (2013) *World Economic Outlook 2013. Update January 2013*

International Energy Agency (http:

Investment Tools (http://www.investmenttools.com/futures/bdi_baltic_dry_index.htm)

Konjunkturinstitutet (2013) Konjunkturläget februari 2013

Konjunkturinstitutet (2013) Konjunkturläget mars 2013

Lokaltapiolas konjunkturprognos 2/2012: ’Tillväxten i Finland avtar till noll år 2013 – måttlig tillväxt år 2014’

Löntagarnas forskningsinstitut (2013) *Talousennuste vuosille 2013–2014*

Nordea (2013) ’Ekonomiska utsikter, mars 2013’

Nordea (2013) Nordeas oljeanalytiker: USA kan bli självförsörjande på energi. Pressmeddelande 7 mars 2013.

Nya Åland, diverse upplagor

OP-Pohjola (2013) Pressmeddelande 21.1.2013. Återgång till långsam tillväxt

Pellervon taloustutkimus (PTT) (2013) PTT-ennuste. Kansantalous1/2013

SAI Newsletter, diverse upplagor

SEB (2013) *Nordic Outlook*: Ekonomisk analys - februari 2013

SEB (2013) *Eastern European Outlook*

Sjöfartstidningen Nyhetsbrev, varierande nummer

Sjöfartstidningen http://www.sjofartstidningen.se/nb/

Shortsea Promotion Centre Finland (2012) Rederibarometern 2012

Statistikcentralen (http://www.stat.fi)

Statistiska Centralbyrån, (SCB) (http://www.scb.se)

Svenska Dagbladet 8 februari 2013

Sveriges riksbank (2013) Penningpolitisk rapport, februari 2013

SWECO (2012) Effekter av svaveldirektivet

Swedbank (2013) Swedbank Economic Outlook 16 januari, 2013

Tidningen Åland, diverse upplagor

UNCTAD (2012) *World Maritime Report 2012*

UNCTAD (2012) *Review of Maritime Transport 2012*

United States Department of Commerce. Bureau of Economic Analysis (2012): *News release 12-02*

US Energy Information Administration (2013) *Short-Term Energy Outlook* (STEO) *March 2013*

US Energy Information Administration (http://www.eia.gov)

World Bank (2012) *Global Economic Prospects. Uncertainties and Vulnerabilities.*

World Bank (2013) *Global Economic Prospects. Assuring growth over the medium term.*

World Interest Rate Tables (http://fxstreet.com)

ÅSUB (2010) Statistikmeddelande. Befolkning 2010:1. Befolkningsrörelsen 2009

ÅSUB (2013) Statistikmeddelande. Offentlig ekonomi 2013:1. Kommunernas och kommunalförbundens budgeter 2013

ÅSUB (2012) Webbpublicering av statistikmeddelande. Offentlig ekonomi 28.1.2012. Kommunernas skattesatser 2013

ÅSUB Statistikrapport 2012:5, Kommunernas och kommunalförbundens ekonomi och verksamhet 2011

ÅSUB Rapport 2012:1, Konjunkturläget våren 2012

ÅSUB Rapport (kommande), Arbetskraftsbarometern 2013

Bilaga 1: Konjunkturenkäten 2013

Konjunkturenkäten våren 2013

ÅSUB Ålands statistik- och utredningsbyrå

Posta, faxa eller svara direkt via blanketten på vår hemsida (se följebrevet)!
ÅSUB, PB 1187, AX 22 111 Mariehamn; fax 018-19495

Svarsnummer
(Se den förtryckta pappersblanketten)

Företag

Kontaktperson

Tel.:

Titel

Vill Ni ha Konjunkturrapporten som återrapportering? ja nej

Ert företags aktuella personalstyrka omräknat till helårstjänster? (Vid behov använd en eller två decimaler)

Inom Åland (inklusive anställda ombord på åländska fartyg) Utanför Åland

1. Konjunkturutsikterna i Er bransch kommer om 12 månader att vara:

bättre oförändrade sämre

2. Kommer Ert företag om 12 månader att ha:

expanderat bibehållit nuvarande storlek minskat eller upphört med verksamheten

3. Hur har omsättningen i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan, i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen? (År 2012 var inflationen 2,3 procent)

snabbare lika snabbt långsammare

4. Hur kommer omsättningen att ha utvecklats om 12 månader i förhållande till den allmänna kostnadsutvecklingen?

snabbare lika snabbt långsammare

5. Hur har lönsamheten i Ert företag utvecklats jämfört med situationen för 12 månader sedan?

förbättrats oförändrad försämrats

6. Hur kommer lönsamheten att ha utvecklats om 12 månader?

förbättrats oförändrad försämrats

7. Har antalet anställda i Ert företag, jämfört med situationen för 12 månader sedan:

ökat oförändrad minskat

8. Kommer antalet anställda i Ert företag om 12 månader att:

ha ökat vara oförändrad ha minskat

9. Hur har investeringarna i byggnader och maskiner förändrats jämfört med för 12 månader sedan:

ökat betydligt motsvarar årligt slitage och avskrivningar minskat betydligt

10. Hur kommer investeringarna att ha utvecklats om 12 månader:

ökat betydligt motsvara årligt slitage och avskrivningar minskat betydligt

4653252917

11. Hur många anställda, omräknat till helårstjänster uppskattar Ni att Ert företag kommer att ha om ett år? (Vid behov använd en eller två decimaler! Inga anställda = 0)

Anställda på Åland om 12 månader (inklusive ev. anställda på åländska fartyg): ☐

Anställda utanför Åland om 12 månader: ☐

12. Uppskatta antalet anställningar Ni kommer att göra (ersättande och ny personal) i Ert företag under de kommande 12 månaderna. (Vid behov använd en eller två decimaler)

a) På Åland (inklusive ev. anställda på åländska fartyg): ☐

b) Utanför Åland: ☐

Antal anställningar/ helårstjänster sammanlagt (a+b) ☐

Om Ni svarat '0' (inga anställningar) på ovanstående fråga, gå direkt till fråga 15!

13. Om Ni planerar att anställa under det kommande året, vilken yrkesinriktning kommer Ni att efterfråga mest? (Avser arbetsställen inom och utanför Åland). (Vid behov använd en eller två decimaler!)

Uppskatta antal anställningar omräknat till heltidstjänster! (Sammanlagda antalet bör summera till a+b i fråga 12)

Yrkesgrupp	Antal	Yrkesgrupp	Antal
Chefer inom ekonomi, personal, försäljning, marknadsföring, m.fl.		Restaurang-, storhushållspersonal, kockar	
Chefer inom produktion/service m.fl.		Serveringspersonal	
Dataspecialister		Frisörer, kosmetologer, m.fl.	
Datatekniker, -supportpersonal, -operatörer, m.fl		Fastighetsskötare	
Maskinchefer- och -mästare på fartyg		Försäljare och butikskassörer	
Befäl och styrmän inom sjötrafik		Byggnadsarbetare, m.fl.	
Kundtjänstpersonal		Maskinmontörer och reparatörer	
Löneräknare, försäkringshandläggare, kontorspersonal inom transport och lager, m.fl		Personal inom el- och elektronik	
Övrig kontorspersonal		Processarbetare inom industi, mfl.	
		Förare av tunga fordon/ arbetsmaskinförare	
		Däckmanskap, sjötrafikarbetare	
		Städare, m.fl.	

Annat - vad? (Förkorta vid behov) Antal:

Summa nyanställningar
Obs! Summan bör vara = a+b under fråga 12

14. Om Ert företag efterfrågar en särskild yrkesinriktning, vilken tror Ni kommer att vara svårast att få tag på under det kommande året? (Se ovan). Texta och förkorta vid behov!

15. Hur stor andel av Er personal uppskattar Ni att i nuläget fortbildar sig per år?

○ 0-20% ○ 20-40% ○ 40-60% ○ 60-80% ○ 80-100%

16. Inom vilket område tror Ni att Ni främst kommer att satsa på fortbildning/vidareutbildning under det närmaste året? Texta och förkorta vid behov!

17. Vilken slags fortbildning/vidareutbildning kan Ert företag tänka sig bekosta under det närmaste året?

☐ enskilda, kortare utbildningstillfällen ☐ utbildning för examen/certifiering (Ett eller två kryss!)

Stort tack för Er medverkan! ***0163252919***

ÅLANDS STATISTIK OCH UTREDNINGSBYRÅ

Ålands statistik- och utredningsbyrå, ÅSUB, är en fristående enhet vars huvuduppgift är att verka som Ålands officiella statistikmyndighet och bedriva kvalificerad utrednings- och forskningsverksamhet.

ÅSUB producerar fortlöpande aktuell statistik inom en rad olika samhällsområden. Tyngdpunkten i analysverksamheten utgörs av utredningar inom det ekonomisk-politiska området. Statistiska sammanställningar publiceras regelbundet i serierna ÅSUB Statistik och ÅSUB Statistikmeddelande, medan serien ÅSUB Rapport innehåller utredningar, analyser och annan information om Ålands ekonomi och samhälle.

Mer information om verksamheten och publikationer finns på ÅSUB:s hemsida www.asub.ax

ÅSUB
ÅLANDS STATISTIK- OCH UTREDNINGSBYRÅ

Tfn +358 (0)18 25490
Fax +358 (0)18 19495
info@asub.ax
www.asub.ax

Ålandsvägen 26
PB 1187
AX-22 111 MARIEHAMN